

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI**

**ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE'DE YER ALAN 5179
ARŞİV NUMARALI FALNAME**

**Hazırlayan
Esra GENCEL**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yıldray ÖZBEK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Haziran 2011
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI**

**ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE'DE YER ALAN 5179
ARŞİV NUMARALI FALNAME**

**Hazırlayan
Esra GENCEL**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yıldray ÖZBEK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Haziran 2011
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı

İmza:

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“Ankara Milli Kütüphane’de Yer Alan 5179 Arşiv Numaralı Falname ” adlı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Ad Soyad İmza

Ersa GENCEL

Danışman
Ad Soyad İmza

Doç. Dr. Yıldray ÖZBEK

Sanat Tarihi ABD Başkanı

Ad Soyad İmza

Doç. Dr. Yıldray ÖZBEK danışmanlığında **Esra GENCEL** tarafından hazırlanan “Ankara Milli Kütüphane’de Yer Alan 5179 Arşiv Numaralı Falname” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

....08./07/2011

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Yıldray ÖZBEK
 Üye : Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN
 Üye : Doç. Dr. Nilay KARAKAYA

Y. ÖzbeK

K. Türkmen

N. Karakaya

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 13/07/2011 tarih ve
14..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN
 Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN

ÖNSÖZ

Araştırmanın konusunu teşkil eden Ankara Milli Kütüphane’de Bulunan 5179 No’lu Falname Nüshasını tez konusu olarak seçmemdeki en büyük etken Osmanlı Resim Sanatına duyduğum büyük ilgiden kaynaklanmaktadır. Çalışmaya başladıktan kısa bir süre sonra eserin aslında bir Hurşidname nüshası olduğunu öğrenmem konuya duyduğum ilgiyi daha arttırdı. Hatta bu durum büyük bir heyecana ve meraka neden oldu. Çünkü Osmanlı Resim Sanatında resimli bir Hurşidname’nin var olması çok önemli idi ve bu konu şimdiye kadar ihmal edilmişti. Araştırma konusuna duyduğum ilgi ve merak, beni iyi bir çalışma ortaya çıkama isteğine sevk etti. Bu sebeple birçok kişiden yardım ve destek aldım.

Araştırmam sırasında bana her türlü yardımı yapan, çalışmama yön veren ve benimle değerli bilgilerini paylaşan sayın danışmanım Doç. Dr. Yıldray ÖZBEK’e sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca değerli bölüm başkanımız Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN’e; Osmanlıca metinlerimi okuyan, çalışmamın başından sonuna kadar beni hiç yalnız bırakmayan, bana fikirler veren, düşüncelerini paylaşan, varlığını hep yanımda hissettiğim Öğr. Gör. Lokman TAY’a; en sıkıntılı anlarımda bana destek olan, bana her zaman cesaret veren Arş. Gör. Ayşe BUDAK’a; sevgileriyle, ilgileriyle, maddi ve manevi destekleriyle daima yanımda olan biricik anne ve babama; her zaman yüzümü güldürmeyi başaran canım kardeşlerim Eren ve Ömer Furkan GENCEL’e sonsuz teşekkür ederim.

Esra GENCEL

Kayseri, Haziran 2011

**ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE'DE YER ALAN 5179 NO'LU FALNAME
NÜSHASI**

Esra GENCEL

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2011

Danışman: Doç. Dr. Yıldırım ÖZBEK

ÖZET

İnsanın doğasında var olan merak duygusu, kişiyi bilinmeyi ve geleceği öğrenmeye yöneltmiştir. Bu merakı giderebilmek, gizli olanı ortaya çıkarmak için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Kullanılan bu yöntemlerden biri de faldır. Fal, hemen her kültürde, her dönemde yıldızlardan, bitkilerden, hayvan kemiklerinden insanların uzuvlarından, gökyüzü olayları gibi çeşitli yollarla bakılarak kabul görmüştür. Zaman içerisinde fala bakmak için hazırlanmış olan kitaplar yani falnameler de ortaya çıkmıştır.

Ankara Milli Kütüphane'de bulunan 5179 No'lu falname nüshası bir çeşit kura falı olup Hurşidname adını taşımaktadır. Eser "Hurşid" kelimesini oluşturan harflere kura atılması ve bu harflerin eser içerisinde bulunan çeşitli hayvan ve peygamberlere atıfta bulunması yoluyla çalışmaktadır.

Yazarının ve nakkaşının bilinmediği eser içerisinde 89 adet minyatür bulunmaktadır. Bu minyatürler: iki adet gezegen; yirmi dördü peygamber olmak üzere yirmi beş adet insan tasviri ve altmış iki adet hayvan tasvirinden oluşmaktadır. Söz konusu minyatürler başkent üslubundan oldukça uzak, basit şekilde betimlenmişlerdir.

Çalışmamız 16. yüzyıl Osmanlı minyatür sanatı içerisinde değerlendirilen bu falnamenin, Osmanlı falnamecilik geleneğindeki yerini belirleyerek bu gelişim çizgisine katkılarının ortaya konması ve sahne tasvirlerinin ikonografisini yaparak Türk minyatür sanatı içerisinde bir halkanın daha tamamlanmasını amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Minyatür, Fal, Falname, Hurşidname.

IN NO FALNAME COPY OF THE NATIONAL LIBRARY, ANKARA 5179

Esra GENCEL

Erciyes University, Social Science Institute

M.Sc. Thesis, June,2011

Supervisor: Doç. Dr. Yıldırım ÖZBEK

A B S T R A C T

Curiosity which is an intrinsic feeling of the human being has made individuals try to learn about the future. Different methods has been used to satisfy curiosity, and reveal secrets. One of the methods which is used is fortune telling. Fortune telling has been generally accepted in almost every cultures throughout the history. It has been performed by means of stars, plants, animal bones, astornomic phenomena and parts of the human body . In time, some books called falnama appeared to tell fortune.

A falnama, a kind of “draw presage”, (number 5179) in the National Library in Ankara, is called Hurşidname. This work operates drawing the letters of the word ‘hurşid’ randomly and connecting the drawn letters to various animals and the name of the prophets in the book.

The book , the author and the muralist of which is unkonwn, contains eighty-nine miniatures. The miniatures consist of two planets, descriptions of twenty-five humans (twenty-four of them are prophets) and two animals. These miniatures , very different from the style of the capital city, are described in a simple way.

Assuming the falnama is a part of the Art of Ottoman Miniature of the 16th century, the aim of this thesis is to make a contribution to the Art of Turkish Miniature spotting the place of the falnama in the tradition of Ottoman fortune-telling books, specifying its contrubition to this development and illustration of the descriptions of the scenes.

Key words: Miniature, Fortune-telling, Falnama, Hurşidname

İÇİNDEKİLER

ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE'DE YER ALAN FALNAME NÜSHASI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI	I
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI.....	II
KABUL ONAY SAYFASI.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
RESİMLER.....	IX
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

1.MİNYATÜR SANATININ ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....	4
1.1.Osmanlı Öncesi Türk Minyatür Sanatı	4
1.2.Osmanlı Dönemi Türk Minyatür Sanatı.....	6

2.BÖLÜM

2. TÜRKLERDE FALCILIK GELENEĞİ VE OSMANLI DÖNEMİ.....	12
FALNAMELERİ	12
2.1. Hurşidname Ve Hurşidnameler	15

3.BÖLÜM

3. ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE'DE YER ALAN 5179 ARŞİV NUMARALI FALNAME.....	16
3.1. Eserin Tanıtılması	16
3.2. Katalog	17

4.BÖLÜM

4. DEĞERLENDİRME.....	131
4.1. İnsan Tasvirleri	132

4.1.1.Peygamber Tasvirleri	132
4.1.2. Hz. Habil Tasviri.....	147
4.2. Hayvan Tasvirleri	147
4.3. Gezegen Tasvirleri	162
SONUÇ.....	163
KAYNAKÇA.....	168
ÖZGEÇMİŞ	174

RESİMLER LİSTESİ

Fotoğraf 1: Hz. Âdem	18
Fotoğraf 2: Hz. Şit	20
Fotoğraf 3: Hz. İdris.....	22
Fotoğraf 4: Hz. Nuh	24
Fotoğraf 5: Hz. Hud	26
Fotoğraf 6: Hz. Salih.....	28
Fotoğraf 7: Hz. İbrahim	30
Fotoğraf 8: Hz. İsmail	32
Fotoğraf 9: Hz. İshak	34
Fotoğraf 10: Hz. Lût	36
Fotoğraf 11: Hz. Yakup	38
Fotoğraf 12: Hz. Yusuf	40
Fotoğraf 13: Hz. Eyüp.....	42
Fotoğraf 14: Hz. Musa	44
Fotoğraf 15: Hz. Harun	46
Fotoğraf 16: Hz. İlyas	48
Fotoğraf 17: Hz. Elyesa	50
Fotoğraf 18: Hz. Yunus.....	52
Fotoğraf 19: Hz. Davut	54
Fotoğraf 20: Hz. Süleyman	56
Fotoğraf 21: Hz. Danyal.....	58
Fotoğraf 22: Hz. Üzeyir	60
Fotoğraf 23: Hz. Zekeriya	62
Fotoğraf 24: Hz. Yahya.....	64
Fotoğraf 25: Hz. Habil	66
Fotoğraf 26: Gerzan	67
Fotoğraf 27: Maymun	68
Fotoğraf 28: Tavşan	69
Fotoğraf 29: Ahu.....	70
Fotoğraf 30: Kavkuhi.....	71
Fotoğraf 31: Şibl	72

Fotoğraf 32: Bebir.....	72
Fotoğraf 32: Karakulak-32	73
Fotoğraf 33: Karakulak	74
Fotoğraf 34: Himar	75
Fotoğraf 35: Kulan.....	75
Fotoğraf 36: Kurt	76
Fotoğraf 37: Sırtlan	77
Fotoğraf 38: Hirez.....	78
Fotoğraf 39: Tilki.....	79
Fotoğraf 40: Çakal	80
Fotoğraf 41: Kedi.....	81
Fotoğraf 42: Sıçan.....	82
Fotoğraf 43: Gergedan	83
Fotoğraf 44: Faraz.....	84
Fotoğraf 45: Zürafa	85
Fotoğraf 46: Ester	86
Fotoğraf 47: Köpek	87
Fotoğraf 48: Keçi.....	88
Fotoğraf 49: Samur	89
Fotoğraf 50: Kakım.....	90
Fotoğraf 51: Sincap.....	91
Fotoğraf 52: Sansar	92
Fotoğraf 53: Sak	93
Fotoğraf 54: Huk.....	94
Fotoğraf 55: Şutur.....	95
Fotoğraf 56: Kav	96
Fotoğraf 57: Koyun.....	97
Fotoğraf 58: Çakavuk.....	98
Fotoğraf 59: Parsık.....	99
Fotoğraf 60: Kunçşunk.....	100
Fotoğraf 61: Fil.....	101
Fotoğraf 62: Pars.....	102
Fotoğraf 63: Palnak.....	103

Fotoğraf 64: Saksagan.....	104
Fotoğraf 65: Semane	105
Fotoğraf 66: Sığircık	106
Fotoğraf 67: Bülbül.....	107
Fotoğraf 68: Hüdhd.....	108
Fotoğraf 69: Turum.....	109
Fotoğraf 70: Karga.....	110
Fotoğraf 71: Kumru	111
Fotoğraf 72: Kelağ-1 Siyah.....	112
Fotoğraf 73: Duraç.....	113
Fotoğraf 74: Keklik.....	114
Fotoğraf 75:Devlingeç	115
Fotoğraf 76:Atmaca	116
Fotoğraf 77:Riş	117
Fotoğraf 78: Devekuşu.....	118
Fotoğraf 79: Ördek.....	119
Fotoğraf 80: Kaz	120
Fotoğraf 81: Kelnek	121
Fotoğraf 82: Ukab.....	122
Fotoğraf 83: Hüma.....	123
Fotoğraf 84: Kerkesen.....	124
Fotoğraf 85: Naz	125
Fotoğraf 86: Şahin	126
Fotoğraf 87: Çakır.....	127
Fotoğraf 88: Merkür.....	129
Fotoğraf 89: SMerih.....	130

GİRİŞ

1.1.Konunun Tanımı, Sınırları ve Amacı

İnsanların doğasında var olan merak duygusu kişiyi bilinmeyeni anlayıp keşfetmeye, geleceğin neler getireceğini önceden bilmeye yöneltmiş ve bu şekilde geleceğine müdahale etmek istemiştir. Bunda gizli olan şeye duyulan merakın payı bulunmaktadır. Bu merakı giderebilmek, gizli olanı ortaya çıkarabilmek ve geleceği öğrenebilmek için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Zamanla insanların bu isteklerini karşılamak için bu işi meslek edinmiş insanlar ortaya çıkmıştır. Falcı, kâhin gibi isimler alan bu kişiler çok değişik yollarla mesleklerini yapmışlardır. Falcılar yıldızlardan, bitkilerden, hayvan kemiklerinden insanların uzuvlarından, gökyüzü olaylarından ve daha birçok şeyden fala bakmışlardır.¹ Fala bakmak için kullanılan yöntemlerden biri de bu iş için hazırlanmış olan kitaplar yani falnamelerdir.

Çalışmamızın konusunu Ankara Milli Kütüphane’de yer alan 5179 Nolu Falname nüshası olarak kaydedilen el yazması eser oluşturmaktadır. Yazarının ve nakkaşının bilinmediği eser 89 minyatür içermektedir.

Osmanlı minyatür sanatı içerisinde değerlendirilen bu falnamenin Osmanlı falnamecilik geleneğindeki yerini belirleyerek bu gelişim çizgisine katkılarının ortaya konması ve sahne tasvirlerinin ikonografisini yaparak Türk minyatür sanatı içerisinde bir halkanın daha tamamlanması amaçlanmıştır.

1.2.Araştırma Yöntemi

Öncelikle Milli Kütüphanede bulunan Falnamenin dijital ortama aktarılmış nüshası Kültür ve Turizm Bakanlığı Yazmalar koleksiyonundan temin edilmiştir. Daha sonra kütüphane çalışması gerçekleştirilmiş ve konuyla ilgili yayınlara ulaşılmıştır. Ulaşılan kaynaklar okunup incelendikten sonra elde edilen bilgi ve bulgular sonucunda eserin incelemesine geçilmiştir.

¹ Azize Uygun, “El Falı” , Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta, 2005, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

İnceleme esnasında öncelikle eserin metinlerinin transkripsiyonu yapılmış, daha sonra eserde yer alan minyatürler incelenmiş ve metin-resim ilişkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Tezin sunuluşunda, “Minyatür Sanatının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, “Türklerde Falcılık Geleneği ve Osmanlı Dönemi Falnameleri”, “Hurşidname ve Hurşidnameler”, “Ankara Milli Kütüphanede Bulunan 5179 Nolu Falname Nüshası”, “Karşılaştırma ve Değerlendirme” ve “Sonuç” başlıkları altında belli bir düzen takip edilmiştir.

“Giriş” bölümünde, tezin konusu, sınırları, amacı ve izlenen yöntem belirtilmiştir.

“Minyatür Sanatının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi” adlı bölümde minyatür sanatının Osmanlı öncesi ve Osmanlı Dönemindeki gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. “Türklerde Falcılık Geleneği ve Osmanlı Dönemi Falnameleri” bölümünde fal, fal çeşitleri ve falcılık ile Osmanlı döneminde görülen bazı falnameler anlatılmıştır. “Hurşidname ve Hurşidnameler” bölümünde Hurşidnamenin tanımı yapılmış ve bilinen Hurşidnameler tanıtılmıştır. “Ankara Milli Kütüphanede Bulunan 5179 Nolu Falname Nüshası” bölümünde 5179 Nolu yazma tanıtılmış ve metinlerin transkripsiyonları verilerek, fal metinleri açıklanmıştır. “Karşılaştırma ve Değerlendirme” bölümü dört kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda eserde görülen insan ve peygamber tasvirleri, ikinci kısımda hayvan tasvirleri, üçüncü bölümde gezegen tasvirleri değerlendirilmiştir. Çalıştığımız eserin benzer bir örneği bulunmadığından, karşılaştırma çeşitli yazmalarda bulunan peygamber, Hz. Habil, hayvan ve gezegen tasvirlerine göre yapılmıştır. “Sonuç” bölümünde elde edilen bilgilerin genel yorumlaması yapılmıştır.

Tezimizde kullandığımız bütün yayınlar, ilgili yerlerde numaralandırılarak sayfa altlarında verilmiş, tamamına ait liste yazar soyadlarına göre “Kaynakça” bölümünde sunulmuştur. Eserin Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yazmalar Koleksiyonundan aldığımız dijital kopyası metin sonunda verilmiştir. Bu çalışma sonunda Falnamecilik geleneği içindeki bir eser daha tanıtılmış olacaktır.

1.3.Kaynaklar

Bugün için Falnamelerle ilgili yapılmış araştırmalar oldukça azdır. Falnameler üzerine yapılmış olan ilk çalışma İsmail Hikmet Ertaylan’ın “Falname”² adlı eseridir. Ertaylan bu çalışmasında, Fatih’e ait bir falnamenin tıpkıbasımıyla beraber İstanbul

² İsmail Hikmet **Ertaylan**, *Falname*, İstanbul, 1951.

Kütüphaneleriyle, Anadolu Kütüphanelerinde bulunan çeşitli falnameler hakkında bilgiler vermektedir. Eser falnameler üzerine yapılmış ilk çalışma olmasından dolayı önemlidir.

Falnamelerle ilgili yapılmış diğer bir yayın Ayşe Duvarcı'nın "Türkiye'de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: Risale-i Falname Li Cafer'i Sadık ve Tefe'ülname"³ adlı eseridir. Kitap, fal kelimesinin kökeni, fal ve falcılık geleneği, fal çeşitleri gibi başlıkları içerip, Risale-i Falname Li Cafer'i Sadık ve Tefe'ülname'nin metinleriyle son bulmaktadır. Yazarın çalışması Türklere görülen fal ve falcılık geleneğini detaylıca işlemesi açısından birçok araştırmacı tarafından sürekli olarak başvuru bir kaynak olmuştur. Bizde çalışmamız sırasında bu kaynaktan mümkün olduğunca faydalanmaya çalıştık.

Konuyla ilgili olarak hazırlanmış diğer bir yayın Zühal Akar'ın "Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan İki Falname ve Resimleri"⁴ adlı yüksek lisans tezidir. Araştırmacı bu çalışmasında, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan 1702 ve 1703 numaralı Falnameleri resim ve metin yönüyle incelemiş, kitapları II. Dresden Falnamesi ve Şah Tahmasb Falnamesi ile karşılaştırmıştır. Falnameler ile ilgili olarak yapılmış son çalışma, 24 Ekim 2009- 24 Ocak 2010 tarihleri arasında Washington'da düzenlenen "Falnama: The Book of Omens" adlı serginin, sergi sonunda yayınlanmış olan kitabıdır.⁵ Kitap, teşhirde sergilenen falnamelerin fotoğrafları ile falnameler hakkında bilgiler içermektedir. Eser, çalışmamızın konusunu oluşturan falname hakkında da önemli bilgiler vermektedir.

Bu eserler dışında falnamelerden özellikle I.Ahmet'e sunulan Kalender Paşa'nın hazırladığı Falnameden bahseden genel kaynaklar mevcuttur.⁶

³ Ayşe **Duvarcı**, *Türkiye'de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: "Risale-i Falname Li Cafer-i Sadık" ve "Tefe'ülname"*, Ankara, 1993.

⁴ Zühal Akar, "Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan İki Falname Ve Resimleri", Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, 2002 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁵ Massumeh Farhad ve Serpil Bağcı, *Falnama: The Book Of Omens*, Arthur H. Sackler Gallery, 24 Ekim 2010- 24 Ocak 2010, Washington, D.C. Sergi ve kitap hakkında detaylı bilgi için bakınız; Serpil **Bağcı**, "Resimlerden Okunan Geleceğin Kitapları – Falnameler Üzerine Bir Sergi," *Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ*, S.III, Ankara, 2009, s.227–228.

⁶ Serpil Bağcı, Filiz Çağman, Günsel Renda, vd. ; *Osmanlı Resim Sanatı*, İstanbul, 2006, s.192-195; Banu **Mahir**, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 12, s.; Banu **Mahir**, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, İstanbul, 2004.; Massumeh Farhad ve Serpil BAĞCI; *Falnama: The Book Of Omens*, s. 68-78.

1.BÖLÜM

1.MİNYATÜR SANATININ ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

1.1.OSMANLI ÖNCESİ TÜRK MİNYATÜR SANATI

Yazma eserlerde anlatılan olayları görselleştirmek üzere yapılan kitap resimlerine minyatür denir. Minyatür terimi, Ortaçağ Avrupa'sında yazma kitapların bölüm başlarındaki süslemelerde baş harfleri vurgulamak amacıyla kullanılan kırmızı boya Minium'dan türetilmiştir.⁷

Minium sözcüğü daha sonraları Latince Miniare köküne dönüştürülerek İtalyancaya Miniatura; Fransızcaya Miniature olarak geçmiştir. Türkçeye de batı dillerinden girmiştir.⁸

Minyatür yapılırken renkler üst üste sürülür ve bu boya renklerinin karışmaması için suyla inceltilmiş toprak boya kullanılırdı. XIV- XVIII. Yüzyıllar arasında boya tutabilmek için içlerine yumurta sarısı konulmuştur. Yumurta sarısı katılan boya tek kullanımlık olup, her seferinde yeni bir boya hazırlanması gerekirdi. Sonraları bu durumu kolaylaştırmak için yumurta sarısının yerine suda eritilmiş tutkal katılmaya başlandı; böylece boya kurusa bile suyla eritilip yeniden kullanılabilirdi.⁹

Minyatür yapımı için en uygun fırçalar üç aylık beyaz kedi yavrusunun gıdı tüyünden yapılanlardır.¹⁰ Kâğıtlar ise aharlı kâğıtlardır. Ahar; yumurta akı, nişasta, nişadır, kitre, üstübeç gibi maddelerden yapılır. Bu maddeler sıcak suda eritilir, kıvama gelince kâğıt karışıma daldırılır veya karışım pamuk yardımıyla kâğıt üzerine sürülür. Kâğıt kuruduktan sonra, cevizden bir tahta üzerinde parlatılır.¹¹

⁷ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.15.

⁸ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.15.

⁹ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.15.

¹⁰ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.15.

¹¹ İsmet **Binark**, "Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı", *Vakıflar Dergisi*, S. XII, Ankara, 1978, s.272.

Türklerde minyatür sanatının şekillenmesinde Maniheizm, Budizm ve İslamiyet olmak üzere üç din etkili olmuştur.¹²

Orta Asya’da Uygurlar döneminde minyatür sanatının ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu dönemden günümüze gelebilen bazı minyatürlü parçalar, minyatürlerin şekillenmesinde Manihaizm’in etkili olduğunu göstermektedir.¹³ Bu minyatürlü parçalar VIII- IX. yüzyıllara ait olup Uygurca yazılmışlardır. Minyatürlerde, bir Uygur Kağanının Mani dinini benimseyişi ve beyaz kıyafetleriyle Uygur rahipleri betimlenmektedir.¹⁴

Uygur minyatürleri; Uygur duvar resimlerinin küçük ölçüde yapılmış şekilleridir.¹⁵ Uygur minyatürlerindeki figürler Banu Mahir tarafından; “*minyatürlerdeki figürler; uzun saçlı, dolgun yanaklı, ufak ağızlı, ince uzun burunlu, hafif çekik badem gözlü ve keman kaşlıdır*”¹⁶ şeklinde tanımlanmıştır.

İslamiyet’ten önce Orta Asya’da görülen ve Uygurların geliştirdiği minyatür sanatı İslamiyet’ten sonra da devam ederek çeşitli yollarla Anadolu’ya gelmiştir.¹⁷

İslam sanatında ilk sistemli resimli yazmalar IX. yüzyılda Halife Memun’un bazı antik kitapları Arapçaya çevirtmesiyle başlamıştır. Kitaplar çevrilirken resimleri de kopya ediliyor ve böylece kitapları resimleme geleneği çeviriler ile birlikte İslam sanatına mal oluyordu.¹⁸

İslam sanatında çeviri faaliyetlerinin IX. yüzyılda başlamış olmasına rağmen çevrilen bu eserlerin resimli nüshalarına ancak XI. yüzyıldan itibaren rastlıyoruz.¹⁹

Selçukluların XI. ve XII. yüzyıllarda İran’dan Ön Asya, Mezopotamya, Suriye ve Anadolu’ya yayılmaları; Türklerin, İslam minyatür sanatı üzerindeki etkisini arttırmıştır.²⁰

Selçuklu döneminde görülen ilk resimli yazma, Dioskorides isimli bir hekimin Materia Medica adlı botanik ve zooloji kitabının bir nüshasıdır.²¹ IX. yüzyılda önce Süryaniceye

¹² Binark, “Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı” s.273.

¹³ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.31.

¹⁴ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.31.

¹⁵ Binark, “Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı”, s.275.

¹⁶ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.31.

¹⁷ Binark, “Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı”, s.273.

¹⁸ Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, Ankara,1995, s.17.

¹⁹ İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.18.

²⁰ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.32.

²¹ İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.18.

daha sonra da Arapçaya çevirilerinin yapıldığı görülür. Eserde altı yüzden fazla bitki ve iki yüzden fazla hayvan tasvirine rastlanmaktadır.²²

Selçuklu döneminde görülen diğer resimli bir eser; El Sufi'nin Sabit Yıldızlarının resimli bir kopyasıdır. Eser IX. yüzyıl Arap tezkerelerinin kritik bir değerlendirmesidir.²³

Antik bir yazar olan Galen'in Kitab el- Tiryak adlı eseri de Selçuklu döneminde kopyalanmıştır. Eser, Hekim Andromakhos'un maceralarını anlatmaktadır.²⁴

Arşimet ve diğer Yunan âlimlerinin mekanik ve matematik keşiflerinin anlatıldığı El Cezeri'nin Otomata'sı da Selçuklu Döneminde kopyalanmıştır.²⁵

Bu eserler dışında Hariri'nin Makamat'ı ve Beydaba'nın Kelile ve Dimme'sinin resimli birer kopyaları da Selçuklu döneminde hazırlanmıştır.²⁶

XIII. yüzyıla gelindiğinde yoğun kültürel faaliyetler resim sanatını da etkilemiş ve Selçuklu dönemi resim sanatının başyapıtını ortaya çıkarmıştır.²⁷ XIII. yüzyılın ilk yarısında Konya'da resimlendiği düşünülen bu eser, Varka ve Gülşah mesnevisidir. Mesnevi Varka ve Gülşah arasında geçen hazin aşk öyküsünü anlatmaktadır.²⁸

XIII. yüzyılda Mevlana'nın ve müritlerinin sanatla ilgili oldukları bilinmektedir. Ahmet Eflaki, Ariflerin Menkıbelerinde, Mevlana'nın müritleri Kaluyan ve Aynüddeve'nin Sultan kızı Gürcü Hatun'un isteği üzerine Mevlana'yı ayakta yirmi ayrı şekilde resmettiklerini yazar.²⁹

1. 2. OSMANLI DÖNEMİ TÜRK MİNYATÜR SANATI

Osmanlı Devletinde resim sanatı, padişahların koruyuculuğunda ve genel çizgisiyle saraya bağlı olarak gelişmiştir.³⁰

Osmanlı minyatür sanatı kaynağını Selçuklu resim üslubundan almakla birlikte, Timurlu ve Türkmen resim üsluplarından da etkilendiği görülmektedir.³¹

²² Zeren **Tanırdı**, *Türk Minyatür Sanatı*, Ankara, 1996, s.3.

²³ İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.18.

²⁴ İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.24.

²⁵ İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.26.

²⁶ İnal, *Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)*, s.30.

²⁷ Tanırdı, *Türk Minyatür Sanatı*, s.5.

²⁸ Tanırdı, *Türk Minyatür Sanatı*, s.6.

²⁹ Tanırdı, *Türk Minyatür Sanatı*, s.6.

³⁰ Mahir, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür", s.316.

³¹ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.39.

Osmanlı minyatür sanatının günümüze ulaşabilen en erken tarihli örnekleri II. Murat'ın şehzadelik döneminde Amasya'da ve Fatih'in saltanat yıllarında Edirne'de hazırlanmıştır.³² Amasya'da hazırlanan eserlerden ilki, Şair Ahmedî'nin İskendernamesi'nin³³ 1416'da Amasya'da kopya edilmiş olan nüshasıdır. Amasya'da hazırlanmış diğer eser, bir tıp kitabı olan ve Şerafettin Sabuncuoğlu'nun yazdığı Cerrahiyet'ül Haniye'dir.³⁴

Osmanlı Döneminde Edirne'de hazırlanmış olan eserlerden biri Badi-al Din Minucehr el Taciri el Tebrizi'nin 1455-1456'da hazırladığı Dilsuzname'dir.³⁵ Edirne'de hazırlanan diğer eser, Şemseddin Muhammed b. Abdullah Nişaburi'nin kasidelerinin toplandığı Külliyyat-ı Kâtibi'dir.³⁶

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesiyle Amasya ve Edirne'deki resim faaliyetleri İstanbul'a taşınmış, İstanbul özellikle de Topkapı Sarayı önemli bir kültür merkezi haline gelmiştir. Fetih'ten sonra Fatih'in portre ve madalyonlarını yaptırmak için İtalya'dan sanatçı getirtmesi Osmanlı nakkaşlarını da etkilemiştir.³⁷ Ayrıca Topkapı Sarayı'nın içine bir saray nakkaşhanesi³⁸ yapılmış ve resim faaliyetleri buradan yürütülmüştür.

II. Beyazıt döneminde, Fatih döneminin tersine Doğuya bir yöneliş olmuş Herat, Şiraz, Timurlu etkileri resim sanatında görülmeye başlamıştır.³⁹

II.Beyazıt döneminde sevilen edebiyat eserleri resimlenmiştir.⁴⁰ Bu dönemde resimlenmiş eserlerden bazıları şunlardır⁴¹; Hüsrev ü Şirin, Kelile Dimme, Süleyman peygamberin hayatını anlatan Süleymanname, II Beyazıt'ın saltanatının 1481–85 yılları arasındaki olayların anlatıldığı Şehname-i Melik-i Ümmi, Emir Hüsrev Dehlevi'nin

³² Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.39.

³³ İskendername hakkında geniş bilgi için bakınız; Serpil **Bağcı**, "Osmanlı Dünyasında Efsanevi Yönetici İmgesi Olarak Büyük İskender Ve Osmanlı İskendernamesi", *Humana: Bozkurt Güvenç'e Armağan*, 1994, s.111–131.

³⁴ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı* s.44. Cerrahiyet'ül Haniye hakkında detaylı bilgi için bakınız; Gönül Güneşsever ve N. Şahsuvaroğlu, "Bilim ve Sanat Tarihi Bakımından Sabuncuoğlu Cerrahiyesi", *Kültür ve Sanat*, S.4, 1976, s.44–51.

³⁵ Metin **And**, *Osmanlı Tasvir Sanatları I*, İstanbul, 2004, s.34.

³⁶ Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, s.44. Külliyyat-ı Kâtibi hakkında detaylı bilgi için bakınız; Filiz **Çağman**, "Sultan II. Mehmet Dönemine Ait Bir Minyatürlü Yazma: Külliyyat-ı Kâtibi" *Sanat Tarihi Yıllığı*, VI, 1974–1975, s.333–346.

³⁷ Mahir, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür", s.316.

³⁸ Filiz **Çağman**, "Saray Nakkaşhanesinin Yeri Üzerine Düşünceler", *Sanat Tarihinde Doğudan Batıya: Ünsal Yücel Anısına Sempozyum Bildirileri*, İstanbul, 1989, s.35–46.

³⁹ Mahir, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür", s.316.

⁴⁰ Mahir, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür", s.316.

⁴¹ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.40-58.

Sasani Şahı Behram'ın yedi prenses için yaptırdığı yedi farklı renkteki köşkerlerin ve bu köşkerlerdeki prenseslerin Behram'a anlattığı hikâyelerin olduğu Heşt Bihişt ve Nizami'nin Hamse'sidir.

Yavuz Sultan Selim döneminde de resim sanatı devam etmiştir. Onun döneminden iki minyatürlü yazma günümüze ulaşmıştır.⁴² Bu eserler, Feridü'd-din Attar'ın Mantıkü't Tayr adlı eserinin resimli bir kopyası ve Emir Hüsrev Dehlevi'nin Külliyyatı'dır.⁴³

Kanuni Sultan Süleyman döneminde imparatorluk en geniş sınırlarına ulaşmış ve saray nakkaşhanesinde hem doğulu hem batılı sanatçılar bir arada çalışmışlardır. Böyle bir çevrede edebi eserlerin resimlenmesine devam edilirken, Osmanlı tarihi ile ilgili yapıtlar üretilmeye başlanmıştır.⁴⁴

Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yıllarında Sultanın babası Yavuz Sultan Selim döneminin anlatıldığı Selimname adlı bir eser hazırlanmıştır.⁴⁵ Bunun yanı sıra, Firdevsi'nin Şehnamesi, Nizami'nin Hamse'si, Ali Şir Nevai'nin Hamse'sinin de birer resimli kopyası yapılmıştır.⁴⁶

Kanuni'nin saltanatının ortalarına doğru Osmanlı nakkaşları alışılmış konu ve kalıpların dışına çıkarak farklı üsluplar denemişlerdir.⁴⁷ Bu dönemde silahşör, tarih yazarı ve hattat olan Matrakçı Nasuh⁴⁸ üç önemli eser ile karşımıza çıkmaktadır. Matrakçı Nasuh'un ilk eseri Kanuni Sultan Süleyman'ın 1533–35 yılları arasındaki Bağdat seferini anlatan Mecmu'î Menazil⁴⁹; diğer eseri, II. Beyazıt dönemi olaylarını anlattığı Tarih-i Sultan Beyazıt ve son eseri Kanuni'nin Macaristan seferinin anlatıldığı Tarih-i Feth-i Şikloş ve Estorgon ve Estonibelgrad'dır.⁵⁰

Matrakçı Nasuh bu eserleri yaparken Sultan Süleyman devletin gücünü ve sürekliliğini kanıtlamak amacıyla Fethullah Arif Çelebi'yi resmi saray şehnamecisi atamış ve onu, ilk padişahтан itibaren manzum bir Osmanlı tarihi yazmakla görevlendirmiştir.

⁴² And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.41.

⁴³ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.41.

⁴⁴ Günsel **Renda**, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, İstanbul, 2001, s.10.

⁴⁵ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.48. Selimname hakkında detaylı bilgi için bakınız; Yıldırım **Özbek**, “Şükri-i Bitlisi Selimnamesi Minyatürleri”, *E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.17, 2004, s.151–193.

⁴⁶ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.48.

⁴⁷ Mahir, “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür”, s.317.

⁴⁸ Hüseyin **Yurdaydın**, *Matrakçı Nasuh*, Ankara, 1963.

⁴⁹ Hüseyin **Yurdaydın**, *Nasuh's –Silahi (Matrakçı), Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han*, Ankara, 1976.

⁵⁰ Bağcı, vd. *Osmanlı Resim Sanatı*, s.72.

Şehname-i Ali Osman adındaki bu eser beş ciltten oluşmaktadır. Eserin beşinci cildi Süleymanname adındadır ve Kanuni'nin saltanatının başından itibaren 1558 yılına kadar olan olayları anlatır.⁵¹

Kanuni Sultan Süleyman zamanında Fatih Sultan Mehmet'in başlattığı portrecilik geleneği de Nigari mahlaslı Haydar Reis ile devam etmektedir.⁵²

Arifi'nin ölümü üzerine şehnamecilik görevi Eflatun Çelebi'ye verilmiştir. Ancak Eflatun Çelebi'nin tamamladığı bir eser bilinmemektedir. Sultan II. Selim döneminde saray şehnameciliğine atanan Seyyid Lokman emrindeki Nakkaş Osman ile Osmanlı minyatür sanatının başyapıtlarını oluşturmaya başlamışlardır. Bu durum III. Mehmet'in saltanat yıllarına kadar sürmüştür.⁵³

Nakkaş Osman'ın resimlediği ilk eser Ahmet Feridun Paşa'nın yazdığı ve Kanuni'nin son seferinin anlatıldığı Nüzhet-i Esrar'ul – Ahbar Der Sefer-i Sigetvar'dır.⁵⁴

Seyyid Lokman ve Nakkaş Osman'ın birlikte hazırladıkları ilk eser Kanuni'nin saltanatının 1558–1566 yıllarının anlatıldığı Tarih-i Sultan Süleyman'dır.⁵⁵ Seyyid Lokman ve Nakkaş Osman Tarih-i Sultan Süleyman'dan sonra II. Selim'in hükümdarlığının konu alındığı Şehname-i Selim Han'ı⁵⁶ hazırlamışlardır.⁵⁷ Bu ikilinin hazırladıkları son şehname ise III. Murat'ın saltanatının 1580 yılına kadar olan olayların anlatıldığı Şehinşehname'dir.⁵⁸

Seyyid Lokman şehnameci olduktan sonra yarım kalmış birkaç eseri de tamamlamıştır. Tamamladığı eserlerden ilki Zübdetü't Tevarih⁵⁹ olarak bilinen eserdir. Eser, Hz. Âdem'den başlayarak birçok peygamberi ve son kısımda Osmanlı tarihini anlatır.⁶⁰ Seyyid Lokman Zübdetü't Tevarih'den sonra Hünername⁶¹ adlı eseri de tamamlamıştır.

⁵¹ Mahir, “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür”, s.317.

⁵² Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.82.

⁵³ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.110.

⁵⁴ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.111. Nüzhet-i Esrar'ul – Ahbar Der Sefer-i Sigetvar hakkında detaylı bilgi için bakınız; Kemal Çığ, “Sigetvar Seferine Dair Eşsiz Bir Eser”, *Tarih Dünyası*, S.9, 1950, s.370-371.

⁵⁵ Mahir, “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür”, s.318.

⁵⁶ Filiz Çağman, “Şehname-i Selim Han Ve Minyatürleri”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, V, 1973, s.333–346.

⁵⁷ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.116.

⁵⁸ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.117.

⁵⁹ Günsel Renda, “Chester Beatty Kitaplığındaki Zübdetü't – Tevarih ve Minyatürleri”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul, 1991, s.485–506.

⁶⁰ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.131.

⁶¹ Nigar Anafarta, *Hünername Minyatürleri ve Sanatçıları*, İstanbul, 1969.

Hünername, iki cilt olarak hazırlanmıştır. Birinci cilt Osman Gazi'den Yavuz Sultan Selim'e kadar olan dönemi, ikinci cilt Kanuni Sultan Süleyman dönemini anlatır.⁶²

Seyyid Lokman ve Nakkaş Osman birlikte Osman Gazi'den III. Murat'a kadar olan on iki padişahın fiziksel özelliklerini ve karakterlerini işleyen Kıyafet el İnsaniye fi Şemail el Osmaniye adında bir eser hazırlamışlardır.

Nakkaş Osman ve ekibi tarafından resimlenmiş, İntizami mahlaslı bir şair tarafından yazılmış olan, III. Murat'ın şehzadesi III. Mehmet'in sünnet düğününün anlatıldığı Surname-i Hümayun⁶³ da dönemin önemli eserlerindedir.⁶⁴

16.yüzyılın sonunda minyatür sanatında konu bakımından büyük değişiklikler görülür. Dini konular, cifr ve fal kitaplarda yer almaya başlar.⁶⁵ Hz. Muhammed'in hayatının anlatıldığı Siyer-i Nebi⁶⁶ böyle bir özellik taşıması bakımından oldukça önemlidir.⁶⁷

17. yüzyıla gelindiğinde 16. yüzyıldaki resimli kitap üretimi kadar yoğun bir üretim görülmez.⁶⁸ I.Ahmet döneminde Kalender Paşa'nın hazırlamış olduğu Falname ve tek yaprak resimlerden oluşan I.Ahmet albümü önemlidir.⁶⁹

17. yüzyılın en verimli dönemi II. Osman'ın saltanat yıllarıdır.⁷⁰ II. Osman döneminin resmi şehnamecisi Nadiri mahlaslı Mehmet bin Abdülgani bin Emirşah, II. Osman döneminin olaylarını anlattığı Şehname-i Nadiri'yi hazırlamıştır. Şehname-i Nadiri'nin resimlerini Nadiri ile çalışan Ahmet Nakşi yapmıştır.⁷¹

Ahmet Nakşi, Osmanlı ülkesinde yaşamış bilginlerin, şairlerin, şeyhlerin hayatlarının anlatıldığı Taşköprülüzade'nin eseri Tercüme-i Şaka'ık-i Numaniye'yi de resimlemiştir.⁷²

Osmanlı minyatürü 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tekrar Edirne'de ürünler vermeye başlamıştır. Bunu kanıtlayan Silsilenameler günümüze ulaşmıştır.⁷³

⁶² Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.141.

⁶³ Nurhan Atasoy, *1582 Surname-i Hümayun Düğün Kitabı*, İstanbul,1997.

⁶⁴ Banu Mahir, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür", s.319.

⁶⁵ Banu Mahir, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür", s.319.

⁶⁶ Zeren Tanındı, *Siyer-i Nebi, İslam Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı*, İstanbul, 1984.

⁶⁷ Mahir, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür", s.320.

⁶⁸ Tanındı, *Türk Minyatür Sanatı*, s.51.

⁶⁹ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.210.

⁷⁰ Tanındı, *Türk Minyatür Sanatı*, s.55.

⁷¹ Mahir, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür", s.320.

⁷² Tülün Değirmenci, "Osmanlı Sarayının Geçmişe Özlemi: " Tercüme-i Şaka'iku'n-nu'maniye" *Bilig*, S.46, s.105-132.

Batının Osmanlı toplumunu etkilemeye başladığı 18. yüzyılda minyatür sanatı Levni ile devam etmiştir.⁷⁴ Levni'nin hazırladığı en önemli eser III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününün anlatıldığı Surname-i Vehbi'dir.⁷⁵ Levni Surname'den başka III. Ahmet'e kadar olan Osmanlı padişahlarının portrelerinin olduğu Kebir-i Musavver Silsilename adlı bir eser hazırlamıştır.⁷⁶

Levni hazırladığı Surname ve Silsilename'nin dışında, toplumun çeşitli kesimlerinden kadın ve erkek tasvirlerini tek yapraklık albüm halinde düzenlemiştir.⁷⁷

18. yüzyılın ikinci yarısında Batı sanatının etkilerinin iyice artmasıyla minyatür sanatı da önemini yitirmeye başlamıştır.⁷⁸ Dönemin şairi Fazıl Enderuni Hubanname ve Zenanname adındaki eseriyle kadın ve erkek güzelliklerini anlatmıştır.⁷⁹

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren resimli kitap hazırlama faaliyeti pek görülmez. “*Bu yüzyılın ilk yarısında görülenler Sefaretname ve Seyahatname türündeki eserlerde yer alan portreler ve suluboya tekniğinde yapılmış salt kent tasvirleridir*”.⁸⁰ Artık bu dönemden itibaren tuval resmi yapılmaya ve beğenilmeye başlanmış ve minyatürün yerini almıştır.⁸¹

⁷³ Mahir, “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür”, s.320.

⁷⁴ Tanındı, *Türk Minyatür Sanatı*, s.59.

⁷⁵ Tanındı, *Türk Minyatür Sanatı*, s.60. Surname-i Vehbi hakkında geniş bilgi için bakınız; Esin Atıl, *Levni ve Surname, Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü*, İstanbul, 1999.

⁷⁶ Tanındı, *Türk Minyatür Sanatı*, s.60.

⁷⁷ Tanındı *Türk Minyatür Sanatı*, s.60.

⁷⁸ Mahir, “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür”, s.320.

⁷⁹ Mahir, “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür”, s.321.

⁸⁰ Tanındı, *Türk Minyatür Sanatı*, s.62.

⁸¹ Mahir, “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür”, s.321.

2. BÖLÜM

2.TÜRKLER'DE FALCILIK GELENEĞİ VE OSMANLI DÖNEMİ FALNAMELERİ

Fal ve falcılığın insanlık tarihi kadar eski olduğu bilinmektedir. Antik çağda, Mısır'da, Çin'de falcılığın yapıldığına dair bilgiler bulunmaktadır. Buralarda falcılık, hem dinin, hem de hekimliğin tamamlayıcı bir bölümü olarak kullanılmıştır.⁸²

Türklerde ise fal İslamiyet Öncesi dönemden itibaren kullanılmıştır. Türkler doğadaki birçok maddeyi, hayvanı, bitkiyi fal aracı olarak kullanmışlardır. Hayvanların kürek kemikleri; fasulye, nohut gibi besinler; ateş; ok ve yaylar; yıldızlar fala bakmak için kullanılmışlardır.⁸³

Türklerde İslamiyet öncesi ve sonrasında diğer fal çeşitlerinin yanı sıra fal kitapları da sıkça kullanılmıştır.⁸⁴

İslamiyet öncesi döneme ait Berlin Turfan yazmaları arasında T.11, Y.36 işaretini taşıyan fal kitabı bunlardan biridir.⁸⁵ Türklere ait bir diğer fal kitabı IRK BİTİĞ⁸⁶'dir. Yaklaşık 930 yılına tarihlenen bu kitap Göktürk harfleriyle Mani Bölgesi'nde yazılmıştır. Her biri ayrı birer fal metni olarak düşünülen 65 bölümden meydana gelir.⁸⁷

İslam kültüründe ise Kur'an ve çeşitli edebiyat eserlerinden rasgele açılan sayfalarda karşılaşılan metnin gelecek ile ilgili sorunların yorumlanmasında kullanılması

⁸² Duvarcı, *Türkiye'de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: "Risale-i Falname Li Cafer-i Sadık" ve "Tefe'ülname"*, s.3.

⁸³ Duvarcı, *Türkiye'de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: "Risale-i Falname Li Cafer-i Sadık" ve "Tefe'ülname"*, s.7.

⁸⁴ Duvarcı, *Türkiye'de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: "Risale-i Falname Li Cafer-i Sadık" ve "Tefe'ülname"*, s.7.

⁸⁵ Duvarcı, *Türkiye'de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: "Risale-i Falname Li Cafer-i Sadık" ve "Tefe'ülname"*, s.8.

⁸⁶ Irk Bitig hakkında detaylı bilgi için bakınız; Ceval **Kaya**, "Irk Bitig'de Falcılık", *Kültür Tarihimizde Gizli Diller Ve Şifreler*, İstanbul, 2008, s.359-368.

⁸⁷ Duvarcı, *Türkiye'de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: "Risale-i Falname Li Cafer-i Sadık" ve "Tefe'ülname"*, s.8.

yaygındır.⁸⁸ Özellikle Hz. Muhammed zamanında ortaya çıkan ve gelişen “Tefeyyül”⁸⁹ buna en iyi örnektir.

Osmanlı Dönemine gelindiğinde ise, Fatih Sultan Mehmet adına biri Farsça “Cam-ı Suhan-gu”; diğeri Türkçe “Falname” adında iki fal kitabı yazılmıştır.⁹⁰ Cem Sultan’a ait bir falname olduğu da bilinmektedir.⁹¹ Cem Sultan’a ait olan falname, Fal-ı Reyhan’ı Cem Sultan adıyla bilinmektedir. Falname, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.Y. 5474 numarada kayıtlı Cem Sultan’ın 61 varaktan Türkçe Divanının son 4 varağında yer alır Tamamı 48 beyitten oluşan manzume bir çiçek falıdır.⁹² Osmanlı Dönemi’nde fal tutmayla ilgili bir kitap da yazılmıştır. “RAZNAME” adlı bu eser Şair Kefeli Hüseyin tarafından önce III. Murat’a daha sonra III. Mehmet’e sunulmuştur. Eser, fal tutmayla ilgili olarak geçmişteki veya çağdaşı birçok önemli kişi ve bu kişilerin başlarından geçen olayları anlatır.⁹³

Osmanlı Dönemi’nde görülen falnamelerin bir kısmı ise resimlidir. Resimli falnamelerin olduğunu Evliya Çelebi’den öğreniyoruz. Evliya Çelebi bu konu hakkında, Mahmut Paşa Çarşısı’nda Falcıyan-ı Musavvir-an esnafının tek üyesi Mehmed Çelebi’nin ünlü halk kahramanlarının tasvirleri ve peygamberlerin tasvirlerinin bulunduğu dev kâğıtlarla fala baktığını yazmaktadır. Ayrıca Evliya Çelebi falcı esnafının tek üyesi Mehmed Çelebi’nin IV. Murat’ın Bağdat seferinden dönüşünde İstanbul’da yapılan esnaf geçişinde de yer aldığını belirtmektedir.⁹⁴ Ancak Evliya’nın söylediği bilgiyi doğrulayan herhangi bir belge mevcut değildir. Hatta IV. Murat’ın falcılığı ve fal bakmayı yasakladığı düşünülürse⁹⁵, Sultan’ın bir zaferinin kutlandığı geçiş töreninde falcı esnafının törene katılmış olabileceği mümkün görünmemektedir.⁹⁶

⁸⁸ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.189.

⁸⁹ “TEFEYYÜL: Duyulan güzel bir kelimeyi hayra yormak, uğurlu saymak anlamındadır.” Tefeyyül ile ilgili daha detaylı bilgi için bakınız; Duvarcı, *Türkiye’de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: “Risale-i Falname Li Cafer-i Sadık” ve “Tefe’ülname”*.

⁹⁰ Duvarcı, *Türkiye’de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: “Risale-i Falname Li Cafer-i Sadık” ve “Tefe’ülname”*, s.13.

⁹¹ Okur Meriç, *Cem Sultan Cemşid ü Hurşid*, s.36-37.

⁹² Okur Meriç, *Cem Sultan Cemşid ü Hurşid*, s.36. *Cem Sultan Cemşid ü Hurşid*,

⁹³ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.189.

⁹⁴ Evliya **Çelebi**, *Seyahatname*, c.2, İstanbul,1969,s.290.

⁹⁵ Halil **Ersoylu**, “ Fal, Falname ve bir Çiçek Falı: Der Aksam-ı Ezhar” *Türkiyat Mecmuası*, C.XX, İstanbul,1997,s.203.

⁹⁶ Konuyla ilgili olarak hem çeşitli dönemlerde İstanbul’a gelmiş seyyahların anılarına bakılmış hem de Esnaf Alayları ve Esnaf Loncalarının anlatıldığı eserler incelenmiştir. Detaylı bilgi için bakınız; Metin **And**, XVI. *Yüzyılda İstanbul: Kent-Saray-Günlük Yaşam*, İstanbul, 1993; aynı yazar, *Kırk Gün Kırk Gece*, İstanbul, 1959; aynı yazar, *Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları*, Ankara,1982; Antonie **Galland**, *İstanbul’a Ait Günlük Anılar(1672–1673)*, C.I-II, Ankara,1987;Raphaella **Lewis**, *Osmanlı Türkiye’sinde*

Osmanlı Dönemi fal kitaplarının ilki III. Murat'ın emriyle müderris ve şair Suudi Arapça bir Astroloji ve fal kitabını kimi eklemelerle Türkçeye çevirmiş ve “MATALİ'Ü'S SA-ADE VE YENA'BI'U'S- SİYADE” adını vererek neşretmiştir. Eserin resimli iki nüshasını III. Murat'ın iki kızı Ayşe ve Fatma Hatun için hazırlamıştır. Eserin orijinali Arap Gök Bilimcisi Ebu Ma'şer El Belhi tarafından yazılmış Kitab'ül Bulhan ve çeşitli fal metinlerinden oluşur.⁹⁷

Ayşe ve Fatma Hatun için hazırlanan bu eserin tercümesinin giriş kısmında Suudi, sultanın kendisine çevirmesini söylediği bu kitabın resimli olduğunu yazmaktadır.⁹⁸ Suudi'nin hazırladığı bu eserde astrolojik semboller, burçlar, gezegenler ve bunların etkisi altında doğan kişilerin özelliklerini açıklamak üzere yapılmış resimler ile üstlerindeki yazılarla tanıtılan bir grup resimden oluşmaktadır.⁹⁹

Osmanlı Dönemi fal kitaplarından bir diğeri ve belki de en ünlüsü Kalender Paşa'nın I. Ahmet için hazırladığı falnamedir. Bir vezir olan Kalender Paşa usta bir devlet adamı olmasının yanı sıra ünlü bir vessale ustasıdır. Tek yaprak resimleri bir araya getirmesiyle tanınır. Kalender Paşa'nın I.Ahmet'e sunduğu falname de bu türdendir. Tek yaprak resimleri bir araya toplayıp, resimlerin karşısına fal metinleri ekleyerek bir fal kitabı meydana getirmiştir.¹⁰⁰

Kalender Paşa hazırladığı Falnameye bir önsöz eklemiştir. Bu önsözde önce, resimlerin neden fala bakmakta kullanılması gerektiğini ve bunun ne gibi yararları olduğunu söylemiş, daha sonra da eserin nasıl kullanılması gerektiğini anlatmıştır.¹⁰¹

Kalender Paşa'nın falnamesindeki resimler genelde Kur'an'da adı geçen peygamberlerin ve onların başından geçen olayları veya bir mucizeyi betimler. Resimlerin karşı sayfasında ise resmi açan kişinin falı yer alır.¹⁰²

Gündelik Yaşam, İstanbul, 1973; F.H.A. **Ubcini**, *1855'de Türkiye*, (çev. Ayda Düz), İstanbul,1977; Jean **Thevenot**, *1655-1656'da Türkiye*, İstanbul, 1978; Francis **Marion** ve **Crawford**, *1890'larda İstanbul*, (çev. Şeniz Türkömer), İstanbul,2006; Ali **Öztekin**, *Gelibolulu Mustafa Ali: Cami'ul Buhur Der Mecalisi Sur*, Ankara,1996; Mehmet **Aslan**, “ Osmanlı Saray Dügünlerinde Esnaf Alayları” *Milli Folklor Dergisi*, S.12, Ankara,1991, s.27–31; aynı yazar, *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Dügün ve Şenlikleri)*, Ankara,1999; Mehmet **Çavuşoğlu**, “ Zati'nin Letayif-i I” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.18,İstanbul, 1970, s.25–51; aynı yazar, “ Zati'nin Letayif-i II” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.22,İstanbul, 1977, s.143–161; Atasoy, *1582, Surname-i Hümayun Dügün Kitabı*; Atıl, *Levni ve Surname, Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü*, İstanbul,1999.

⁹⁷ Bağcı vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.190.

⁹⁸ Bağcı vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.190.

⁹⁹ Bağcı vd., *Osmanlı Resim Sanatı*,s.191.

¹⁰⁰ Bağcı vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.192.

¹⁰¹ Bağcı vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.192.

¹⁰² Tanındı, *Türk Minyatür Sanatı*, s.54.

2.1. HURŞİDNAME VE HURŞİDNAMELER

Hurşidname adıyla bilinen kitaplar, mesnevi tarzında yazılmış aşk hikâyeleridir. Bilinen en önemli Hurşidname, Şeyhoğlu Mustafa'nın 1387 yılında Germiyan beyi Süleyman için hazırladığı ancak beyin ölümü üzerine Yıldırım Beyazıt'ın oğlu Süleyman Çelebi'ye sunduğu “ Hurşid u Ferahşad” adlı eseridir.¹⁰⁹

Hurşid u Ferahşad; İran Şahı Siyavuş'un kızı Hurşid ile Mağrip Sultanının oğlu Ferahşad'ın aşk hikâyesini anlatır.¹¹⁰

Hurşidname adıyla bilinen diğer bir eser, Cem Sultan'ın İranlı şair Selman-ı Saveci'nin aynı adlı eserinden çevirdiği Cemşid ü Hurşid adlı mesnevisidir. Mesnevi Çin padişahı Şah Fagfür'ün tek oğlu olan Cemşid'in Rum Kayserinin kızı Hurşid'i rüyasında görüp ona âşık olması, onu bulmak için çıktığı yolculuğu, yolculukta yaşadığı olayları ve Hurşid ile yaşadıkları aşkı anlatmaktadır.¹¹¹

Gerek Şeyhoğlu Mustafa'nın Hurşidnamesi, gerekse Cem Sultan'ın tercüme ettiği Cemşid ü Hurşid, fal içerikli kitaplar değildir.

Fal bakmak amacıyla hazırlandığı bilinen bir Hurşidname, Bursa Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan ve 18.yüzyılda Sıtkı tarafından hazırlanmış olan minyatürsüz, Hurşidname nüshasıdır.¹¹²

Bursa'da yer alan Hurşidname, “HURŞİD” kelimesini oluşturan harflere kur'a atılmasıyla çalışmaktadır.¹¹³ Kur'a'da çıkan harf falcüyü önce bir gezegene göndermektedir. Gezegen kişiyi bir meyveye, meyvede falcüyü bir kuş ya da hayvana göndermektedir. Sonuçta kuşun ya da hayvanın söylediği şiir fal olarak kabul edilmektedir.¹¹⁴

Fal bakmak amacıyla hazırlanmış Hurşidnameler Bursa'daki yazma ile çalışmamızın konusunu oluşturan Ankara'daki nüshayla sınırlı olup, herhangi başka bir örnek bilinmemektedir.

¹⁰⁹ İsmail Hakkı **Uzunçarşılı**, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, İstanbul, 2003, s.216.

¹¹⁰ Hüseyin **Ayan**, *Hurşidname: Hurşid u Ferahşad*, Erzurum, 1979.

¹¹¹ Okur Meriç, *Cem Sultan, Cemşid ü Hurşid*, s.51.

¹¹² Sadettin **Eğri**, “ Meyvelerin Dilinden Fal ve İşaretler” *Turkish Studies*, 2008(sonbahar), S.3, s.626.

¹¹³ Eğri, “ Meyvelerin Dilinden Fal ve İşaretler”, s.629.

¹¹⁴ Eğri, “ Meyvelerin Dilinden Fal ve İşaretler”, s.629.

3. BÖLÜM

3. ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANE'DE YER ALAN 5179 ARŞİV NUMARALI FALNAME

3.1.ESERİN TANITILMASI

Ankara Milli Kütüphane El Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil YZ A 5179 numarada kayıtlı olan Falname nüshası, aslında bir Hurşidname olup 16. yüzyıla tarihlendirilmektedir.¹¹⁵ Ancak tarihlendirmenin hangi özelliklerden dolayı yapıldığı belirtilmemiştir.

Oldukça yıpranmış olan eser 25 varak, 89 minyatürden meydana gelir. Ciltsiz olan kitap; baştan, ortadan ve sondan eksiktir. Ayrıca eserin hattatı ve nakkaşı da bilinmemektedir.

Harekeli nesih hatla yazılmış olan eserde imla hataları fazlaca görülmektedir. Minyatürlerde; peygamberler, kuşlar ve hayvanlar oldukça basit şekilde nakşedilmiş, figürler tek olarak gösterilmiştir. Peygamberler genellikle kendilerini simgeleyen bir nesne ile başları haleli olarak, yüz­süz bir şekilde tasvir edilmişlerdir.

Hurşidname, 15 Haziran 1983 tarihinde Işıksal BALTACI'dan satın alma yoluyla kütüphaneye kazandırılmıştır.

¹⁰⁹Farhad ve Bağcı, *Falnama: The Book Of Omens*, s.25.

3.2. KATALOG

3.2.1. İNSAN TASVİRLERİ

3.2.1.1. PEYGAMBER TASVİRLERİ

HZ. ÂDEM

Hurşidname'nin 11a varağında, peygamberler bâbının ilk sayfasında Hz. Âdem tasviri bulunmaktadır. Hz. Âdem mavi zemin üzerinde, kırmızı elbisesiyle oturmakta ve dua etmektedir.(Fotoğraf 1). Elbisesi kollarını açıkta bırakmaktadır. Yüzü çizilmemiştir, başında halesi bulunmaktadır. Son derece yıpranmış olan sayfanın alt kısmı yırtılmıştır.

Bu minyatürde Hz. Âdem'in yüzü işlenmemiş ancak haleli şekilde tasvir edilmiştir. Elinde ne olduğunu çözümleyemediğimiz bir nesne tutmaktadır.

Sayfa "*Kaleallahü Teala Yerzukun Ferihin Bima Atamuhullahi Min Fazli*" (Al-i İmran Suresi 169–170) ayeti ile başlamaktadır. Bu ayet, "Allahu Teala; Fazlından vermiş olduğu şeyler ile sevindirir, rızıklandırır." anlamındadır. Ancak bu ayetin neden peygamberler babının başında bulunduğu ve neden Hz. Âdem'in falı içerisinde yer aldığı bilinmemektedir. Sayfanın alt kısmı yırtık olduğu için asıl fal metnine ulaşamamaktadır.

(Fotoğraf 1: Hz. Âdem)

Hz. ŞİT

Hz. Şit Hurşidname'nin 12a varağında, pembe bir zemin üzerinde, kollarını açıkta bırakan mavi elbisesiyle, başı haleli olarak, bir mezarın başında dua ederken gösterilmiştir. (Fotoğraf 2). Yüzü tahrip edilmiştir. Hz. Şit'in hemen arkasında bir küp durmaktadır. Çevresinde ağaçlar vardır, bu ağaçların daha gerilerde, tepenin arkasında da devam ettiği görülmektedir. Resimde perspektife ve gölgelendirmelere dikkat edilmiştir. Tepe ardındaki ağaçlar perspektife uygun olarak ön kısımdaki ağaçlara göre daha küçük betimlenmiştir. Ön kısımdaki ağaçlar üzerinde de gölgelendirmelerin olması dikkat çekicidir. Hurşidname'de falcıyı Hz. Şit'e sevk eden hayvan parstır. Fal şiiri ise şöyledir;

“Şimdiden Geru Sen İman Bulasın ☼Şadüman Olasın

Düşmanın Ola Rencü Zahmetden ☼ Çün Göre Seni Nazu Nimetden

KÂLE ŞİT ALEYHİSSELAM

Devletin Dembedem Ziyade Olur ☼ Ani (onu) Gördüğünce Mutdailer Olur

Ola Ki Nire Sönersen Sön ☼ Çün Olur Devletin Senin Efzun

Devletin İzzediün Aya Akıl ☼ Dinlendin (?) Artık Ola Bil”

Bu şiir falın iyi geldiğini, kişinin çevresinin genişlediğini ve bu durumun kişiye mutluluk getireceğini söylemektedir.

(Fotoğraf 2: Hz. Şit)

Hz. İDRİS

Hz. İdris Hurşidname'nin 13a varağında yer almaktadır. Pembe bir zemin üzerinde, önü düğmeli yeşil bir elbiseyle, başı haleli olarak, elinde bir makas ve önünde bir elbiseyle, oturur vaziyette tasvir edilmiştir. (Fotoğraf 3) Yüzü tahrip edilmiştir. İki yanında ağaçlar vardır. Ağaçlar tepe ardında da devam etmektedir. Ağaçlarda perspektif ve gölgelendirme kurallarına uyulduğu görülmektedir. Hurşidname'de Hz. İdris'e Sak(n) sevk etmektedir. Fal metni ise şöyledir;

“Şadilik Kapısını Nağlamağlı ☼ Olmalısın Melül Ağlamağıl

Bir Nice Gün Sana Sabır Görünür ☼ Düşmanın Olur Ne Kim Gözü Kör

KÂLE İDRİS ALEYHİSSELAM

İdris ey dur ki talip oldun Sen ☼ Düşman üstüne galip oldun sen”

Bu şiir; falın iyi çıktığı, fal baktıran kişinin düşmanlarına karşı bir zafer kazanmış olduğunu söylemektedir.

(Fotoğraf 3: Hz. İdris)

Hz. NUH

Hz. Nuh Hurşidname'nin 13b varağında, mavi bir zemin üzerinde elinde asası, önünde gemisi ile tasvir edilmiştir. (Fotoğraf 4) Başı halelidir ve ayakta durmaktadır, yüzü tahrip edilmiştir. Belini elindeki asadan destek alırcasına bükmüştür. Arkada iki yanda dört ağaç tasvir edilmiştir. Tepenin ardında da sadece başlarının görüldüğü iki ağaç vardır. Tepe ardındaki ağaçlarda perspektif kurallarına uyulmuştur. Diğer dört ağaçta ise gölgelendirmeler vardır. Hz. Nuh'u simgeleyen gemisi ise bir insanın kullanabileceği ölçülerden uzakta, oldukça küçük şekilde adeta bir oyuncakmış gibi tasvir edilmiştir. Hurşidname'de Hz. Nuh'a Huk (Domuz) sevk etmektedir. Falı şöyledir:

“Padişahlar Sana Nazar Sala Sır ☼ Adular hep Gazapdan Ol Yesir

Dirilirsin Gönül Muradınca ☼ Dünya Zehri Kahr Dadınca

Devletin Gemisinin Bil Götürür ☼ Sahiline Selametin Yitirür(yitirir)

KÂLE NUH ALEYHİSSELAM

Eyi Fal Geldi Sana Ey Server ☼ Şad Ol Binhar Ey Dilber”

Bu şiir falın iyi geldiğini, düşmanlarının öfkelerinin geçici olduğunu, bu sebeple onları düşünmek yerine devletinde mutlu şekilde yaşamasını söylemektedir.

(Fotoğraf 4: Hz. Nuh)

Hz. HUD

Hz. Hud, Hurşidname'nin 14b varağında, kahverengi bir zemin üzerinde, pembe kaftanı ve halesiyle ayakta durur vaziyette gösterilmiştir. (Fotoğraf 5). Hz Hud'un yüzü tahrip olmuşsa da ayrıntılar seçilebilmektedir. Sahip olduğu siyah sakalı, çene altına kadar uzanmaktadır. Gözleri ve kaşları ise oldukça çizgiseldir. Diğer resimlerde görülen arkadaki ağaçlar burada da vardır ancak bu resimdeki ağaçlar tahrip edilmişlerdir. Hz. Hud'a Hurşidname'de Kulan (eşek) sevk etmektedir. Şiir şu şekildedir:

*“Devletin Dünü Gün Ziyade Olur ☼ Eylenin Bilişe Yâda Olur
Düşmanın Namını Sana Vireler ☼ Eleler Rahmetin Ana Vireler
Oluna Toprağı Eğer Alasın ☼ Toprak Altın Olur Anı(onu) Bilesin*

KÂLE HUD ALEYHİSSELAM

*İderim (?) Sana Nedir Falın ☼ Bir Zaman İşe Üzme Elin
Rüzgârın Senin Perişandır ☼ Nice Gün Taliune (talihine) Noksandır”*

Bu şiir falda toprak çıktığını ve kişinin toprakla uğraşmasının iyi olabileceğini söylemektedir. Ayrıca bir süre şansın ondan yana olmayacağı, biraz sabretmesi gerektiğini bildirmektedir.

(Fotoğraf 5: Hz. Hud)

HZ. SALİH

HZ. Salih, Hurşidname'nin 23b varağında, yeşil zemin üzerinde, kırmızı kaftanı ve önünde devesiyle gösterilmiştir.(Fotoğraf 6). HZ. Salih oturur vaziyettedir. Bir eliyle devesini okşamaktadır. Başı halelidir, yüzü ise tahrip olmuştur. Arkada kısımda yer alan ağaçlarda tahrip olmuştur. Devede oturmaktadır, normal ölçülerinden daha küçük ve tek hörgüçlü olarak tasvir edilmiştir. HZ. Salih'e Hurşidname'de tavşan sevk etmektedir. Sayfanın üst kısmı yırtılmıştır bu sebeple fal metnini ilk satırı okunamamıştır. Okunabilen kısımdaki şiir şu şekildedir;

“Şimdiden Geri Hiç Akluma Gel ☼ ... Sözüünü Dinleme Gel

KÂLE SALİH ALEYHİSSELAM

Ey Gelmedi Falın Ey Akıl ☼ Sefer Eyleye ol Mağil Gafil

Elu Ki Hiçbir İşe Sokma Sakın ☼ Kerkebese Irak Kerkesene Takin

Bir Niçakun Hele Sen Katla Nağil ☼ Sen Kanaat Atın Atla Nağil”

Bu şiir falın iyi gelmediğini, falın kötü olduğunu, kişinin sefere gitmemesini gerektiğini ve bir süre sakın durmasını, bir müddet beklemesini söylemektedir.

(Fotoğraf 6: Hz. Salih)

HZ. İBRAHİM

Hurşidname'nin 17b varağında, Hz. İbrahim yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde, haleli başı ve kırmızı kaftanıyla oturmaktadır. (Fotoğraf 7). Yüzü tahrip edilmiştir. Arka kısma üç ağaç yerleştirilmiştir. Ağaçlarda gölgelendirmeler yapılmıştır. Daha gerilerde, tepenin ardında da ağaçlar betimlenmiştir. Hz. İbrahim'e Hurşidname'de Kakum sevk etmektedir. Şiir şöyledir;

*“Sabır Eyle Benim Sözümü İşit ☀ Ne İş İle Diyerisem O Niyet
Ta Olasın Cihandan Berhudar ☀ Hem Saadet Olasın Senunle Yar*

KÂLE İBRAHİM ALEYHİSSELAM

*Bu Falında Nedir Diyen Maksud ☀ Yıldızın Saat ve Talihin Mesud
Nectü Devlet Sana Oluptur Yar ☀ Bazi İzzet Elinde Eyle Şikâr
Sefer Eyles İsen Mübarektir ☀ Zira Kim Talihin Hup Tekdir”*

Bu şiir falın iyi geldiğini, kişinin talihinin döndüğünü; kişinin mutlu olacağını, yolculuk yapmasının ise iyi olabileceğini, söylemektedir. Ayrıca Hz. İbrahim'e kulak vererek sabretmesi gerektiğini belirtmektedir.

(Fotoğraf 7: Hz. İbrahim)

Hz. İSMAİL

Hurşidname'nin 18a varağında bulunan Hz. İsmail, yeşil zemin üzerinde, sarı kaftanı ve halesi ile oturur vaziyette gösterilmiştir. (Fotoğraf 8). Yüzü tasvir edilmemiştir. Hemen yanı başında bir taş ile bir bıçak görülmektedir. Hz. İsmail'in ellerini elbisesi kapatmıştır, kollarını ise dizlerinin üzerinde birleştirmiştir. Arka fonda ağaçlar betimlenmişse de bu betimlemeler tahrip olmuştur. Hurşidname'nin sevk tablosunda Hz. İsmail'e sevk eden hayvan sincaptır. Şiir:

“Sefer Eylemenin Dahi Yenidur ☼ Dilersen Yürü Dilersen Otur

Devletün Enine Suvar Olasın ☼ Bu Cihan Gence Varolasın

KÂLE İSMAİL ALEYHİSSELAM

Bu Falında Sana Beşaret Var ☼Sana Saadet Yar

DevletinOlur Sebidar ☼Cihandan Berhudar” şeklindedir.

Metin tam olarak okunamadığı için şiirin tercümesi tam olarak yapılamamaktadır. Ancak okunabilen kısımdan falın, müjdeli olduğunu ve olacak olayların mutluluk getireceğini öğrenmekteyiz.

(Fotoğraf 8: Hz. İsmail)

Hz. İSHAK

Hz. İshak, Hurşidname'nin 18b varağında, mavi zemin üzerinde, başında halesi, kırmızı kaftanıyla oturuyor vaziyette gösterilmiştir. (Fotoğraf 9). Yüzü tahrip olmasına karşın sakalının siyah olduğu ve çenesinin altına kadar uzadığı gibi bazı detaylar fark edilebilmektedir. Hz. İshak elinde bir sancak tutmaktadır ancak bu sancağın neyi temsil ettiği anlaşılamamıştır. Hurşidname'de Hz. İshak'a, sansar sevk etmektedir. Şiiri şöyledir:

“Kendini Dile Sen Ki Şad İdesin ☼ Ve Yine Sen Dahi Atlü Dad İdesin

Düşman Ayruk Sana Zafer Bulmaz ☼ Devletün Taze Olur Solmaz

Devletün Olur Senin Mansur ☼ Düşmanın Olur Senin Makhur

KÂLE İSHAK ALEYHİSSELAM

Sana Bu Kal Yolunu Müsterdi ☼ Taliun Buldu Ne Kim İsterdi

Sabır Eyle Ki Bulasın Maksud ☼ Sabır Eylene Sever Mabud”

Bu şiir falın iyi olduğunu, kişiye düşmanlarının erişemeyeceğini, devletinin zafer kazanacağını, düşmanların ise mağlup olacağını, kişinin talihinin döndüğünü ancak kişinin sabretmesi gerektiğini bu durumun bu şekilde daha iyi olacağını söylemektedir.

(Fotoğraf 9: Hz. İshak)

Hz. LÛT

Hurşidname'nin 15a varağında, mavi zemin üzerinde, kırmızı kaftanı ve belindeki kuşağıyla, dizlerinin üzerinde oturur vaziyette, dua ederken Hz. Lût gösterilmiştir. (Fotoğraf 10). Önünde ne olduğunu anlayamadığımız bir nesne durmaktadır. Başı halelidir, yüzü ise tahrip olmuştur. Ancak siyah sakalı rahatlıkla görülebilmektedir. Arka tarafta Hz. Lût'un iki yanında beş ağaç yer almaktadır. Ağaçlar tepenin ardına da yerleştirmişlerdir. Tepe ardındaki ağaçlarda perspektife uygun olarak ağaçların sadece baş kısımları görülmektedir. Hurşidname'de Hz. Lut'a Şutur (Deve) sevk etmektedir. Hz. Lut'a ait şiir şöyledir:

“Hayır İşle Ne İş İşlersen ☼ Hayır İşle Hemişe İşlersen

Dileğin Her Ne Kim Ola Hâsıldır ☼ Düşmanın işi Cümle Batıldır

Dilersen Düşmanla Dad Eyle ☼ Dilersen Dostlarınla Şad Eyle

Cümle Âlem Senin Elinde Baka ☼ Devlet ırmağı Günden Aka

KÂLE LÛT ALEYHİSSELAM”

Bu şiir fal baktıran kişinin her işe hayırla başlamasını tavsiye etmekte, dileğinin ise gerçekleşeceğini haber vermektedir.

(Fotoğraf 10: Hz. Lût)

HZ. YAKUP

Hurşidname'nin 19a varağında mavi zemin üzerinde, sarı kaftanı ve halesiyle oturur vaziyette Hz. Yakup gösterilmiştir. (Fotoğraf 11). Hz. Yakup'un betimlendiği sayfa oldukça yıpranmıştır, sayfanın üst kısmı yırtıktır. Bu sebeple fal metninin tamamı okunamamaktadır. Sadece arka kısımda ağaçlar olduğu ve bu ağaçların tepe ardında da devam ettiği görülmektedir. Hz. Yakup'a Hurşidname'de kedi sevk etmektedir. Şiir ise şu şekildedir:

(Sayfanın Üst Tarafı Yırtık)

“Sabırsız Adamın Saadeti Yok ☼ Sabırla Devlete Eren Kişi Çok

KÂLE YAKUP ALEYHİSSELAM

Bu Falın Devlete Delildir ☼ Düşmanın Huru Hem Zelildir

Gıratun Etine Suval Ol Ğil ☼ Devletle Hemişe yar Ol Ğil”

Bu şiir, kişinin sabretmesini, sabrettiği takdirde devletle ilgili hayırlı bir işinin gerçekleşeceğini, düşmanlarının durumlarının kötü olduğu, bu sebeple ona erişemeyeceklerini, onlardan korkmaması gerektiğini söylemektedir.

(Fotoğraf 11: Hz. Yakup)

Hz. YUSUF

Hurşidname'nin 19b varlığında, sarı zemin üzerinde, yeşil kaftanıyla Hz. Yusuf gösterilmiştir.(Fotoğraf 12) Hz. Yusuf bir kuyu kovası üzerinde oturmaktadır. Elbisesinin kolları ellerini kapatmıştır, elleri görünmemektedir. Ellerini dizlerinin üzerinde birleştirmiştir. Yüzü ise tahrip olmuştur. Tasvirin bulunduğu sayfa fazlaca yıpranmıştır, sayfanın üst kısmı yırtıktır. Bu sebeple fal metnin üst kısmı okunamamaktadır. Hz. Yusuf'a Hurşidname'de sıçan sevk etmektedir. Şiiri ise şu şekildedir;

(sayfanın Üst Tarafı Yırtık)

KALE YUSUF ALEYHİSSELAM

Feleğin Halini Bana (?) Değil ☀ Tutilik(luk) Eyle Gil Şeker.....

Dustalurun Ola Nazı Neametden ☀ Düşmanın Ola Rencü Mihnetten”

Sayfanın üst kısmı yırtık olduğu için fal metni için kesin bir şey söyleyemiyoruz.

(Fotoğraf 12: Hz. Yusuf)

Hz. EYYÜP

Hz. Eyyüp Hurşidname'nin 17a varağında, sarı bir zemin üzerinde dizlerinin üzerinde dua ederken tasvir edilmiştir. (Fotoğraf 13). Üzerinde kırmızı bir kaftan vardır. Yüzü tahrip olmuştur ancak çene altına kadar uzanan sakalı görülebilmektedir. Hz. Eyyüp'ün önünde ona şifayı verecek olan suyun ilk çıkış anı betimlenmiştir. Arka kısımda ağaçlar betimlenmiştir ancak bu ağaçlarda da bozulmalar vardır. Hurşidname'de Hz. Eyyüp'e Samur sevk etmektedir. Şiiri şöyledir;

“Ulu Keci Senin Katından Gele ☼ Danalı Halk Seni Ulu Bile

KÂLE EYYÜP ALEYHİSSELAM

Çün Falında Seni Sabır Görünür ☼ Sabır Eyle Düşmanın Olur Görmez

Sabır Baştan Başa Yalanı Savıra ☼ Tanrının Kulları Belayı Sever

Sabır Eden Kişi Rahata Erişir ☼ Sabırsız Kişi Mihnete Girişir”

Bu şiir fal baktıran kişinin sabretmesi gerektiğini, insanoğlunun başına kötü işler gelebileceğini ancak kişinin bu kötülüklerden korunması için sabretmesi gerektiğini, sabrettiği takdirde birçok güzelliğe kavuşacağını söylemektedir.

(Fotoğraf 13: Hz. Eyyüp)

Hz. MUSA

Hz. Musa Hurşidname'nin 20a varağında, yeşil bir zemin üzerinde, pembe kaftanı ve ejder başlı asası ile ayakta tasvir edilmiştir. (Fotoğraf 14). Yüzü tahrip olmuştur ancak başındaki halesi ve çene altına kadar uzanan siyah sakalı görülmektedir. Pembe kaftanın kolları Hz. Musa'nın bir elini kapatmıştır, asayı tuttuğu eli ise görülebilmektedir. Asa oldukça uzundur, baş kısmı ejder başı şeklindedir. Yüzü Hz. Musa'ya dönük olan ejderin dili dışarıdadır. Arka tarafta altı ağaç görülmektedir. Bu ağaçlar perspektif kurallarına uygun olarak gerilere doğru daha küçük yapılmışlardır. Hurşidname'de Hz. Musa'ya at sevk etmektedir. Şiiri şöyledir;

“Şad Olasın Cihanda Sen Daim ☼ Karşına Devletin Olur Kayım

Dün Gün Gırratın Ziyade Ola ☼ Düşmanın Daima Piyade Ola

Akıbetin Olur Senin Mahmut ☼ Sana Hâsıldır Hep Maksut

KÂLE MUSA ALEYHİSSELAM

Her Kimin talihinde Ola Yufal ☼ Olmaya Gör Maya Melül Malal

Doğalı Halk Ana İtaat Ede ☼ Şizilik Gile Gussası Gide (?)”

Bu şiir fal iyi dilek falıdır. Fal baktıran kişinin talihinin dönmesini, kederlerinin gidip yerine güzelliklerin gelmesini dilemektedir.

(Fotoğraf 14: Hz. Musa)

Hz. HARUN

Hurşidname'nin 20b varağında, yeşil zemin üzerinde, kırmızı kaftanıyla, dizlerinin üzerinde oturur vaziyette Hz. Harun gösterilmiştir. (Fotoğraf 15). Elinde belirsiz bir nesne tutmaktadır. Yüzü tahrip olmuştur, başı ise halelidir. Arkasında üç adet ağaç görülmektedir. Ağaçlar tepe ardında da devam etmektedir. Hurşidname'de Hz. Harun'a ester (katır) sevk etmektedir. Şiiri şu şekildedir;

“Devleti Dün Gün Meziyet Ola ☼ Düşmanların gözü Yezid Ola

Hak Teala Seni Emir Eyle ☼ Düşmanını Sana Esir Eyle

Düşmanın Cümlesi Olur Makhuz ☼ Dostların Cümlesi Olur Mansur

Sana Devlet Hemişe(?) Yar Olur ☼ Su Meyn(?) Seni Huru Zar Olur

KÂLE HARUN ALEYHİSSELAM

Ey Kale İsi Hemişe Sabır Ol ☼ Arayı Tut Kendinunki (?) Tahir Ol

Kıldığın Niyetin Senin Yaramaz ☼ Sadaka Eyle Dahi Eyle Niyaz”

Bu şiir tutulan falın iyi olmadığını, onun yerine dua edip, sabır etmenin daha iyi olacağını söylemektedir.

(Fotoğraf 15: Hz. Harun)

Hz.İSA

Hurşidname'nin 23a varağında, pembe zemin üzerinde, sarı kaftanı ve halesiyle siyah bir eşek üzerinde Hz.İsa gösterilmiştir. (Fotoğraf 16). Sayfanın üst kısmı yırtıktır. Hz. İsa'nın yüzü tahrip olmuştur. Arka tarafta ağaçlar tasvir edilmiştir ancak ağaç tasvirlerinde de bozulmalar görülmektedir. Eşek tasviri oldukça başarılıdır, uzuvları eşek anatomisine uygun olarak çizilmiştir. Ancak baş kısmına göz, ağız gibi detaylar işlenmemiştir. Hurşidname'de Hz. İlyas'a tilki sevk etmektedir. Şiiri şöyledir;

“.....Merluk İle Kim Emir Olsun ☼ Dede Vekili Gussadan Emin

KÂLE İSA ALEYHİSSELAM

Bu Falında Senin Mübareklik ☼ Var Durur Dahi Bir Ulu Benlik

Göreceğim Kul İsen Vezir Olsun ☼ Ger Vezir Sen Yine Emir Olsun

Ki Başına Saadetün Tacın ☼ Doyur Onur Bu Dünyanın Acını”

Bu şiir, fal baktıran kişinin niyetinin mübarek olduğunu, hayatında güzel şeyler gerçekleşeceğini söylemektedir.

(Fotoğraf 16: Hz.İsa)

HZ.İLYAS

Hurşidname'nin 15b varağında, kahverengi zemin üzerinde, kırmızı kaftanı ve halesiyle oturur vaziyette Hz. İlyas gösterilmiştir. (Fotoğraf 17). Yüzünün kısmen tahrip olmasına rağmen çene altına kadar uzanan siyah sakalı ve sanki yakın zamanda çizilmiş izlenimi veren gözleri fark edilebilmektedir. Hz İlyas'ın ellerinden biri çizilmemiştir. Diğer eli ise dizlerinin üzerinde durmaktadır. Arka kısımda ağaçlar betimlenmiştir. Bu ağaçlarda da bozulmalar görülmektedir. Hurşidname'de Hz. İlyas'a kav (karasığır) sevk etmektedir. Şiiri şöyledir;

“Hile Eyleser Tapuna Düşmanlar ☼ Sonra Olur İşine Pişmanlar

Sefer Etmek Sana Eyi Olmaz ☼ Eğer Eylesen Eyi Gelmez

Sana Sabır Eylemek Nice Gün ☼ Ta Yirmi BirGece Gün

Çünkü yirmi Gün Sana..... ☼ Rahmeti Kapısın Sana Açsın

KÂLE İLYAS ALEYHİSSELAM

Falun Eyü Gelip Durur Ey Yar ☼ Gizle Halini Bilmesin Ağyar”

Bu şiir falın iyi geldiğini, ancak fal tutan kişinin yolculuk yapmamasını, bunun iyi olmadığını söylemektedir. Ayrıca kişinin sabretmesini tavsiye etmektedir.

(Fotoğraf 17: Hz. İlyas)

Hz. YUNUS

Hurşidname'nin 16a varağında, yeşil zemin üzerinde, kırmızı kaftanı ve halesiyle bir balığın üzerinde Hz. Yunus gösterilmiştir. (Fotoğraf 18). Yüzü betimlenmemiştir ancak çenesinin altına kadar uzanan siyah bir sakal çizilmiştir. Elinde bir tespih tutmaktadır. Hz. Yunus'un üzerinde oturduğu balık kırmızı pulları, ağzı ve gözü ile oldukça başarılı bir betimlemedir. Hurşidname'de Hz. Yunus'a köpek sevk etmektedir. Şiiri şu şekildedir;

“Sana Sabır Eylemek Gerek Nice Gün ☼ Ta Adular Ola Katında Nebun

Sen Eğer Okudum İşidirsən ☼ Nepdüm Eyle Eğer İşidirsən

Akıbet Ahirin Said Ola ☼ Hatırın Kussadan Baid Ola

KÂLE YUNUS ALEYHİSSELAM

Bu Falında Sana Beşaret Var ☼ Ol Yesirdir Sana Saadet Var

Ol Yesirdir Başına Devlet Taç ☼ Padişahlar Ola Sana Muhtaç”

Bu şiir falın müjdeli geldiğini, ancak kişinin biraz sabretmesi gerektiğini söylemektedir.

Hız. DAVUT

Hurşidname'nin 21a varağında pembe zemin üzerinde, yeşil kaftanı ve halesiyle Hz. Davut gösterilmiştir. (Fotoğraf 19). Hz. Davut ayakta ve önünde bir kuş durmaktadır. Önündeki kuşa doğru hafifçe eğilmiştir. Elbisesinin kolları elleri kapatmıştır. Belki de ellerini çizilmemesi nakkaşın kendi tercihidir, yani elleri çizmemek için elbisenin kollarını bu kadar uzun yapmış olabilir. Tasvirde Hz. Davut'un yüzü tahrip olmuştur ancak uzun siyah sakalı görülebilmektedir. İki yanında birer ağaç vardır. İleride tepe ardında da ağaçlar görülmektedir. Hurşidname'de Hz. Davut'a himar (eşek) sevk etmektedir. Şiiri şu şekildedir;

*“Sefer Eyles İsen Eyü (İyi) Gelmez ☼ Bu Sefere Gelen Geri Gelmez
Dün Günsen Duayı (İle) Meşgul Ol ☼ Tavine Sonra Rıza Kullan Bul
Zakir Olup Bala Ya Sabır Ol ☼ Tekerı Ne Kim Verirse Sabır Ol*

DAVUT ALEYHİSSELAM

*Falın Eyi Gelup Durur Ey Yar ☼ Gizle Halini Bilmesin Ağyar
Eyü Yavuz Ne Kim İşler Sen ☼ Tanıtıp İşle İş İşlersen
Ta Ol İşten Sana Nasip Ola ☼ Hem Senin Derdine Tabib Ola”*

Bu şiir falın iyi olduğunu, ancak kişinin yolculuk yapmasının iyi olmayacağını, yolculuk yapmak yerine dua edip beklemenin daha yerinde olduğunu söylemektedir.

(Fotoğraf 19: Hz. Davut)

HZ. SÜLEYMAN

Hurşidname'nin 21b varağında kahverengi zemin üzerinde, mavi kaftanı ve halesiyle Hz. Süleyman gösterilmiştir. (Fotoğraf 20). Hz. Süleyman dizlerinin üzerinde oturmakta ve elinde bir maket benzeri bir nesne tutmaktadır. Yüzünün tahrip olmasına rağmen uzun siyah sakalı görülebilmektedir. Arkada iki yanında ağaçlar vardır. Hurşidname'de Hz. Süleyman'a kurt sevk etmektedir. Şiiri şöyledir;

“Rüzgârın Senin Ola Hürrem ☼ Yüreğine Uğramaya Gussa Ne'am

Şimdiden Geri Olmaya Rahmet ☼ Gele Kapına Devleti Nimeti

KÂLE SÜLEYMAN ALEYHİSSELAM

Geldi Fâlık Bekaya Tehun ☼ Talep Eyle Ele Girur Mahçup

Geldi Senden Döneli Gussa Ne'am ☼ Rahat Düdü Cümle Racun Elem

Ne Niyet Kim Sen Eyledin Bilesin ☼ Gör Günden Hemişe Kurtalasun”

Bu şiir fal iyi dileklerle başlamaktadır. Çünkü fal tutan kişinin büyük bir kederi olduğunu söylemektedir.

(Fotoğraf 20: Hz. Süleyman)

Hz. DANYAL

Hz. Danyal Hurşidname'nin 14a varağında, yeşil zemin üzerinde, sarı kaftanı ve halesiyle gösterilmiştir. (Fotoğraf 21). Hz. Danyal dizlerinin üzerinde oturmakta ve elinde bir kitap tutmaktadır. Elinin biri kitap tutarken, diğer eli elbisenin kollarıyla kapatılmıştır. Sakalı fazla belirgin değildir, yüzüne iki küçük yuvarlakla göz çizilmiştir. Hz. Danyal'ın arkasında beş ağaç resmedilmiştir. Bir ağaç da tepenin ardına yerleştirilmiştir. Hurşidname'de Hz. Danyal'a koyun sevk etmektedir. Şiiri şu şekildedir;

“Ne Muradın Ki Var İse Dileğın(?) ☼ Tanrıdan Sen Dileğini Dile Gel

Böyle Eyü Olur Senin Halin ☼ Zira Eyü Gelip Durur Falın

Dileğın Tutmini Oup Dursun ☼ Nice Gün Zahmetin Çekip Durursun

KÂLE DANYAL ALEYHİSSELAM

Falın Eyü Gelip Durur Ey Selim ☼ Rahmet Ede San Guri Rahim

.....Rahata Müyeddel İder(?)..... ☼ Ne Ki Rencün (?) Var İse Cümle Gider”

Bu şiir falın iyi geldiğini, fal tutan kişinin dileğini Allah'tan istemesini o zaman dileğinin gerçekleşeceğini söylemektedir.

(Fotoğraf 21: Hz. Danyal)

Hz. ÜZEYİR

Hurşidname'nin 16b varağında, kahverengi zemin üzerinde, mavi kaftanı ve halesiyle Hz. Üzeyir gösterilmiştir. (Fotoğraf 22). Hz. Üzeyir bir balık üzerinde oturmaktadır. Ancak Hz. Üzeyir'in neden bir balık üzerinde oturduğu anlaşılamamıştır. Üzerinde oturduğu balık, Hz. Yunus'un üzerinde oturduğu balık betimlemesi kadar başarılı değildir. Hz. Üzeyir'in yüzü tahrip olmuştur, sakalı belli belirsizdir. Elleri uzun elbisesinin kolları içinde kalmıştır. Belki de yine nakkaşın isteği olarak bu şekilde tasvir edilmiştir. Hz. Üzeyir'in arkasında iki yanında toplam beş ağaç yerleştirilmiştir. Bu ağaçların tepe ardında da devam ettiği görülmektedir. Hurşidname'de Hz. Üzeyir'e sevk eden bir hayvan bulunmamaktadır. Şiiri şöyledir;

“Zahmetin Ahirinden Rahmet Olur ☼ Dinlenir Canun İşu Ehad Olur

Şimdiden Geru Olasın Dilşad ☼ Hatırın Ola Gussadan Azad

KÂLE ÜZEYİR ALEYHİSSELAM

Sana Bu Fal Kutludur Yalak ☼ Nazar Eyle Yar Sana Çün Hak

Eyü Yürü Sebni Eyü Diyeler ☼ Doğalı Hak Nimetini Yiyeler

Öldüğünde Eyi Saadetli ☼ Yıldızın Ol Yesir Saadetli”

Bu şiir falın kutlu olduğunu, geleceğinin çok mutlu olduğunu söylemektedir.

(Fotoğraf 22: Hz. Üzeyir)

Hz. ZEKERİYA

Hurşidname'nin 22a varağında, kahverengi zemin üzerinde, pembe kaftanı ve halesiyle, dizlerinin üzerinde oturur vaziyette Hz. Zekeriya resmedilmiştir. (Fotoğraf 23). Yüzü tahrip olmuştur, ancak siyah uzun sakalı görülebilmektedir. Elleri ise betimlenmemiştir. Hurşidname'de Hz. Zekeriya'ya sırtlan sevk etmektedir. Şiiri şöyledir;

“Dünyaya Olmalı İken Mağrur ☼ Na Ola Düşmanın Hep Maktul

Ne Muradın Ki Var Hâsıldır ☼ Düşmanın Ne Kılırsa Batıldır

KÂLE ZEKERİYA ALEYHİSSELAM

Bu Falında Senin Melâmet Var ☼ Hem Melâmet Lika Delalet Var

İyecanlık BenimSana Yaramaz ☼ Düşmanın Gözleri Seni Görmez

Sabırla İşle İş Kim İşler İsen ☼ Sabırla Başla Ne Ki Başlar İsen”

Bu şiir, falda bir kınamanın olduğunu ancak kınamanın yanında bir yol göstericiye ulaşacağına işaret olduğu söylemektedir. Kişiyi sabrı tavsiye etmektedir.

(Fotoğraf 23: Hz. Zekeriya)

Hz. YAHYA

Hz. Yahya, Hurşidname'nin 22b varağında yeşil zemin üzerinde, sarı kaftanı ile dizlerinin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir. (Fotoğraf 24). Hz. Yahya'nın tasviri tahrip olmuştur. Bu sebeple betimlemedeki ayrıntıları seçmek mümkün değildir. Sadece başında bir hale olduğu görülebilmektedir. Hurşidname'de Hz. Yahya'ya hirez (ay) sevk etmektedir. Şiiri şöyledir;

“Zebire Düşman Sana Vefa Kılmaz ☼ Nice Kime Eylük Eylersen Bilmez

Bir Niçanun Sana Sabır Günüdür ☼ Akıbet Düşmanın Olur Gözü Kör

KÂLE YAHYA ALEYHİSSELAM

Falın Devlete Garin Durur ☼ Nusretun Yaru Hemnişin Durur

Sana Bu Fal Gönlü Kal Oldu ☼ Malı Nameti Sana Helal Oldu

Ol Ağaç Kim Kuru Meşidi Zaman ☼ Geru Yaşardı Yaprak Oldu (öldü) Heman”

Bu şiir falın güzel olduğunu, falda devlet çıktığını, kişinin dileğinin kısa zamanda gerçekleşeceğini söylemektedir.

(Fotoğraf 24: Hz. Yahya)

3.2.1.2.Hz. HABİL TASVİRİ

Hurşidname'nin 12b varlığında, mavi zemin üzerinde, kırmızı kaftanı ve başında halesiyle oturur vaziyette Hz. Habil tasvir edilmiştir. (Fotoğraf 25). Hz. Habil'in yüzü tahrip olmuştur ancak siyah bir sakalının olduğu görülebilmektedir. Arka kısımda Hz. Habil'in iki yanında ikişer ağaç durmaktadır. Ağaçlar tepe ardında da devam etmektedir. Hurşidname'de Hz. Habil'e palnak sevk etmektedir. Sevk şiiri şöyledir;

KÂLE HABİL ALEYHİSSELAM

Vahza Ruhum Entef Tülun An Bazı Ma- Enzallahü İleyke

Sana Çünkü Bu Fal Geldi Ey Yar ☼ Kimse İle Savaşmalı Zinhar

Kimsenin Hatırını Yıkma Sakın ☼ Yeme Hakkını Bir Kimsenin Hakkın

Hatırından Gider Ne Kim Heves ☼ Bu Hevesten Kimsenin Kalmaz Assı

Bu şiir fal baktıran kişinin dikkatli olmasına başına kötü olayların gelebileceğini söylemektedir.

(Fotoğraf 25: Hz. Habil)

3.2.2. HAYVAN TASVİRLERİ

GERZAN

Hurşidname'nin 11a varağında birinci sırada gerzan tasviri yer almaktadır. Gerzan sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmıştır ancak neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Gerzan, kahverengi bir zemin üzerinde koşar vaziyette gösterilmiştir.(Fotoğraf 26) Tasvirin dış kısmına, iki yanda tek bir kökten çıkan bir dal üzerinde yapraklarla beraber hataîler işlenmiştir. Hurşidname'de gerzan Hz. Ali'ye sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir:

“Falını Ediyor Sana Ali GERZAN Na Hoşnuttur Beni Vu-Veli”

(Fotoğraf 26: Gerzan)

MAYMUN

Hurşidname'nin 11a varağında ikinci sırada maymun tasviri yer almaktadır. (Fotoğraf 27) Yeşil bir zemin üzerinde oturur vaziyette betimlenen hayvan oldukça basit olarak, maymun görünüşünden oldukça farklı bir şekilde gösterilmiştir. Tasvirin iki yanına dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve hataîler işlenmiştir. Maymun Hurşidname'de Hz. Hasan'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şu şekildedir:

“Ger Dilersen Olasın Sağı Esen MAYMUN Falını Sor Ediyor Hasen”

(Fotoğraf 27: Maymun)

TAVŞAN

Hurşidname'nin 10a varağında birinci sırada tavşan tasviri yer almaktadır. (Fotoğraf 28). Kahverengi zemin üzerinde, oturur vaziyette gösterilmiştir. Arkada bir tek ağaç görülmektedir. Uzun kulakları ile bilinen tavşan şemasına uymakla beraber anatomisi tavşan anatomisinden bir hayli uzaktır. Oldukça iri olarak gösterilmiş olan hayvanın, ön ayakları da arka ayakları gibi uzundur. Tavşan tasvirinin dış kısmında sağ ve solda çeşitli bezemeler görülmektedir. Bu bezemelerden solda olanında merkezde iri bir hataî motifi ve ona dallarla bağlanmış daha küçük hataîler görülmektedir. Sağda olanında ise dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve hataîler işlenmiştir. Tavşan Hurşidname'de Hz. Salih'e sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Sana Ne Dirse İşit Ol Salih TAVŞAN Halka Oldurur Nasih”

AHU

Hurşidname'nin 10a varağında ikinci sırada ahu tasviri yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir. (Fotoğraf 29) Geyik yavrusuna verilen isim olan ahu, Hurşidname'de bilinen ahu şekline uygun olmakla birlikte, yalın bir şekilde betimlenmiştir. Tasvirin dış kısmının iki yanının şakayıklarla bezeli olduğu görülmektedir. Ahu Hurşidnamede Hz. Muhammed'e sevk etmektedir. Sevk beyiti şu şekildedir;

“Mustafa'dan Sorarsın Falı AHU Dönelinden Ben Biliyor Hali”

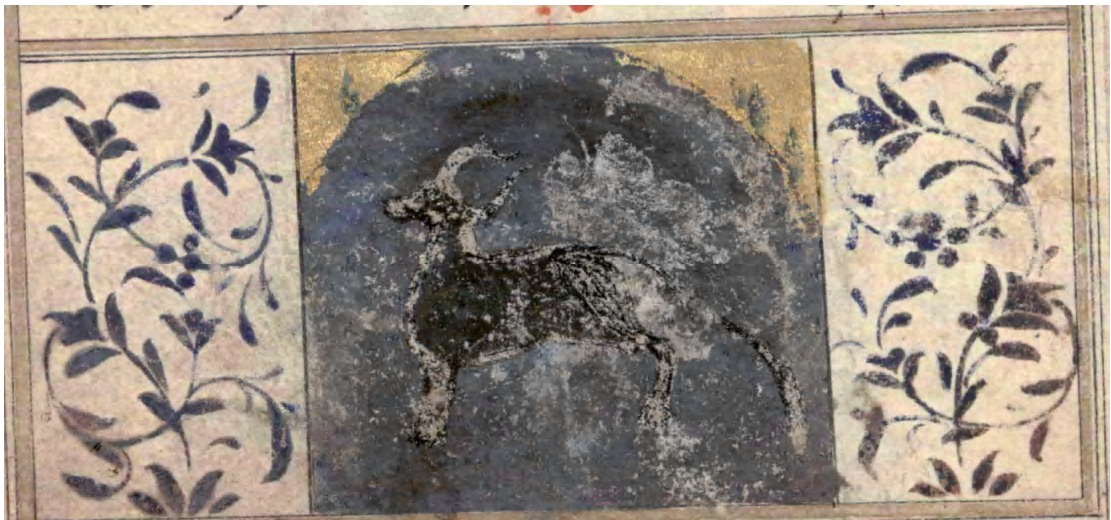
(Fotoğraf 29: Ahu)

KAVKUHI

Hurşidname'nin 10a varağında üçüncü sırada kavkuhi tasviri yer almaktadır. Kavkuhi sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmıştır ancak neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Kavkuhi mavi bir zemin üzerinde ayakta durur vaziyette gösterilmiştir. (Fotoğraf 30) Tasvirin dış kısmına, iki yanda tek bir kökten çıkan ve kıvrımlar yaparak yükselen bir dal üzerinde yapraklar ve hataî motifleri işlenmiştir. Hurşidname'de kavkuhi Hz. Lokman'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir:

*“Fal Halin Bilince Lokman Dur **KAVKUHI** Hikmet Ana Hemişe Femandır”*

(Fotoğraf 30: Kavkuhi)

ŞİBL(Aslan Yavrusu)

Hurşidname'nin 10b varağında birinci sırada şibl yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde, ayakta durur vaziyette betimlenmiştir. (Fotoğraf 31). Genel aslan şemasına uymakta olan şibl, belki de aslan yavrusu olduğunu vurgulamak amacıyla zayıf bir şekilde betimlenmiştir. Şibl tasvirinin iki yanına bir düzen takip edilmeksizin yerleştirilmiş yapraklar ve şakayık motifleri işlenmiştir. Hurşidname'de kime veya neye sevk ettiği anlaşılamamıştır. Sevk beyiti şöyledir;

“Sor Falını Sen Eyu Yener **ŞİBL** Düşman Nihar Hileyi Mekre”

(Fotoğraf 31: Şibl)

BEBİR (Kaplan Yavrusu)

Hurşidname'nin 10b varağında, ikinci sırada Bebir yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta tasvir edilmiştir. (Fotoğraf 32). Tasvirde tahribatlar olmasına karşın, genel kaplan anatomisine uygun olduğu anlaşılmakta ve derileri üzerinde yer alan benekler görülebilmektedir. Tasvirin iki yanında sağ ve solunda çeşitli motifler görülmektedir. Sol tarafta tek bir kökten çıkan ve kıvrımlar yaparak yükselen bir dal üzerinde yapraklar ve hataî motifleri işlenmiştir. Sağ tarafta ise dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve şakayıklar işlenmiştir. Hurşidname'de bebir Hz. Ömer'e sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Tut Etiken Kama Sen Ol Ümerun **BEBİR** Zira Üstad Oldurur Hünerin”*

(Fotoğraf 32: Bebir)

KARAKULAK

Hurşidname'nin 10b varağında üçüncü sırada karakulak yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir. (Fotoğraf 33). Karakulak, son derece yalın ve basit bir şekilde betimlenmiştir. Tasvirin iki yanında belirli bir düzen olmadan yerleştirilmiş şakayık motifleri görülmektedir. Hurşidname'de karakulak Hz. Osman'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“*Ne Ki Gelir Sana Ey Yar Ziyân **KARAKULAK** Sana Ediyor Ani (yani) Osman*”

(Fotoğraf 33: Karakulak)

HİMAR-KULAN (Eşek)

Himar ya da kulan “eşek” kelimesinin Osmanlıca karşılıklarıdır. Hurşidname’nin 9a varağında birinci sırada himar, 6b varağında üçüncü sırada kulan adıyla eşek tasviri yer almaktadır. Himar (9a) kahverengi zemin üzerinde otlar vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf:34) Oldukça hantal ve biçimsizce betimlenmiştir. Tasvirin iki yanına tek bir kökten çıkan bir dal üzerinde yapraklarla beraber hataîler işlenmiştir.

Kulan (6b) ise yeşil zemin üzerinde ayakta tasvir edilmiştir (Fotoğraf:35) Kulan tasvirinin iki yanına, belli bir düzen olmadan şakayık ve hataî motifleri işlenmiştir. Kulan, Hurşidname içinde yer alan resimlerin en başarılarından biridir. Uzun kulakları ve vücut yapısıyla eşek anatomisi çok iyi verilmiştir.

Hurşidname’de himar Hz. Davut’a, kulan Hz. Hud’a sevk etmektedir. Sevk beyitleri şöyledir;

“*Falını Arz Eyle Davut’a HİMAR İri Göre Seni Tiz Maksuda*”

“*Her Kişinin Ki Falını Bile Hud KULAN Talihi Ol Yesir Onun Mesud*”

(Fotoğraf 34: Himar)

(Fotoğraf 35: Kulan)

KURT

Hurşidname'nin 9a varağında ikinci sırada kurt yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir.(Fotoğraf 36) Yer yer tahrip olmuş olan tasvirin iki yanına tek bir kökten çıkan bir dal üzerinde yapraklarla beraber hataîler işlenmiştir. Gri bir deri rengine sahip olan hayvan, bilinen kurt betimlemelerinden oldukça uzaktır. Hurşidname'de kurt Hz. Süleyman'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Falmın Sorarsın Süleyman'a **KURT** Ol Seni Deyu Vere Sultana”*

(Fotoğraf 36: Kurt)

SIRTLAN

Hurşidname'nin 9a varağında üçüncü sırada sırtlan yer almaktadır. Sırtlan ise, kahverengi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir. (Fotoğraf 37) Sayfada tasvirin yer aldığı bölüm yıpranmıştır, bu sebeple sırtlanı betimleyebilmek oldukça zordur. Tasvirin iki yanına tek bir kökten çıkan bir dal üzerinde yapraklarla beraber hatafler işlenmiştir. Hurşidname'de sırtlan Hz. Zekeriya'ya sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Zekeriya'ya Var Sualin Sor **SIRTLAN** Ne Cevap İderse Ani Gör”*

(Fotoğraf 37: Sırtlan)

HİREZ (Ayı)

Hirez Farsça da “ayı” anlamına gelmektedir. Hurşidname'nin 9b varağında birinci sırada hirez yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir. (Fotoğraf 38) Ayı tasvirinin dış kısmında, iki yanına tek bir kökten çıkan bir dal üzerinde yapraklarla beraber hataîler işlenmiştir. Ayı tasvirde oldukça basit şekilde ve çizgisel olarak betimlenmiştir. Genel hatlarıyla ayı anatomisine uysa da başarılı bir betimleme değildir. Hurşidname'de hirez Hz. Yahya'ya sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Çünkü Yahya Sana Nazar Eyler **HİREZ** Sana Ne olacağını Ayan Eyler”

(Fotoğraf 38: Hirez)

TILKI

Hurşidname'nin 9b varağında ikinci sırada tilki yer almaktadır. Kahverengi zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir. (Fotoğraf 39) Tasvirin dışta iki yanına iki yanına dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve hataîler işlenmiştir. Tilki tasviri oldukça basit şekilde gösterilmiştir. Tasvir son derece şekilseldir. Hurşidname'de tilki Hz. İsa'ya sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“İlyas Peygamber Durur Kula Göz **DİLKİ** Eden Ayruk Sana Kimi Bulavuz”*

(Fotoğraf 39: Tilki)

ÇAKAL

Hurşidname'nin 9b varağında üçüncü sırada çakal tasviri yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde ayakta durur vaziyette gösterilmiştir. (Fotoğraf 40) Tasvirin iki yanına tek bir kökten çıkan bir dal üzerinde yapraklarla beraber hataîler işlenmiştir. Çakal betimlemesinin yıpranmış olmasına tasvirin şekilsel olduğu ve son derece basit işlenmiş olduğu görülebilmektedir. Sayfada çakal tasvirinin olduğu bölüm yıpranmıştır. Hurşidname'de çakalın neye veya kime sevk ettiği bilinmemektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Hızır Var ki Çün Oldurur Hazır ÇAKAL Doğalı Nirde Hazuru Nazır”

(Fotoğraf 40: Çakal)

KEDİ

Hurşidname'nin 8a varlığında birinci sırada kedi yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir.(Fotoğraf 41) Tasvirin dış kısmında, sağda ve solda çeşitli motifler görülmektedir. Sol tarafta dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataîler ve şakayıklar işlenmiştir. Sağ tarafta ise, merkezde yer alan bir hataî motifinden dışa doğru kıvrımlar yaparak çarkıfelek şeklinde uzayan dallar üzerine hataî motifleri görülmektedir. Kedi tasviri ise oldukça başarısız bir betimlemedir. Gerek vücut yapısı olarak, gerekse şekil açısından bilinen kedi betimlemelerinden oldukça uzaktır. Hurşidname'de kedi Hz. Yakup'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Ger Verirsen Katına Yakub'un **KEDİ** Hâsıl Ola Mihibbi Mahbubun”

(Fotoğraf 41: Kedi)

SİÇAN

Hurşidname'nin 8a varağında ikinci sırada sıçan yer almaktadır. Kahverengi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 42). Sıçan tasvirinin dış kısmında iki yanda dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve hataîler işlenmiştir. Sıçan tasviri Hurşidname'de oldukça büyük bir şekilde ve başarısız olarak ele alınmıştır. Hurşidname'de sıçan Hz. Yusuf'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Ger Göresin Yusuf’u Sıddık SİÇAN İde Sana Nolacağıın Tahkik”

(Fotoğraf 42: Sıçan)

GERGEDAN

Hurşidname'nin 8a varağında üçüncü sırada gergedan tasviri yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta durur vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf 43). Tasvirin dış kısmında sağında ve solunda çeşitli motifler işlenmiştir. Sol tarafta, saz üslubunda yapraklar ve hataîler görülmektedir. Sağ tarafta ise, belli bir düzen gözetilmeksizin yerleştirilmiş hataî ve şakayıklar yer almaktadır. Hurşidname'de görülen gergedan tasviri, bilinen gergedan şeklinden oldukça uzaktır. Bir at gibi betimlenmiş olan hayvana gergedanların en önemli simgesi olan uzunca bir boynuz eklenmiştir. Hurşidname'de gergedan Hz. Hüseyin'e sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Çün İsitdin Nasihatın Hüseyin GERGEDAN Katuna Gelmeye Senin İlyas”

(Fotoğraf 43: Gergedan)

FARAZ (At)

Hurşidname'nin 8b varağında birinci sırada faraz tasviri yer almaktadır. Sarı zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 44). At tasvirinin dış kısmında, sağda ve solda çeşitli motifler işlenmiştir. Sol tarafta, tek bir kökten çıkan bir dal üzerinde yapraklarla beraber hataîler görülmektedir. Sağ tarafta ise, dıştan içe doğru spiraller oluşturan dallar üzerine yapraklar ve hataîler yer almaktadır. At tasviri oldukça başarısız ve basit bir betimlemedir. Hurşidname'de faraz Hz. Musa'ya sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Falını Musa'dan İşit Ey Kelim FARAZ Zira Oldur Bu Fal İçinde Âlim

(Fotoğraf 44: Faraz)

ZÜRAFA

Hurşidname'nin 8b varağında ikinci sırada zürafa tasviri yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta durur vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf 45). Tasvirin dış kısmında iki yanda çeşitli motifler görülmektedir. Sol tarafta, merkezden dışa doğru açılan dallar üzerine hataîler işlenmiştir. Sağ tarafta ise, merkezde bir saz yaprağı ile çevresinde hataîler yer almaktadır. Hurşidname'de görülen zürafa tasviri başarısız ve yalın bir betimlemedir. Bildiğimiz zürafa şemasından oldukça uzakta, son derece çizgisel olarak ele alınmıştır. Hurşidname'de zürafanın kime ya da neye sevk ettiği bilinmemektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“..... Katına Ey Akil **ZÜRAFA** Ol Sana Nederse Ani Kıl”

(Fotoğraf 45: Zürafa)

ESTER (Katır)

Hurşidname'nin 8b varağında üçüncü sırada katır tasviri yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta durur vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf 46). Tasvirin iki yanına dıştan içe doğru spiraller oluşturan dallar üzerine yapraklar ve şakayıklar işlenmiştir. Ester betimlemesi Hurşidname'de basit bir şekilde ele alınmıştır. Hurşidname'de katır Hz. Harun'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Çün Dudansın Nasihati Harun **ESTER** Devlet Sana Ola Makrun”*

(Fotoğraf 46: Ester)

KÖPEK

Hurşidname'nin 7a varağında birinci sırada köpek tasviri yer almaktadır. Köpek, yeşil zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir(Fotoğraf 47). Tasvirin iki yanında dıştan içe doğru spiraller oluşturan dallar üzerine yapraklar ve şakayıklar işlenmiştir. Köpek tasviri bilinen köpek şemasından oldukça uzak, basit, yalın ve çizgisel bir şekilde ele alınmıştır. Hurşidname'de köpek Hz. Yunus'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Yunus'a Munis Olmayan Bilmez **KÖPEK** Yavu Kıldı Ani Henüz Yolmaz”*

(Fotoğraf 47: Köpek)

KEÇİ

Hurşidname'nin 7a varağında ikinci sırada keçi yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf 48). Keçi tasvirinin dış kısmında, iki yanda dıştan içe doğru spiraller oluşturan dallar üzerine yapraklar ve hataîler işlenmiştir. Keçi tasviri Hurşidname içerisinde yer alan diğer hayvan betimlemelerine göre daha başarılıdır. Boynuzları ve çene yapısıyla keçi şemasına uymaktadır. Hurşidname'de keçinin kime ya da neye sevk ettiği anlaşılamamıştır. Sevk beyiti şöyledir;

*“Falını Ediyor Sana Uniber **KEÇİ** Ki Eniün Yanına İdersen Seyir”*

(Fotoğraf 48: Keçi)

SAMUR

Hurşidname'nin 7a varağında üçüncü sırada samur yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf 49). Samur tasvirinin dış kısmında, iki yanda belli bir düzen barınmadan yerleştirilmiş şakayık motifleri yer almaktadır. Samur Hurşidname'de yalın ve çizgisel bir şekilde ele alınmıştır. Hurşidname'de samur Hz. Yakup'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Var Sual Eyle Sabır Eyyub’e SAMUR Seyret Gökçen Suratı Hube”

(Fotoğraf 49: Samur)

KAKUM

Hurşidname'nin 7b varağında birinci sırada kakum tasviri yer almaktadır. Kakum, kürkü kıymetli olan bir tür gelincik türüdür. Kakum Hurşidname'de kahverengi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 50). Tasvirin dış kısmında, iki yanda dıştan içe doğru spiraller oluşturan dallar üzerine yapraklar ve şakayıklar işlenmiştir. Kakum, Hurşidname'de irice ve basit bir şekilde tasvir edilmiştir. Hurşidname'de kakum Hz. İbrahim'e sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Razu Ki İde Var İbrahim'e KAKUM Falını Eyleye Sana Talim”

(Fotoğraf 50: Kakum)

SİNCAP

Hurşidname'nin 7b varağında ikinci sırada sincap yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf51). Tasvirin dış kısmında, iki yanda dıştan içe doğru spiraller oluşturan dallar üzerine yapraklar ile hataîler işlenmiştir. Sincap tasviri Hurşidname'de oldukça gerçekçi ve son derece başarılı bir şekilde ele alınmıştır. Kısa ön ayakları ve uzun kuyruğu genel sincap şemasına uyan başarılı ayrıntılardır. Hurşidname'de sincap Hz. İsmail'e sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Falına Her Kim İsterse Delil SİNCAP Ona Delil Yeter İsmail”

(Fotoğraf 51: Sincap)

SANSAR

Hurşidname'nin 7b varağında üçüncü sırada sansar yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir(Fotoğraf 52). Sansar tasvirinin dış kısmında iki yanda belli bir düzeni gözetmeden yerleştirilmiş şakayık ve hataîler görülmektedir. Tasvirin olduğu bölüm yıpranmıştır bu sebeple sansar tasviri hakkında bir yorum yapmak bir hayli güçtür. Hurşidname'de sansar Hz. İshak'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Ger Göresin Yüzünü İshak'ın SANSAR Bulasın Sen Rızasının Hakkın”

(Fotoğraf 52: Sansar)

SAK

Hurşidname'nin 6a varağında birinci sırada sak tasviri yer almaktadır. Sak sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmıştır ancak neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Sak, yeşil zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf 53). Tasvirin dış kısmına, sağına ve soluna çeşitli motifler işlenmiştir. Sol tarafta, dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve şakayıklar işlenmiştir. Sağ tarafta ise, tek bir kökten çıkan bir dal üzerinde yapraklar ve hataifler yer almaktadır. Sak Hurşidname'de Hz. İdris'e sevk etmektedir. Sevk beyiti şu şekildedir:

“Falını Arz Eyle İdris'e SAK Duruşur Dün-ü Gün Ol Derse”

(Fotoğraf 53: Sak)

HUK (Domuz)

Hurşidname'nin 6a varağında ikinci sırada huk yani domuz tasviri yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde ayakta durur vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf 54).Tasvirin iki yanında, dış kısımda dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve hataîler işlenmiştir. Domuz tasviri Hurşidname'de, gerçekçi bir biçimde tasvir edilmiştir. Huk, Hurşidname'de Hz. Nuh'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“*Falını Ediyor Sana Nuh **HUK** Enden Olur Sana Ey Düstufütuh*”

(Fotoğraf 54: Huk)

ŞUTUR (Deve)

Hurşidname'nin 6a varlığında üçüncü sırada deve tasviri yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf 55). Tasvirin dış kısmında, sağ ve sol tarafta çeşitli motifler işlenmiştir. Sol tarafta, dış kısımda dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve şakayıklar işlenmiştir. Sağ tarafta ise, tek bir kökten çıkan bir dal üzerinde yapraklar ve hatafler yer almaktadır. Hurşidname'de görülen deve tasviri, bilinen deve şemasından oldukça uzakta, son derece alakasız bir biçimde, çizgisel bir şekilde işlenmiştir. Hurşidname'de deve Hz. Lut'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Lut Nederse Sen Onu Tutgil ŞUTUR Lutiler İşlerini Unutgil”

(Fotoğraf 55: Şutur)

KAV

Hurşidname'nin 6b varağında birinci sırada kav yer almaktadır. Sak sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmıştır ancak neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Kav, kahverengi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 56). Tasvirin dış kısmında, iki yanda dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve şakayıklar işlenmiştir. Kav Hurşidname'de Hz. İlyas'a sevk etmektedir. Sevk şiiri şöyledir:

“Falını Sor Koma İlyas'ı KAV Ana Varsın Gider Gönül Pası”

(Fotoğraf 56: Kav)

KOYUN

Hurşidname'nin 6b varağında ikinci sırada koyun yer almaktadır. Kahverengi zemin üzerinde oturur vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf 57). Tasvirin dış kısmında, iki yanda dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve şakayıklar işlenmiştir. Koyun tasviri Hurşidname'de çizgisel bir biçimde, oldukça basit olarak ele alınmıştır. Hurşidname'de koyun Hz.Danyal'a sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Danyal'a Sual Kıl Falı **KOYUN** Zira Oldur Zamani Rammalı”

(Fotoğraf 57: Koyun)

ÇAKAVUK

Hurşidname'nin 5a varağında birinci sırada çakavuk gösterilmiştir. Çakavuk sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmıştır ancak neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Çakavuk, yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiş bir kuş cinsidir (Fotoğraf 58). Tasvirin dış kısmında iki yanda çeşitli motifler görülmektedir. Sol tarafta, dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataîler ve şakayıklar işlenmiştir. Sağ tarafta ise, merkezde yer alan bir hataî motifinden dışa doğru kıvrımlar yaparak çarkıfelek şeklinde uzayan dallar üzerinde hataîler ve şakayıklar görülmektedir. Çakavuk'un Hurşidname'de neye ve kime sevk ettiği anlaşılamamıştır. Sevk beyiti şöyledir:

“Rasuyi Koma Razki O Bilur ÇAKAVUK Ne Ki Yavu Kılarsan O Bilur”

(Fotoğraf 58: Çakavuk)

PARSIK(Kırlangıç)

Hurşidname'nin 5a varlığında ikinci sırada kırlangıç tasviri yer almaktadır. Kırlangıç, mavi zemin üzerinde, ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 59). Tasvirin dış kısmında iki yanda dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve hataîler işlenmiştir. Hurşidname'de yer alan kırlangıç tasviri fazlaca yıpranmıştır bu sebeple tasvir hakkında yorum yapmak oldukça zordur. Kırlangıç, Hurşidname'de maymuna sevk etmektedir. Sevk beyiti şu şekildedir:

“Maymuna Var Ki Yüzü Maymundur PARSİK Zira Falın Senin Hümayundur”

(Kırlangıç)

(Fotoğraf 59: Parsık)

KUNÇŞUNK

Hurşidname'nin 5a varağında üçüncü sırada kunçşunk gösterilmiştir. Kunçşunk sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmış ancak neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Kunçşunk Hurşidname'de, yeşil bir zemin üzerinde ayakta gösterilmiş bir kuş cinsidir (Fotoğraf 60). Kunçşunk tasvirinin dış kısmında, iki yanda dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataifler ve şakayıklar işlenmiştir. Hurşidname'de kunçşunk ejderhaya sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir:

*“Ejde(r)hadan Sorarsın Hali **KUNÇŞUNK** Halün İder Senin Akil Hali”*

(Fotoğraf 60: Kunçşunk)

FİL

Hurşidname'nin 5b varağında birinci sırada fil tasviri yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 61). Fil tasvirinin dış kısmında çeşitli motifler görülmektedir. Sol tarafta, dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataîler ve şakayıklar işlenmiştir. Sağ tarafta ise, belli bir düzeni takip etmeyen şakayık ve hataîler görülmektedir. Fil, vücut yapısı ve hortumu, uzun dişleriyle başarılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Hurşidname'de fil Hz. Âdem'e sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Sana Yol Gösterici Ademdir **FİL** Zira Enbiyada Aslı Âlemdir”*

(Fotoğraf 61: Fil)

PARS

Hurşidname'nin 5b varağında ikinci sırada pars yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 62). Pars tasvirinin dışında, yanlarına çeşitli motifler işlenmiştir. Sol tarafta, tek bir kökten çıkan bir dal üzerinde yapraklar ve hataîler yer almaktadır. Sağ tarafa ise, dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve hataîler işlenmiştir. Pars tasviri Hurşidname'de son derece basit olarak, pars anatomisinden uzak bir şekilde gösterilmiştir. Pars ait tek detay derisinin üzerinde beneklerinin işlenmiş olmasıdır. Hurşidname'de kedi Hz. Şit'e sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Şit'e Var Halini Bul Yesir Sen PARS Sana Nolacağını Bil Yesir Sir”

(Fotoğraf 62: Pars)

PALNAK

Hurşidname'nin 5b varağında üçüncü sırada palnak gösterilmiştir. Palnak sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmış ancak neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Palnak, yeşil zemin üzerinde, oturur vaziyette gösterilmiştir (Fotoğraf 63). Tasvirin iki yanına dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, şakayıklar ve hataîler işlenmiştir. Hurşidname'de palnak Hz. Habil'e sevk etmektedir. Sevk beyiti şu şekildedir:

*“Habil'e Var Ki Fal Kabildir **PALNAK** Zira Kabil Ziyade Kabildir”*

(Fotoğraf 63: Palnak)

SAKSAĞAN

Hurşidname'nin 8a varağında birinci sırada saksığan yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 64). Saksığan tasvirinin dış kısmında, sağda ve solda çeşitli tasvirler görülmektedir. Sol tarafta, belli bir düzen takip edilmeden hataî ve şakayıklar işlenmiştir. Sağ tarafa ise, merkezde yer alan bir saz yaprağının çevresinde hataîler yerleştirilmiştir. Saksığan Hurşidname'de uzun kuyruğu ve gagasıyla gerçekçi bir biçimde betimlenmiştir. Hurşidname'de saksığan samura sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Kişi Kim Falına Samura Var SAKSAĞAN Kıyametden(?) Kurtala Surura Vara”

(Fotoğraf 64: Saksığan)

SEMANE (Bildircin)

Hurşidname'nin 4a varağında ikinci sırada semane yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir, ayağının birini yukarı doğru kaldırmıştır (Fotoğraf 65). Tasvirin dış kısmında, iki tarafında dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar ve şakayıklar işlenmiştir. Bildircin Hurşidname'de yalnız olarak, gerçekçi bir biçimde tasvir edilmiştir. Hurşidname'de semane kakuma sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Kakuma Var Ki Ol Bilur Razi SEMANE Hublarun Çün Eyü Gelur Nazı”

(Fotoğraf 65: Semane)

SIĞIRCİK

Hurşidname'nin 4a varağında üçüncü sırada sığircık yer almaktadır (Fotoğraf 66). Tasvir tahrip olduğu için betimleme hakkında yorum yapmak zordur. Sığircık tasvirinin iki yanına çeşitli motifler işlenmiştir. Sol tarafta, belli bir düzen içinde olmadan, hataî ve şakayıklar işlenmiştir. Sağ tarafta ise, dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, şakayıklar ve hataîler yer almaktadır. Hurşidname'de sığircık sincaba sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Falını Ediyor Çün Sincap **SIĞIRCİK** Zira Oldur Seniñle Hem Dem Havval(?)”*

(Fotoğraf 66: Sığircık)

BÜLBÜL

Hurşidname'nin 4b varağında birinci sırada bülbül tasviri yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 67). Bülbül tasvirinin iki yanında, dış kısmına dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, şakayıklar ve hataîler işlenmiştir. Bülbül Hurşidname'de gaga ve kuyruk yapısıyla gerçekçi olsa da duruş şekli ve vücut yapısı ile gerçeği yansıtmamaktadır. Hurşidname'de bülbül sansara sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Arz Eyle Halini Sansara **BÜLBÜL** Ol Mağil Hanumandan Avare”

(Fotoğraf 67: Bülbül)

HÜDHÜD

Hurşidname'nin 4bvarağında ikinci sırada hüdhüd yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir, kafasının üzerinde ibibik yer almaktadır (Fotoğraf 68). Gerçekçi bir biçimde betimlenmiş olan hüdhüd tasvirinin dış kısmında, iki taraflı olarak dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, şakayıklar ve hataîler işlenmiştir. Hurşidname'de hüdhüd kediye sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Kediden Sor Razü(u) Esrarı **HÜDHÜD** Zira Oldur Düngün(dünün) Ayyarı”

(Fotoğraf 68: Hüdhüd)

TURUM

Hurşidname'nin 4b varağında üçüncü sırada turum gösterilmiştir. Turum sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmış ancak neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Turum, yeşil zemin üzerinde, ayakta tasvir edilmiştir (Fotoğraf 69). Turum tasvirinin iki yanında belli bir düzen içinde yerleştirilmemiş hataî ve şakayık motifleri yer almaktadır. Hurşidname'de turum sığana sevk etmektedir. Sevk beyiti ise şöyledir:

“Sığana Sormak İstersen Razi TURUM Eylemiştir Büyüler Cambazı”

(Fotoğraf 69: Turum)

KARGA

Hurşidname'nin 3a varağında birinci sırada karga yer almaktadır. Kahverengi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 70). Gerçekçi bir biçimde betimlenmiş olan karga tasvirinin dış kısmında, iki taraflı olarak dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, şakayıklar ve hataîler işlenmiştir. Hurşidname'de karga kurda sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Kurda Var Sor Halini Ey Emir **KARGA** Nolacağını San Diye Birbir”*

(Fotoğraf 70: Karga)

KUMRU

Hurşidname'nin 3a varağında ikinci sırada kumru yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 71). Tahribatların görüldüğü tasvirin dış kısmında, iki taraflı olarak dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, şakayıklar ve hataîler işlenmiştir. Kumru tasviri Hurşidname'de gerçekçi bir şekilde betimlenmiştir. Hurşidname'de kumru sırtlana sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Sırlandır Senin Halini Bilen **KUMRU** Dilanu Ana Diyor Dinle”*

(Fotoğraf 71: Kumru)

KELAĞ-I SİYAH (Kara Karga, Kuzgun)

Hurşidname'nin 3a varağında, üçüncü sırada kuzgun tasvir edilmiştir. Kahverengi zemin üzerinde, ayakta durur vaziyette gösterilmiştir. Arka kısımda tek bir ağaç gösterilmiştir. Ayağının birini karnına doğru, yukarı kaldırmıştır (Fotoğraf 72). Kuzgun tasvirinin dış kısmında, sağ ve solda çeşitli motifler işlenmiştir. Sol tarafa, belli bir düzeni barındırmayan hataî ve şakayıklar işlenmiştir. Sağ tarafta ise, merkezde yer alan bir saz yaprağının etrafında hataîler yer almaktadır. Kuzgun, Hurşidname'de gerçeğe uygun olarak, sade ve yalnız bir biçimde tasvir edilmiştir. Hurşidname'de kuzgun ayıya sevk etmektedir. Sevk beyiti şu şekildedir:

*“Ayıya Sor Falını Sen Ey Yar **KELAĞ-I SİYAH** Ol Kim Kime Buyursa Sen Ona Var”*

(Fotoğraf 72: Kelağ-ı Siyah)

DURRAÇ (Turaç)

Hurşidname'nin 3b varlığında birinci sırada turaç tasviri yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 73). Turaç kuşu tasvirinin dış kısmında iki taraflı olarak çeşitli motifler görülmektedir. Sağ tarafa, dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataî ve şakayıklar işlenmiştir. Sol tarafta ise, bir kökten çıkan ve kıvrımlar yaparak yükselen dal üzerine yapraklar ve hataî motifleri işlenmiştir. Turaç kuşu Hurşidname'de uzun bir kuyruk ve başında kırmızı bir ibikle tasvir edilmiştir ancak bu durumun gerçekte bir ilgisi yoktur çünkü turaç kuşunun uzun bir kuyruğu ile başında bir ibiği bulunmaz. Sanatçı böyle bir betimlemeyi neye göre, neye dayanarak yapmıştır, anlayamamıştır. Hurşidname'de turaç tilkiye sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Dilkiden Son Gıl Sen Esrarı DURRAÇ Zira Oldur Bu Lerde Ayarı”

(Fotoğraf 73: Durraç)

KEKLİK

Hurşidname'nin 3b varağında ikinci sırada keklik yer almaktadır. Mavi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 74). Keklik tasvirinin iki yanında dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataî ve şakayıklar işlenmiştir. Keklik, Hurşidname'de gerçekçi bir biçimde tasvir edilmiştir. Hurşidname'de keklik tavşana sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Tavşana Sor Ki Falını Bilesin **KEKLİK** Başına Geleceğini Göresin”*

(Fotoğraf 74: Keklik)

DEVLİNGEÇ

Hurşidname'nin 3b varağında üçüncü sırada devlingeç tasviri yer almaktadır. Devlingeç sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmıştır ancak neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Devlingeç, sarı zemin üzerinde, ayakta durur biçimde gösterilmiş bir kuştur (Fotoğraf 75). Oldukça başarılı bir betimleme olan devlingeçin iki yanında, dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataî ve şakayıklar işlenmiştir. Hurşidname'de devlingeç çakala sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir:

*“Çakala Var Dahi Suval Eyle **DEVLİNGEÇ** Ne Ki Derse Sana Helal Eyle”*

(Fotoğraf 75:Devlingeç)

ATMACA

Hurşidname'nin 2a varağında birinci sırada atmaca yer almaktadır. Yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 76). Atmaca tasvirinin dış kısmında, iki yanına çeşitli motifler işlenmiştir. Bu motifler sağda, merkezde yer alan bir saz yaprağının çevresine yerleştirilmiş hataîler ile sol tarafta, belli bir düzeni gözetmeden yerleştirilmiş hataî ve şakayıklardan ibarettir. Atmaca tasviri Hurşidname'de gerçekçi bir biçimde betimlenmiştir. Hurşidname'de atmaca geyiğe sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Geyiğe(?) Var Suval Eyle Ey Yar ATMACA Sana İdivire Nedur Ahval”

(Fotoğraf 76:Atmaca)

RIŞ

Hurşidname'nin 2a varağında ikinci sırada riş tasviri yer almaktadır. Riş sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmıştır ancak riş sözcüğünün neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Riş, yeşil zemin üzerinde ayakta durur şekilde gösterilmiştir. Riş, uzun bir kuyruğa, kafasının üzerinde kırmızı bir ibiğe ve çene altında kırmızı bir torbaya sahip olan bir kuştur (Fotoğraf: 77). Riş tasvirinin dış kısmında, iki yanda çeşitli motifler işlenmiştir. Bu motiflerden sağ tarafta olanında, bir kökten çıkan ve kıvrımlar yaparak yükselen dal üzerine yapraklar ve hataî motifleri yer almaktadır. Sol tarafa ise, dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataî ve şakayıklar işlenmiştir. Hurşidname'de rişin kime yada neye sevk ettiği anlaşılamamıştır. Sevk beyiti şu şekildedir:

*“Eyleme Kimseye güsi ve tacı **RIŞ** Sana İdivire Falını Nice (Gece)”*

(Fotoğraf 77:Riş)

DEVEKUŞU

Hurşidname'nin 2a varağında üçüncü sırada devekuşu tasviri yer almaktadır. Devekuşu, yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 78). Tasvirin dış kısmında, iki taraflı olarak ve belli bir düzeni takip etmeden yerleştirilmiş şakayık ve hataî motifleri yer almaktadır. Devekuşu tasviri Hurşidname'de oldukça basit şekilde gösterilmiştir. Devekuşunun uzun boynu verilmeye çalışılmış ancak başarılı olunamamıştır. Uzun boyun geriye doğru bir kavis yapmaktadır. Bu durum tasvirin yerleştirildiği zeminin darlığından kaynaklanıyor olabilir. Hurşidname'de devekuşunun kime ya da neye sevk ettiği bilinmemektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Falını Ol Kişiyə Sor Soğune DEVEKUŞU İdivirse Şair Beni Hem O An”

(Fotoğraf 78: Devekuşu)

ÖRDEK

Hurşidname'nin 2b varağında birinci sırada ördek yer almaktadır. Ördek, kahverengi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 79). Tasvirin dış kısmında çeşitli motifler işlenmiştir. Bu motifler sağda ve solda farklı farklıdır. Sağ tarafa, dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataî ve şakayıklar işlenmiştir. Sol tarafta ise, merkezde iri bir hataî motifi ile ona dallarla bağlanmış olan daha küçük hataîler ve şakayıklar yer almaktadır. Ördek tasvirinde çeşitli bozulmalar görülmektedir ancak, ördek tasvirinin gerçeği yansıtmadığı, oldukça şişman bir şekilde ve özensizce çizildiği anlaşılabilmektedir. Hurşidname'de ördeğin kime ya da neye sevk ettiği bilinmemektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Şiirdir Cümle Canu Ruhani **ÖRDEK** Ona Veriniün Canı”*

(Fotoğraf 79: Ördek)

KAZ

Hurşidname'nin 2b varağında ikinci sırada kaz yer almaktadır. Kaz, yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 80). Kaz tasvirinin dış kısmına, iki taraflı olarak dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataî ve şakayıklar işlenmiştir. Kaz tasviri Hurşidname'de gerçekçi bir biçimde betimlenmiştir. Hurşidname'de kaz kaplana sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

*“Sorar İsen Sana Diye Kaplan **KAZ** Ne Ki Dirse Sen Ona Var Katlan”*

(Fotoğraf 80: Kaz)

KELNEK

Hurşidname'nin 2b varağında üçüncü sırada kelnek tasviri yer almaktadır. Kelnek sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmıştır ancak kelnek sözcüğünün neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Kelnek, kahverengi zemin üzerinde, ayakta gösterilmiş olan bir kuştur (Fotoğraf 81). Tasvirin dış kısmına belli bir düzeni gözetmeden hataî ve şakayık motifleri işlenmiştir. Kelnek Hurşidname'de karakulağa sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir:

*“Karakulağa Eyle Halini Arz **KELNEK** Ol Sana Diyu Vere Ester”*

(Fotoğraf 81: Kelnek)

UKAB (Kartal)

Hurşidname'nin 1a varağında birinci sırada kartal tasviri yer almaktadır. Kartal, mavi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf: 82). Tasvirin dış kısmında, iki yanına çeşitli motifler işlenmiştir. Sağ tarafta, dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataî ve şakayıklar yer almaktadır. Sol tarafa ise, bir kökten çıkan ve kıvrımlar yaparak yükselen dal üzerine yapraklar ve hataî motifleri işlenmiştir. Kartal tasviri Hurşidname'de gerçekçi bir biçimde işlenmiştir. Hurşidname'de kartal ata sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“At Ne Kim Dirse Eyi Ğil UKAB Ne Buyurursa Kulağına Kay Ğil”

(Fotoğraf 82: Ukab)

HUMAY (Hüma)

Hurşidname'nin 1a varağında ikinci sırada mavi zemin üzerinde hüma tasviri yer almaktadır (Fotoğraf 83). Tasvir üzerinde bozulmalar olmakla birlikte hüma kuşunun hakkındaki efsaneye uygun olarak ayaklarının çizilmemiş olduğu görülebilmektedir¹¹⁰. Hüma tasvirinin dış kısmında bir kökten çıkan dal üzerine yapraklar ve hataî motifleri işlenmiştir. Sağ tarafta görülen dal direkt olarak yükselirken, sol taraftaki dal kıvrımlar yaparak yükselmektedir. Hurşidname'de hüma katıra sevk etmektedir. Sevk beyiti şöyledir;

“Falınız Halini Aya Mihter HUMAY Sorar İse Diyu Vere Ester”

(Fotograf 83: Hüma)

¹¹⁰ Emel Esin, *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler*, İstanbul, 2004, s.251.

KERKESEN(Kerkes/ Akbaba)

Hurşidname'nin 1a varağında üçüncü sırada kerkesen tasviri yer almaktadır. Kerkesen, yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf: 84). Tasvirin dış kısmında, iki yanında dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataî ve şakayık motifleri işlenmiştir. Kerkesen tasviri Hurşidname'de, basit bir şekilde betimlenmiştir. Gaga yapısı olarak akbabaya benzemekle birlikte, vücut yapısı olarak akbaba şeklinden uzaktır. Hurşidname'de kerkesenin neye ya da kime sevk ettiği anlaşılamamıştır. Sevk beyiti şöyledir:

*“Falmuz Razını Kişi Bilmesin **KERKESEN** Meğer İşun Deyu Vere Sana Kişi”*

(Fotoğraf 84: Kerkesen)

NAZ

Hurşidname'nin 1b varağında birinci sırada naz tasviri yer almaktadır. Naz sözcüğü Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde araştırılmıştır ancak naz sözcüğünün bir hayvan olarak neyi karşıladığı bulunamamıştır.

Naz, mavi zemin üzerinde, ayakta gösterilmiş, çatalı bir kuyruğa sahip olan bir kuştur (Fotoğraf 85). Naz tasvirinin yerleştirildiği çerçevenin dışına çeşitli motifler işlenmiştir. Sağ tarafta, yanında dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataî ve şakayık motifleri yer almaktadır. Sol tarafa ise, tek bir kökten çıkan iki dal üzerine yapraklar, şakayıklar ve hataîler işlenmiştir. Hurşidname'de nazın neye ya da kime sevk ettiği anlaşılamamıştır. Sevk beyiti şöyledir:

“Eğer İstersen Bu Derde Deva NAZ Sana Bir Çare İde Vire Deva”

(Fotoğraf 85: Naz)

ŞAHİN

Hurşidname'nin 1b varağında ikinci sırada şahin yer almaktadır. Şahin yeşil zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 86). Şahin tasvirinin yerleştirildiği çerçevenin dış kısmına iki taraflı olarak dıştan içe doğru spiraller oluşturmuş dallar üzerine yapraklar, hataî ve şakayık motifleri işlenmiştir. Şahin tasvirinin yer yer yıpranmış olmasına karşın tasvirin gerçeğe uygun olarak yapıldığı anlaşılabilir. Hurşidname'de şahinin neye ya da kime sevk ettiği belli değildir. Sevk beyiti şöyledir;

“Kakumun Çoktur Rabbeküm Hüneri **ŞAHİN** Kabul Edivere Sana Selamı”

(Fotoğraf 86: Şahin)

ÇAKIR

Hurşidname'nin 1b varağında üçüncü sırada çakır tasviri yer almaktadır. Çakır, kahverengi zemin üzerinde ayakta gösterilmiştir (Fotoğraf 87). Tasvirin yerleştirildiği çerçevenin dışına çeşitli motifler işlenmiştir. Sağ tarafta, belli bir düzeni gözetmeden yerleştirilmiş hataî ve şakayılar yer almaktadır. Sol tarafta ise, tek bir kökten çıkan bir dal üzerine yapraklar ve hataîler işlenmiştir. Çakır tasviri tahrip olmuştur. Buna karşın tasvirin ana hatları seçilebilmektedir. Seçilebilen bu ana hatlara göre çakır tasviri gerçekçi bir şekilde yapılmıştır. Hurşidname'de çakırın kime ya da neye sevk ettiği belli değildir. Sevk beyiti şöyledir;

“Kulağından Sana Yabanda Ku(a)lan ÇAKIR Yol Bulur Her Kişi Yabanda Kalan”

(Fotoğraf 87: Çakır)

3.2.3.GEZEGEN TASVİRLERİ

UTARİD(Merkür)

Hurşidname'nin 25b varlığında Merkür tasvir edilmiştir. Merkür, kahverengi zemin üzerinde; kırmızı elbisesi, beyaz sarığı, elinde kalem ve kâğıdı, önünde divit ve hokkasıyla oturur vaziyette gösterilmiş genç bir erkektir(Fotoğraf 88). Arkasında ağaçlar yer almaktadır. Bu ağaçlarda gölgelendirmeler yapılmıştır. Ayrıca bu ağaçların tepe ardında da devam ettiği görülmektedir. Tepe ardına yerleştirilmiş ağaçlar perspektif kurallarına uygun olarak küçük çizilmişlerdir. Osmanlı resim sanatında gezegenlerin insan şeklinde betimlenmeleri ve bazı mesleklerle ilişkilendirilmeleri yaygındır.¹¹¹ Hurşidname'de bu geleneğe uyularak Merkür yazı yazan bir genç bir şekilde betimlenmiştir. Hurşidname'de Merkür'e sevk edenin ne olduğu ayrıca, Merkür'ün falcıyı neye sevk ettiği anlaşılamamıştır. Merkür'ün beyiti şöyledir;

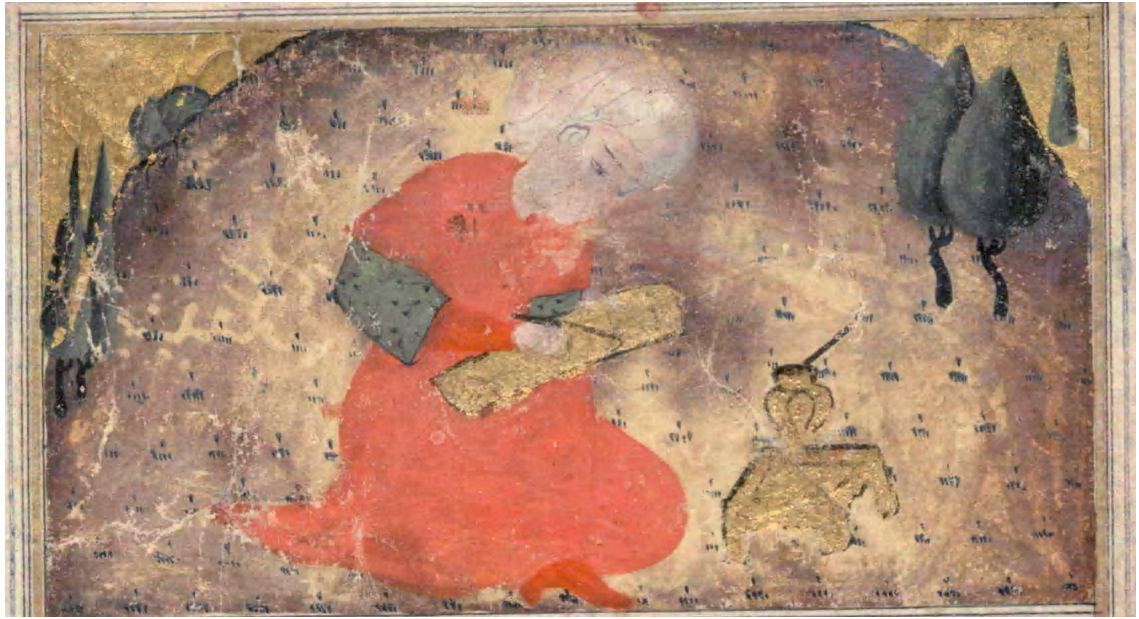
NUCÜM UTARİT

Ben Derim Kim Utarit Adamdır ☼ Yedi Kat Gök Bana Bir Adamdır

Kur'a Sen Benim katımdan Getür

Deyu Verim Sana Bela Ki Nedir.

¹¹¹Gezegenlerin insan şeklinde betimlemeleri ve gezelerin mesleklerle ilişkisi hakkında bakınız; Metin And, “ Burçlar ve Gezegenler”,*Antik Dekor*, S.32,1995,s.72–76;aynı yazar, “ Minyatürlerle Osmanlı'da Burçlar ve Gezegenler”, *Cogito*, S.22(Bahar),2000,s.177–191; aynı yazar, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, İstanbul, 2010, s.351–365;Gülhan Başkan, “Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 45 Hk. 5355 No'da Kayıtlı Sürûri Çevirisi Acaibü'l Mahlûkat Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi”, Erciyes Üniversitesi SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Kayseri,2007; Zühal Akar, “Topkapı Sarayı Müzesi'nde Bulunan İki Falname ve Resimleri”, s.187.

(Fotoğraf 88: Merkür)

MERİH(Mars)

Hurşidname'nin 24b varağında mavi zemin üzerinde; sarı elbisesiyle, bir elinde kılıç diğer elinde kesik bir baş tutar vaziyette Merih tasvir edilmiştir. Merih tasviride Merkür de olduğu gibi bir insan şeklinde betimlenmiştir(Fotoğraf 89). Merih ayakta durmaktadır. Ayakları bileklerine kadar suyun içindedir. Suyun temizliği ve berraklığı ayakların suyun içinde görülebilmelerinden anlaşılabilir. Merih'in arkasında dört ağaç yer almaktadır. Ağaçlarda gölgelendirmeler yapılmıştır. Ayrıca ağaçların tepesinde de devam ettiği ve bu ağaçların perspektif kurallarına uygun olarak küçük tasvir edildiği görülmektedir. Hurşidname'de Merkür'e sevk edenin ne olduğu ayrıca, Merkür'ün falcıyı neye sevk ettiği anlaşılammıştır. Merih'in beyiti şöyledir;

NÜCUMU MİRRIH

Bana Derler Felekte Mirrih Nam ☼ Ne Bir Adamdır Benim Geru Behram

Kuzau Sen Benim Katımdan Getur

Sana Razan Deyu Verem Sen Otur

(Fotoğraf 89: Merih)

4. BÖLÜM

4.DEĞERLENDİRME

Ankara Milli Kütüphane’de bulunan Hurşidname yazmasında yer alan 89 minyatürü “İnsan Tasvirleri”, “Hayvan Tasvirleri”, ve “Gezegen Tasvirleri” olarak üç başlık altında inceleyeceğiz. İnsan tasvirlerini ise, “Peygamber Tasvirleri” ve “Hz. Habil Tasviri” olarak iki alt başlık şeklinde ele alacağız.

Hurşidname’de yer alan tasvirleri üslup açısından incelediğimizde figürler arasında işçilik bakımından ciddi bir farklılık olmadığı gözlenmiş ve belli bir üslup özelliği içerisinde işlendikleri görülmüştür. Bu da bize eserin bir sanatçı tarafından hazırlandığını düşündürmektedir. Ayrıca başkentte hazırlanan peygamber ve hayvan tasvirleri içeren eserlerle karşılaştırıldığında elimizdeki Hurşidname’nin başkent üslubundan oldukça uzak ve daha basit bir işçiliğe sahip olduğu görülmektedir.

Hurşidname’de figürlerin yerleştirildiği zemin renklerinin ikonografisi ile fal metinleri arasındaki ilişki incelendiğinde, renklerin rasgele seçildiği görülmüştür.

Tasvirlerin işlendiği zeminin çevresinde hataî ve şakayık gibi çeşitli bitkisel motifler yer almaktadır. Bu motifler eserin tarihlendirilmesine yardımcı olabilecek niteliktedir. Hataî ve şakayık motifleri Osmanlı süsleme sanatlarında 16. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır¹¹². Bu da bize Serpil BAĞCI’nın yaptığı tarihlendirmenin¹¹³, eserin süsleme özellikleriyle de örtüştüğünü göstermektedir.

Eserde dikkati çeken bir diğer konu; ha (ح), vav (و), zı (ز), be (ب), dal (د), şin (ش), ye (ی) gibi harflerin Hurşidname’de yer alıyor olmasıdır. Fakat bu harflerin eserde nasıl bir görev üstlendikleri yapılan çalışmalarda anlaşılamamıştır.

¹¹² Cahide **Keskiner**, *Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler: Hataî*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,2000.

¹¹³ Hurşidname’nin tarihlendirilmesi konusuna Eserin Tanıtılması bölümünde değinilmiştir.

Hurşidname’de bulunan peygamber tasvirleri peygamberlerin tarihsel geliş sıralarına göre incelenmiştir. Hayvan ve gezegen tasvirlerini ise Hurşidname’deki varak numaralarına göre sıralayıp, ele aldık.

4.1.İnsan Tasvirleri

Hurşidname’de peygamber isimlerinin yanı sıra Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin gibi önemli kişilerin de isimleri geçmektedir. Ancak bu kişilerin tasvirleri ve fal metinleri eser içerisinde bulunmamaktadır. Bu durum eserin eksik olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple Hurşidname içerisinde bulunan insan tasvirlerini peygamber tasvirleri ve Hz. Habil tasviri olarak ele almayı uygun gördük.

4.1.1. Peygamber Tasvirleri

Hurşidname’de yirmi dört Peygamber tasvir edilmiştir. Bu peygamberlerden Hz. Şit ve Hz. Danyal adları, hayatları ya da kıssaları Kur’an’da geçmemektedir¹¹⁴. Diğer yirmi iki peygamberin Kur’an’da adı geçmektedir. Yirmi dört peygamberin hepsinin başı haleli olarak gösterilmiştir. Peygamberlerden on üçü kendilerine ait bir simgeyle verilmiştir. Hz. Şit bir mezarın başında dua ederken; Hz. İdris kumaş parçası ve makasla; Hz. Nuh bir gemiyle; Hz. Salih yanında bir deveyle; Hz. İsmail bir bıçak ve taş ile; Hz. Yusuf bir kova üzerinde; Hz. Eyyüp yerden çıkan bir suyla; Hz. Musa ejder başlı bir asayla; Hz. İsa bir eşeğin üzerinde; Hz. Yunus bir balığın sırtında; Hz. Davut önünde duran bir kuş ile; Hz. Süleyman elinde bir zembille; Hz. Danyal elinde bir kitapla tasvir edilmiştir. Hz. Üzeyir bir balığın üzerinde tasvir edilmiştir ancak bu durum Hz. Üzeyir ile uyuşmamaktadır. Hz. Harun’da elinde bir nesne tutmaktadır ancak bu nesnenin ne olduğu anlaşılamamıştır. Peygamberlerden on altı tanesi oturur vaziyette resmedilmiştir. Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Musa ve Hz. Davut ise ayakta tasvir edilmiştir. Hz. Yusuf, Hz. Yunus, Hz. İlyas ve Hz. Üzeyir ise bir hayvanın ya da bir nesnenin üzerinde otururken betimlenmişlerdir.

Hurşidname’de Hz. Üzeyir hariç bütün peygamberlere sevk eden bir hayvan mevcuttur. Hz. Üzeyir’e sevk eden bir hayvanın olmaması eserin eksik olmasından kaynaklanıyor olmalıdır. Eserde, Hz. Muhammet ve Hz. Lokman’a ait fal metinleri ise eksiktir.

¹¹⁴ Bu Peygamberlerin hayatlarına dair Kur’an-ı Kerim’de herhangi bir bilgi geçmemektedir, ancak Peygamberler Tarihi adlı çalışmada bu kişilerin Peygamber oldukları ve hayatları hakkında bilgiler geçmektedir. Bakınız; M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, C. I-II, Ankara, 2004.

Osmanlı resim sanatında peygamberler, yaşamlarının önemli bir olayını anlatan bir sahne içerisinde betimlenirken, Hurşidname’de yer alan peygamberler oldukça sade bir biçimde, yalnız olarak tasvir edilmişlerdir.

HZ. ÂDEM

Hz. Âdem, Osmanlı Resim Sanatında; Zübdetü’t Tevarih, Enbiyaname, Siyer-i Nebi, Silsilename, Hadikatü’s Süeda ve Falname gibi birçok yazmada tasvir edilmiştir. Bu eserlerde Hz. Âdem genellikle bir sahne içerisinde verilmiştir.

Falname’de cennetten kovuluş sahnesi işlenmiştir. Tasvirde Hz. Âdem eşi Havva ile yarı çıplak olarak cennetten çıkarken gösterilmiştir. Sahnede olayın iki önemli figürü yılan ve tavus kuşu da yer almaktadır. Melekler ise olayı seyretmektedir¹¹⁵. Kısasü’l Enbiya’da meleklerin Hz. Âdem’e secde etmesi gösterilmiştir. Hz. Âdem genç bir delikanlı olarak bir tahta oturmaktadır. Çevresinde melekler vardır. Meleklerin bazıları Hz. Âdem’e ikramlarda bulunmakta diğerleri ise O’na secde etmektedir¹¹⁶. Hadikatü’s Süeda’da cennetten kovuluş gösterilmiştir. Bu sahne Falnamedeki kovuluş sahnesine benzemektedir¹¹⁷. Siyer-i Nebi’nin birinci cildinde oğlu, Hz. Şit ile iki farklı sahnede verilmiştir. Bu sahnelerden ilkinde baba-oğul dua ederken gösterilmiştir¹¹⁸. Diğer sahnede ise, elinde bir ferman tutan Cebrail, Hz. Âdem ve Hz. Şit’e cennet elbisesi giydirenken gösterilmiştir¹¹⁹. Zübdetü’t Tevarih’in Türk İslam Eserleri Müzesi’ndeki nüshasında Hz. Âdem eşi Havva ve on üç ikizi ile beraber görülmektedir. Hz. Âdem ve Havva kutsal kimliklerini belirtmek için oldukça büyük şekilde yapılmışlardır¹²⁰. Zübdetü’t Tevarih’in Chester Beatty Library’deki nüshasında, Hz. Âdem bu kez eşi Havva ve sekiz ikizi ile gösterilmiştir¹²¹.

Hurşidname’de ise tüm bu sahnelerden farklı olarak, Hz. Âdem mavi zemin üzerinde, kırmızı kaftanıyla oturmakta ve dua etmektedir.

HZ. ŞİT

Hz. Şit Osmanlı minyatür sanatında; Siyer-i Nebi, Zübdetü’t Tevarih, Silsilename gibi yazmalarda tasvir edilmiştir. Siyer-i Nebi’in birinci cildinde üç farklı sahnede

¹¹⁵ Resim için bakınız; And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.299.

¹¹⁶ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.93.

¹¹⁷ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.95.

¹¹⁸ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.102.

¹¹⁹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.100.

¹²⁰ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.97.

¹²¹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.98.

betimlenmiştir. Sahnelerin ikisinde babası Hz. Âdem'le birlikte; üçüncü sahnede ise, Hz. Şit ve Hz. Mehvail'in hutbe okuyan Cebrail ve meleklerin tanıklığında evlenmeleri gösterilmiştir. Cebrail bir minber üzerinde, Hz. Şit ve Hz. Mehvail ise başları haleli olarak minberin önünde oturmaktadırlar¹²². Zübtetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında ise Hz. Şit, beyaz sarığı ve halesiyle, karşısındaki iki çocukla birlikte gösterilmiştir¹²³.

Hurşidname'de ise Hz. Şit tek başına pembe bir zemin, başı haleli olarak, bir mezarın başında dua ederken gösterilmiştir¹²⁴.

HZ. İDRİS

Hz. İdris Osmanlı minyatür sanatında, Silsilename, Zübdetü't Tevarih gibi eserlerde gösterilmiştir. Zübdetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında, melekler karşısında dikiş dikerken tasvir edilmiştir. Bir köşk içerisinde olan Hz. İdris elinde makas ve bir kumaş parçasıyla başı haleli olarak gösterilmiştir. Karşısında onu seyreden melekler görülmektedir¹²⁵. Silsilename'de ise karşısında duran bir meleklerle görülür¹²⁶.

Hurşidname'de gösterilen Hz. İdris, Zübdetü't Tevarih'deki sahneye benzemektedir. Pembe bir zemin üzerinde, çevresinde ağaçlarla görülen Hz. İdris, başı haleli olarak elinde bir makas ve önünde bir elbiseyle tasvir edilmiştir¹²⁷.

¹²² Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.101.

¹²³ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.103.

¹²⁴ Hz. Şit; Hz. Âdem'in oğludur. Âdem peygamber öldüğü zaman Hz. Şit kavminin başına geçmiş ve Hz. Nuh zamanında gerçekleşecek tufana kadar babasının tabutunu koruyarak çocuklarına miras bırakmıştır. Hurşidnamede Hz. Şit'in bir mezar başında dua ederken gösterilmesi bu durumu simgeliyor olmalıdır. Detaylı bilgi için bakınız; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, s.68.

¹²⁵ Resim bilgi için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.200.

¹²⁶ Resim için bakınız; And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.132.

¹²⁷ Hz. İdris, insanlık tarihinde ilk kez dikiş dikip, ilk kez elbise giyen kişidir. Hurşidname'de de elinde makas ve önünde elbiseyle gösterilmesinin sebebi budur. Hz. İdris hakkında detaylı bilgi için bakınız; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, s.80.

Hz. NUH

Hz. Nuh ve özellikle Tufan, Osmanlı resim sanatında fazlaca işlenmiş bir konudur. Zübdetü't Tevarih, Kısas-ı Enbiya, Siyer-i Nebi, Ravzatü's Safa, Tufan'ın işlendiği eserlerdendir. Zübdetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında kabarmış sular üzerinde beyaz yelkeniyle gemi görülmektedir. Geminin ucunda beyaz sarıği ve halesiyle Hz. Nuh yer almaktadır¹²⁸. Zübdetü't Tevarih'in Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan nüshasında, Hz. Nuh, beyaz sarıği, siyah sakalı ve haleli başıyla ayakta durmaktadır¹²⁹. Zübdetü't Tevarih'in Chester Beatty Library'deki nüshasında ise Hz. Nuh'un beyaz sarıklı, beyaz sakallı ve haleli başı görülmektedir¹³⁰. Siyer-i Nebi'de şeytanın gemiye binmesi gösterilmiştir. Beyaz sarıklı ve beyaz sakallı Hz. Nuh şeytan ile konuşmaktadır¹³¹. Ravzatü's Safa'da Nuh'un gemisi ve Tufan'da boğulanlar tasvir edilmiştir¹³². Halesi, beyaz sakalı ve sarığiyle Hz. Nuh, suda boğulanlara bakmaktadır. Kısas-ı Enbiya'da ise iki farklı sahne vardır. İlk sahnede, Tufan'da Hz. Nuh'un gemisinin kesiti görülmektedir. Siyah sakalı, beyaz sarıği ve halesi ile Hz. Nuh dua etmektedir¹³³.

Hurşidname'de ise Hz. Nuh, mavi bir zemin üzerinde elinde asası, önünde gemisi ile tasvir edilmiştir¹³⁴. Gemi yukarıda bahsedilen sahnelerden farklı olarak oldukça küçük şekilde, bir oyuncakmış gibi betimlenmiştir. Tufan burada işlenmemiştir. Sadece tufanın

¹²⁸ Sahne hakkında detaylı bilgi için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.105.

¹²⁹ Sahne hakkında detaylı bilgi için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.109.

¹³⁰ Sahne hakkında detaylı bilgi için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.108.

¹³¹ Sahne hakkında detaylı bilgi için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.106.

¹³² Sahne hakkında detaylı bilgi için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.110.

¹³³ Sahne hakkında detaylı bilgi için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.113.

¹³⁴ “Hz. Nuh peygamber olunca kavmini tevhide davet etti. Ancak kavmi onu dinlemek yerine küfürlerini arttırdılar. Bunun üzerine Hz. Nuh: “Ey Rabbim! Onlar bana isyan ettiler. Ben artık mağlubum! Benim intikamımı al! Benimle onlar arasındaki hükmü sen ver de, beni ve beraberimdeki Müminleri kurtar” diye dua etti. Bunun üzerine Allah, Hz. Nuh'a ağaç dikmesini ve ağaç yetiştikten sonra onu kesip gemi yapmasını emretti. Gemiye, üç katlı yapmasını, başını horoz başı gibi, karnını kuş karnı gibi meyilli ve kuyruğunu da horoz kuyruğu gibi yapmasını buyurdu. Gemi yapımı üç yıl sürdü. Gemi tamamlanınca Hz. Nuh ile ona inanan bir grup insan gemiye bindi. Her hayvandan bir çift de gemiye alındı.

Hz. Nuh'un gemiye bindiğini duyan Kral, Hz. Nuh'un yanına gelerek su olmadığı halde neden gemiye bindiklerini sordu. Herkesin gemiden inmesini aksi halde gemiyi içindekilerle yakacağını söyledi. Bu konuşmalar olurken bir adam gelip Kral'a bir kadının tandırından su fişkırdığını haber verdi. Kral buna inanmak istemedi ancak o sırada kralın ayağının altından da su fişkırmaya başladı. Kral hangi tarafa yöneliyorsa oradan su fişkınyordu.

Su her tarafı kaplamakta, dağların tepelerinde bile on beş zira yükselmekteydi. Artık tufan başlamış ve tam altı ay sürmüştür. Tüm yeryüzünü sular kaplamıştır. Gemi içerisindeki, Hz. Nuh ve beraberindekiler altı ay boyunca tüm dünyayı dolaşmışlardır. Son olarak Cudi Dağı üzerinde bir ay kalıp sular çekildikten sonra gemiden inmişlerdir.” Hz. Nuh'un Hurşidname'de yanında bir gemiyle gösterilmesinin sebebi budur. Hz. Nuh hakkında detaylı bilgi için bakınız; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, s.87-113.

bir simgesi olarak gemi verilmiştir. Hz. Nuh ve tufan hakkında Kuran-ı Kerim’de: “Gözlerimizin önünde ve vahyimiz uyarınca gemiyi yap ve zulmedenler hakkında bana söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklardır! Nuh gemiyi yapıyor, kavminden ileri gelenler ise, yanına her uğradıkça onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl alay ediyorsanız biz de sizinle alay edeceğiz! Nihayet emrimiz gelip de sular çoşup yükselmeye başlayınca Nuh’a dedik ki: (Canlı çeşitlerinin) her birinden birer çift ile -(boğulacağına dair) aleyhinde söz geçmiş olanlar dışında- aileni ve iman edenleri gemiye yükle! Zaten onunla beraber pek azı iman etmişti¹³⁵” şeklinde ayetler yer almaktadır.

Hz. HUD

Osmanlı resim sanatında Hz. Hud’un betimlendiği sahneler son derece azdır. Zübdetü’t Tevarih’in Chester Beatty Library’deki ve Topkapı Sarayı Müzesi’ndeki nüshalarında Hz. Salih ile aynı sayfada gösterilmiştir. Zübdetü’t Tevarih’in Chester Beatty Library’deki nüshasında yok olmuş Ad kavminin dört ölüsü, yeşil kaftanı, beyaz sarığı ve halesiyle Hz. Hud ayakta durmaktadır¹³⁶. Topkapı Sarayı Müzesi’ndeki nüshada ise, yok olmuş Ad kavmi; kahverengi kaftanı, beyaz sarığı ve halesiyle Hz. Hud ve ona inanlar gösterilmiştir¹³⁷. Hurşidname’de ise bu sahnelerden farklı olarak Hz. Hud tek başına, yalın bir şekilde resmedilmiştir.

Hz. SALİH

Hurşidname’nin 23b varağında, yeşil zemin üzerinde, kırmızı kaftanı ve önünde devesiyle Hz. Salih gösterilmiştir¹³⁸.

Hz. Salih de, Hz. Hud gibi az resmedilen peygamberlerdendir. Zübdetü’t Tevarih’in Chester Beatty Library’de ve Topkapı Sarayı Müzesi’nde bulunan nüshalarında devesiyle beraber görülür. Chester Beatty Library’deki nüshada; halesi, yeşil-

¹³⁵ Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Hüd Sûresi, 37-40, s.224-225.

¹³⁶ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.207.

¹³⁷ Resim bilgi için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.208.

¹³⁸ “Hz. Salih, Semud kavmi için gönderilmiş bir peygamberdi. Kavmini tevhide davet etmiş fakat kavmi O’na, kayanın içinden bir deve çıkartmasını eğer bunu başarırca o zaman iman edeceklerini söylemişti. Bunu duyan Hz. Salih kavminden iman edeceklerine dair söz aldıktan sonra kayanın yanına giderek orada namaz kılıp Allah’a dua etmişti. Dua bittikten sonra kaya doğum sancısı gibi sancılandı, titredi ve ikiye ayrıldı. İçinden dişi bir deve çıktı.” Hurşidname’de Hz. Salih’in yanında deve gösterilmiş olması bu olayı simgelemektedir. Hz. Salih ve Semud kavmi hakkında bakınız; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, s.125-135.

kahverengi kaftanıyla ayakta durur vaziyettedir¹³⁹. Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki nüshada ise; mor kaftanıyla oturmakta ve devesini izlemektedir¹⁴⁰.

Hurşidname'de ise yine devesiyle gösterilmiştir. Hz. Salih oturmaktadır. Yüzü tahrip olmuştur. Yanında devesi de onunla oturmaktadır. Deve basit şekilde çizilmiştir. Kuran-ı Kerim'de Hz. Salih ve devesiyle ilgili olarak:“ *Semud kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki: Ey Kavmim! Allah 'a kulluk edin; sizin ondan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. O da size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın Allah'ın arzında yesin, içsin; ona kötülük etmeyin; sonra sizi elem verici bir azap yakalar*”¹⁴¹. “ *...Derken o dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve rablerinin emrinden dışarı çıktılar. Ey Salih! Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı bize getir, dediler*”¹⁴². “ *Ey Kavmim! İşte size mucize olarak Allah'ın devesi. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin, içsin. Ona kötülük dokundurmayın; sonra sizi yakın bir azap yakalar. Fakat Semud kavmi o deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler. Salih dedi ki: yurdunuzda üç gün daha yaşayın (sonra helâk olacaksınız). Bu söz, yalanlanamayan bir tehdit idi*”¹⁴³. “ *Salih: İşte(mucize) bu dişi devedir; onun bir su içme hakkı vardır, belli bir günün içme hakkı da sizindir, dedi. Ona kötülükle ilişmeyin yoksa sizi muazzam bir günün azabı yakalayır. Buna rağmen onlar deveyi kestiler; ama pişman da oldular*”¹⁴⁴ ayetler yer almaktadır.

HZ. İBRAHİM

HZ. İbrahim minyatür sanatında, Zübdetü't Tevarih, Falname, Hadikatü's Süeda gibi eserlerde gösterilmiştir. Zübdetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında iki farklı sahnede Hz. İbrahim görülür. Aynı sayfa üzerinde yer alan bu sahneler: Hz. İbrahim oğlunu kurban etmek üzereyken Cebrail'in koç getirmesi ve Hz. İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atılması olaylarını anlatmaktadır¹⁴⁵. Falnamede de iki sahnede gösterilmiştir. Bu sahneler, Hz. İbrahim'in ateşe atılması¹⁴⁶ ve oğlunu kurban etmek üzereyken Cebrail'in koç getirmesidir¹⁴⁷. Hadikatü's Süeda'da ise oğlunu

¹³⁹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.207.

¹⁴⁰ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.208.

¹⁴¹ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, A'raf Suresi,73, s.158.

¹⁴² *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, A'raf Suresi,77, s.159.

¹⁴³ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Hüd Suresi,64-65, s.228.

¹⁴⁴ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Şuâra Suresi,155-157, s.372.

¹⁴⁵ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.151.

¹⁴⁶ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.149.

¹⁴⁷ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.152.

kurban etmek üzereyken Hz. İbrahim'in yanına Cebrail ile birlikte başka meleklerin gelmesi gösterilmiştir¹⁴⁸. Hurşidname'de ise oldukça sade bir biçimde, mavi zemin üzerinde, haleli başı ve kırmızı kaftanıyla oturur vaziyette gösterilmiştir.

Hız. İSMAİL

Osmanlı minyatür sanatında Hz. İsmail babasıyla beraber: Falname, Hadikatü's Süeda ve Zübdetü't Tevarih gibi eserlerde gösterilmiştir. Zübdetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında, sayfanın üst tarafında kurban ediliş sahnesinde gösterilmiştir. Kırmızı kaftanı, saçsız başı ile görülmektedir¹⁴⁹. Falname'de, sarı elbisesiyle, elleri ve gözleri bağlı şekilde tasvir edilmiştir¹⁵⁰. Hüdikatü's Süeda'da ise, yine elleri ve gözleri bağlı şekilde ve yüzükoyun yatarken görülür¹⁵¹.

Hurşidname'de Hz. İsmail, yeşil zemin üzerinde, sarı kaftanı ve halesi ile oldukça basit biçimde tasvir edilmiştir. Hemen yanı başında bir bıçak görülmektedir¹⁵². Betimlemede görülen bıçak Hz. İsmail'in bilinen hikâyesini simgelemek amacıyla verilmiştir.

Hız. İSHAK

Hız. İshak Osmanlı resim sanatında, Zübdetü't Tevarih'in üç nüshasında da gösterilmiştir. Bütün nüshalarda aynı sahne işlenmiştir. Hız. İshak, kendine av eti getiren oğlu Ays için dua etmektedir. Hız. İshak bir köşk içerisinde oturmaktadır. Yaşlıdır, gözleri görmemektedir. Hemen karşısında oğlu Ays durmaktadır¹⁵³.

¹⁴⁸ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.153.

¹⁴⁹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.151.

¹⁵⁰ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.152.

¹⁵¹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.153.

¹⁵² "Hz. İsmail, Hz. İbrahim'in oğludur. Hz. İbrahim'in Sare ve Hacer isminde iki karısı vardır. Sare Şam'da, Hacer ise oğlu Hz. İsmail'le Mekke'de yaşamaktadır. Hz. İbrahim ne zaman oğlu Hz. İsmail ile karısı Hacer'i görmek istese Şam'dan Burak'a binip Mekke'ye gitmekte, o gün, Mekke'de kalmakta ve gece Şam'a dönmektedir.

Hız. İsmail yedi yaşına bastığı sıralarda, Hz. İbrahim Şam'daki evinde uyurken, rüyasında oğlu İsmail'i kurban ettiğini görmüştü. Hemen Burak'a binerek Mekke'ye gitti. Oğlunu annesinin yanında buldu. Hız. İsmail'e: "Oğlum bir ip ve bir bıçak al. Şu vadiye gidip odun toplayalım" dedi. Bu arada şeytan yolda Hz. İbrahim'i vazgeçirmeye çalıştı ancak başarılı olamadı. Şeytan bu kez Hız. İsmail'e gerçeği anlatarak onu vazgeçirmek için çaba sarf etti. Ancak Hız. İsmail şeytana; babasının Allah'ın buyruğunu yerine getireceğini söyleyerek durumu kabul etti.

Baba oğul vadiye geldikten sonra Hız. İbrahim bıçağı bilemedi ve Hız. İsmail'in isteğiyle oğlunun elini ayağı bağladı, O'nu yüzükoyun yatırdı. Tam kesmek üzereyken bıçak kesmez oldu. Hız. İbrahim birkaç kez denediyse de başaramadı. Hız. İbrahim, ne olduğunu anlamaya çalışırken Cebrail elinde bir koç ile Hız. İbrahim'in önünde belirdi. Cebrail, O'na, Allah'a sadık kaldığını ve oğlu yerine elindeki koçu kurban etmesini söyledi." Hurşidname'de Hız. İsmail'in yanında bir bıçak gösterilmesi bu olayı simgeliyor olmalıdır. Hız. İsmail ve kurban olayı hakkında detaylı bilgi için bakınız; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, s.186-191.

¹⁵³ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.225-226.

Hurşidname’de ise Hz. İshak elinde bir sancak ile gösterilmiştir. Hz. İshak’ın elindeki bu sancağın ne anlama geldiği, neyi temsil ettiği bilinmemektedir.

Hz. LUT

Hz. Lut, Osmanlı resim sanatında, Zübdetü’t Tevarih’in üç nüshasında ve Kıyasü’l Enbiya’da gösterilmiştir. Zübdetü’t Tevarih’in Topkapı Sarayı Müzesi’ndeki ve Chester Beatty Library’deki nüshalarında Hz. Lut, Sodom şehrinin yıkılışını seyrederken gösterilmiştir¹⁵⁴. Zübdetü’t Tevarih’in Türk İslam Eserleri Müzesi’ndeki nüshasında ise, Hz. Lut ve çocuklar Sodom şehrini terk ederlerken görülürler¹⁵⁵. Kıyasü’l Enbiya’da ise, Sodom kentinin yıkılışı ve inanmayanların yok oluşu betimlenmiştir. Hz. Lut bir dağın arkasında dua etmektedir¹⁵⁶.

Hurşidname’de de Hz. Lut mavi zemin üzerinde, kırmızı kaftanıyla, oturur vaziyette dua ederken gösterilmiştir. Ancak kavminin yok oluşuna dair bir simge bulunmamaktadır.

Hz. YAKUP

Osmanlı resim sanatında Hz. Yakup, Siyer-i Nebi, Zübdetü’t Tevarih, Kıyasü’l Enbiya, Yusuf u Züleyha gibi eserlerde gösterilmiştir. Siyer-i Nebi’de Hz. Yakup siyah kaftanıyla betimlenmiştir. Hz. İsmail’in oğlu Kaydar, peygamberin elini öpmektedir¹⁵⁷. Zübdetü’t Tevarih’in Türk İslam Eserleri Müzesi’ndeki nüshasında, Hz. Yakup oğlu Hz. Yusuf ile bir köşk içinde oturmaktadır. Hz. Yakup’un diğer on bir oğlu da onlarla beraberdir¹⁵⁸. Kıyasü’l Enbiya’da Hz. Yakup ile Hz. Yusuf’un konuşması gösterilmiştir. Baba oğul bir tahtta oturmaktadırlar¹⁵⁹. Yusuf u Züleyha’da ise Hz. Yakup’a, Hz. Yusuf’u yediği söylenen kurdun getirilmesi resmedilmiştir.

Hurşidname’de ise Hz. Yakup oldukça sade bir biçimde, mavi zemin üzerinde, sarı kaftanı ve halesiyle oturur vaziyette herhangi bir simgesi olmaksızın verilmiştir.

Hz. YUSUF

Osmanlı resim sanatında Hz. Yusuf ve hayatı oldukça sık ele alınmış bir konudur. Yusuf u Züleyha mesnevisi bu eserlerin başında gelir. Bu mesnevide; Hz. Yusuf’un tüm

¹⁵⁴ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.209.

¹⁵⁵ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.210.

¹⁵⁶ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.212.

¹⁵⁷ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.155.

¹⁵⁸ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.160.

¹⁵⁹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.162.

hayatı, mucizeleri anlatılmıştır¹⁶⁰. Hz. Yusuf, Yusuf u Züleyha mesnevisinden başka Ravzatü's Safa, Falname, Hadikatü's Süeda, Zübdetü't Tevarih, Kısasü'l Enbiya, Siyer-i Nebi gibi eserlerde de gösterilmiştir. Ravzatü's Safa'da, satışa çıkarılan Hz. Yusuf'u Firavun'un satın alması anlatılmıştır. Büyük bir kalabalığın ortasında genç Hz. Yusuf, bir sandık üzerinde oturmaktadır¹⁶¹. Falname'de, Hz. Yusuf'un kuyudan çıkarılması betimlenmiştir. Mavi elbisesi ve halesiyle Hz. Yusuf görülmektedir¹⁶². Hadikatü's Süeda'da Hz. Yusuf kervancılarının kuyuya sarkıttığı kovanın içine girerken, Cebrail'in ipi sağlamlaştırması anlatılmıştır¹⁶³. Zübdetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında Hz. Yusuf, babası Hz. Yakup ve on bir kardeşi ile gösterilmiştir¹⁶⁴. Kısasü'l Enbiya'da ise Hz. Yusuf ile babası Hz. Yakup'un kavuşması tasvir edilmiştir¹⁶⁵.

Hurşidname'de Hz. Yusuf sarı zemin üzerinde, yeşil kaftanıyla büyük Hz. Yusuf bir kuyu kovası üzerinde oturmaktadır¹⁶⁶. Burada Hz. Yusuf'un kuyuya atılma hikâyesi anlatılmaktadır. Hz. Yusuf'un kıssasıyla ilgili olarak Kuran-ı Kerim'de: “ (Aralarında dediler ki:) Yusuf'u öldürün ya da onu uzak bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da (tevbe ederek) Salih kimseler olursunuz. Onlardan biri: Yusuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da gelen kervanlardan biri onu alsın götürsün, dedi”¹⁶⁷. “.... Bir kervan geldi ve

¹⁶⁰ And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.427-443.

¹⁶¹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.156.

¹⁶² Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.157.

¹⁶³ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.158.

¹⁶⁴ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.160.

¹⁶⁵ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.162.

¹⁶⁶ “Hz. Yusuf'un babası Hz. Yakup'un on iki oğlu vardı. Bu oğulları içinde en çok Hz. Yusuf'u seviyor, onunla ilgileniyordu. Zaman geçtikçe bu durum Hz. Yusuf'un diğer kardeşlerini rahatsız etmeye başladı. Kardeşleri Hz. Yusuf'u öldürmeyi ve böylece ondan kurtularak babalarının sevgisini kendilerine çevirmeyi tasarlıyorlardı. Bu konu üzerinde anlaşılan kardeşler, bir gün babalarından kırdan koyun otlatmaya giderken Hz. Yusuf'u da yanlarında götürmek üzere izin istediler. Hz. Yusuf'u kırdan koruyacaklarına dair güvence verdiler.

Hz. Yusuf ve kardeşleri kırdan vardıkları zaman, kardeşleri Hz. Yusuf'a olan düşmanlıklarını açığa çıkararak onu dövmeye başladılar. İçlerinden biri onu öldürmek için harekete geçtiği sırada içlerinden bir başkası; Hz. Yusuf'u öldürmek yerine onu kuyuya atmanın daha iyi olacağını söyledi. Bu fikir diğerlerinin de hoşuna gitti. Ancak babalarına ne cevap vereceklerini bilmiyorlardı. Kardeşlerden birisi, babalarına; Hz. Yusuf'u kurdun parçaladığını söylemeyi teklif etti. Bunun üzerine Hz. Yusuf'un üzerindeki gömleği çıkararak, gömleği, kestikleri bir hayvanın kanına bulayarak Hz. Yusuf'u kuyuya bıraktılar ve evlerine döndüler. Babaları Hz. Yakup'a da kırdan anlaştıkları gibi olayı anlattılar.

Hz. Yusuf'un atıldığı kuyu yol üzerindeydi. Yolculardan bir grup su almak için kuyuya gitti. Kuyunun başına gelen yolcular, Hz. Yusuf'u kuyuda görünce çok sevindiler ve hemen bir kova sarkıtıp onu yukarı çıkardılar. Mısır'a dönünce de onu birkaç paraya sattılar.” Hz. Yusuf'un Hurşidname'de bir kova üzerinde gösterilmesi bu olayı simgelemektedir. Hz. Yusuf hakkında detaylı bilgi için bakınız; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, s.271-301.

¹⁶⁷ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Yusuf Suresi, 9-10, s.235.

sucularını (kuyuya) gönderdiler, o da (gidip) kovasını saldı, (Yusuf'u görünce); Müjde! İşte bir oğlan, dedi. Onu bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir”¹⁶⁸ ayetler yer almaktadır.

HZ. EYYÜP

Osmanlı minyatürlerinde Hz. Eyüp: Zübdetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında gösterilmiştir. Burada Hz. Eyyüp'ün ayağını yere vurmasıyla su çıkacağı haberini getiren Cebrail'in Hz. Eyyüp'e çiçek sunması olayı işlenmiştir. Hz. Eyyüp burada bir hurma ağacının altında oturmaktadır¹⁶⁹.

Hurşidname'de Hz. Eyyüp yalnız başına dua ederken verilmiştir. Zübdetü't Tevarih'teki sahnede Hz. Eyyüp'ün önünde bir su akmaktadır. Su siyah renktedir. Hurşidname'de Hz. Eyyüp'ün önünde gösterilen siyah nesne, yerin altından çıkan suyu anlatıyor olabilir.

HZ. MUSA

HZ. Musa, Osmanlı resim sanatında Siyer-i Nebi, Sevakıb-ı Menakıb, Falname, Zübdetü't Tevarih gibi eserlerde gösterilmiştir. Sevakıb-ı Menakıb'da, dev Uc ile birlikte verilmiştir. Hz. Musa mimari bir mekân içindedir¹⁷⁰. Falname'de yine dev Uc ile beraberdir. Bu kez Hz. Musa'da dışarıdadır, Ucun boynundan kocaman bir taş geçirilmiştir¹⁷¹. Zübdetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında, Hz. Musa'nın esasının ejderhaya dönüşmesi gösterilmiştir. Mısır kralı Firavun bir mekân içindedir. Hz. Musa ise dışarıda ayakta durmaktadır¹⁷².

HZ. Musa Hurşidname'de yeşil bir zemin üzerinde, pembe kaftanı ve ejder başlı asası ile ayakta tasvir edilmiştir¹⁷³. Ejder başlı asa, Hz. Musa'nın mucizesini simgeler şekilde gösterilmiştir. Hz. Musa'nın bu mucizesi Kuran-ı Kerim'de: “ (Firavun) Dedi ki:

¹⁶⁸ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Yusuf Suresi,19, s.236.

¹⁶⁹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.222.

¹⁷⁰ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.169.

¹⁷¹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.171.

¹⁷² Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.165.

¹⁷³ “Hz. Musa peygamber olduktan sonra halkını tevhide davet ediyordu. Ancak halkı ona inanmıyor ve peygamberliğini kanıtlamasını istiyorlardı. Hz. Musa her seferinde bir mucize gösteriyordu. Bir gün Mısır kralı Firavun, Hz. Musa'dan eğer dediği gibi peygamber ise onlara mucize göstermesini istedi. Bunun üzerine Hz. Musa esasını yere bıraktı ve asası iri gövdeli bir ejderhaya dönüştü. Firavun'un çevresindeki adamlar korkup kaçtılar. Firavun Hz. Musa'dan süt emzirme hakkı olarak bunu durdurmasını istedi (çünkü Hz. Musa Mısır'da Firavun'un sarayında büyümüştü). Bunun üzerine Hz. Musa ejderhayı yeniden asaya dönüştürdü.” Hurşidname'de Hz. Musa'nın elinde ejder başlı bir asa tutuyor olması bu olayı simgeliyor olmalıdır. Hz. Musa ve mucizeleri için bakınız; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, s.7-104.

Eğer bir mucize getirdiysen ve gerçekten doğru söylüyorsan onu göster bakalım. Bunun üzerine Musa asasını yere attı. O hemen apaçık bir ejderha oluverdi!”¹⁷⁴ şeklinde anlatılmaktadır.

Hız. HARUN

Hız. Harun, Osmanlı tasvir sanatında Zübdetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında, kardeşi Hız. Musa'nın asasının ejderha olması sahnesinde Hız. Musa'nın arkasında gösterilmiştir¹⁷⁵.

Hurşidname'de ise Hız. Harun oldukça sade bir biçimde, yeşil zemin üzerinde, kırmızı kaftanıyla, oturur vaziyette gösterilmiştir. Elinde belirsiz bir nesne tutmaktadır.

Hız. İSA

Osmanlı resim sanatında Hız. İsa, Emir Hüsrev Dehlevi'nin Külliyyat'ı, Zübdetü't Tevarih, Falname, Kısas'ül Enbiya, Terceme-i Cifrü'l gibi eserlerde gösterilmiştir. Emir Hüsrev Dehlevi'nin eserinde, Cebrail'in Hız. İsa ve Hız. Muhammet'e yemek getirmesi gösterilmiştir¹⁷⁶. Zübdetü't Tevarih'de İsa'nın göğe çıkışı gösterilmiştir. Zübdetü't Tevarih'in Topkapı Sarayı Müzesindeki nüshasında ve Türk İslam Eserleri Müzesindeki nüshalarda Hız. İsa melekler tarafından göğe yükselirken, alt kesimde Yahudilerin Hız. İsa sandıkları Feltiyanus'u tutuklamaları anlatılmıştır¹⁷⁷. Zübdetü't Tevarih'in Chester Beatty Library'deki nüshasında ise diğer iki nüshadan farklı olarak melekler Hız. İsa'yı göğe çıkarırken aşağı kesimde halk olayı seyretmektedir¹⁷⁸. Falname'de ise Hız. İsa bebektir ve annesi Meryem onu emzirmektedir¹⁷⁹. Kısas'ül Enbiya'da Hız. İsa'nın çarımha gerilmek yerine darağacına asılmış olarak betimlemesi görülmektedir¹⁸⁰. Tercüme-i Cifrü'l adlı eserde ise Hız. İsa'nın deccali öldürmesi gösterilmiştir¹⁸¹. Tercüme-i Cifrü'l'de Hız. İsa'nın iki melek tarafından bir minarenin üzerine indirilmesi gösterilmiştir¹⁸².

¹⁷⁴ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, A'raf Suresi, 106-107, Ankara, 2007, s.163.

¹⁷⁵ Resim için bakınız; Metin And, “Osmanlı Minyatürlerinde Peygamberler ve Mucizeleri”, *Türkiyemiz*, S. 78, Mayıs, 1996, s.22.

¹⁷⁶ Resim için bakınız; And, *Osmanlı Tasvir Sanatları*, s.40.

¹⁷⁷ Resimler için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.191-192.

¹⁷⁸ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s. 192.

¹⁷⁹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.187.

¹⁸⁰ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.189.

¹⁸¹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.194-195.

¹⁸² Resim için bakınız; And, *Osmanlı Tasvir Sanatları*, s. 305.

Hurşidname’de ise tüm bu sahnelerden farklı olarak Hz. İsa bir eşeğin üzerinde gösterilmiştir.

H.z.İLYAS

Osmanlı resim sanatında Hz. İlyas çoğunlukla Hz. Hızır ile birlikte tasvir edilmiştir¹⁸³. Hz. İlyas’ın tek başına tasvirini Zübdetü’t Tevarih’in Türk İslam Eserleri Müzesi’ndeki nüshasında görmekteyiz. Burada Hz. İlyas kendisini göğe kaldıracak at ile tasvir edilmiştir¹⁸⁴.

Hurşidname’de Hz. İlyas Zübdetü’t Tevarih’teki sahneden farklı bir şekilde, dizlerinin üzerinde oturmaktadır.

H.z. YUNUS

Osmanlı resim sanatında Hz. Yunus, Zübdetü’t Tevarih, Ravzatü’s Safa, Falname ve Kısasü’l Enbiya gibi eserlerde gösterilmiştir. Zübdetü’t Tevarih’in Türk İslam Eserleri Müzesi’ndeki nüshasında, balığın karnından kurtulmuş olan Hz. Yunus ağaçlar arasında kendine gelmeye çalışırken tasvir edilmiştir. Ağaçların içindeki Hz. Yunus çıplaktır¹⁸⁵. Ravzatü’s Safa’da ise Cebrail’in Hz. Yunus’u balığın karnından çıkarması anlatılmıştır. Hz. Yunus yarı beline kadar balığın ağzındadır. Belden yukarısı görünmektedir ve çıplaktır¹⁸⁶. Falname’de Hz. Yunus’un balığın karnından Cebrail’in kurtarması anlatılmıştır. Sahne Ravzatü’s Safa’daki sahneye benzemektedir. Ravzatü’s Safa’da Hz. Yunus genç yüzlü ve sakalsızken, Falname’de daha olgun ve sakallı olarak tasvir edilmiştir¹⁸⁷. Kısasü’l Enbiya’da da yine Falname ve Ravzatü’s Safa’daki sahnelere benzeyen şekilde verilmiştir¹⁸⁸.

H.z. Yunus Hurşidname’de yeşil zemin üzerinde, kırmızı kaftanı ve halesiyle bir balığın üzerinde gösterilmiştir¹⁸⁹. Hurşidname’de de bir balığın üzerinde gösterilmiş olması Hz.

¹⁸³ Hz. İlyas ve Hz. Hızır’ın birlikte gösterildiği eserler için bakınız; Osman **Eravşar**, “Prophet Elijah, St. George & Al- Khodor”, *Aram* (ayrı basım), C. 20, 2008, s.137–162.

¹⁸⁴ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.224.

¹⁸⁵ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.217.

¹⁸⁶ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.218.

¹⁸⁷ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.219.

¹⁸⁸ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.220.

¹⁸⁹ “Hz. Yunus, peygamber olduktan sonra otuz üç yıl boyunca halkını tevhide çağırmişti. Ancak halkı Hz. Yunus’u dinlemiyor ve küfürlerine devam ediyorlardı. Bu duruma kızıp üzülen Hz. Yunus bir dağda yaşamaya başlamıştı. Allah Hz. Yunus’un yanına Cebrail’i göndererek Hz. Yunus’a halkının yanına gitmesini emretti. Hz. Yunus başta emri kabul etmek istemese de en sonunda emre uymak zorunda kaldı ve halkının yanına gitti. Allah ona halkının yanında durmasını ve kırk gün sabretmesini söylemişti. Hz.

Yunus'un söz konusu hikâyesini simgelemektedir. Ancak Hz. Yunus resim sanatındaki tasvirlerinden Hurşidname'de ayrılmaktadır. Hurşidname'de balığın ağzında değil balığın üzerinde betimlenmiştir. Kıran-ı Kerim'de Hz. Yunus ve kıssası için: “*Doğrusu Yunus da gönderilen peygamberlerdendi. Hani o, dolu bir gemiye binip kaçmıştı. Gemide olanlarla karşılıklı kur'a çektiler de kaybedenlerden oldu. Yunus kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu*”¹⁹⁰ şeklinde ayetler yer almaktadır.

Hz. DAVUT

Osmanlı resim sanatında Hz. Davut, Zübdetü't Tevarih ve Silsilename'de gösterilmektedir. Zübdetü't Tevarih'in Chester Beatty Library'deki nüshasında Hz. Davut bir halı üzerinde oturmaktadır. Karşısında iki melek yer almaktadır¹⁹¹. Zübdetü't Tevarih'in Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki nüshasında ise Hz. Davut bir köşk içinde oturmaktadır. Karşısında başları haleli dört kişi görülmektedir¹⁹². Silsilename'de oğlu Hz. Süleyman, İskender, Zülkarneyn ve Hz. Zekeriya ile aynı sayfada görülmektedir¹⁹³.

Hz. Davut Hurşidname'de ise pembe zemin üzerinde, yeşil kaftanı ve halesiyle gösterilmiştir. Hz. Davut ayaktadır ve önünde bir kuş durmaktadır¹⁹⁴. Bu kuş Hz. Davut'un kabiliyetini simgeliyor olmalıdır. Hz. Davut'un kabiliyeti Kuran-ı Kerim'de: “*.... Kuşları ve tesbih eden dağları da Davut'a boyun eğdirdik. (Bunları) Biz*

Yunus halkının küfürlerine devam ettiğini görünce kırk gün bekleyemedi ve otuz sekiz gün sonra bir gemiye bindi.

Gemiye binince gemi yalpalamaya başlar. Gemi tayfası gemideki günahkârı aramaya koyulur. Hz. Yunus Allah'ın emrine karşı geldiğini ve günahkârın kendisi olduğunu anlar ve gemidekilere onu denize atmalarını söyler. Gemi halkı bir peygamberi denize atmak istemez. Bunun üzerine Hz. Yunus kura çekmeyi ve kura da kim çıkarsa onu denize atmayı tavsiye eder. Bu teklifi beğenen tayfa kurayı yapar. Kurada Hz. Yunus çıkar ve Hz. Yunus denize atılır.

Denizde Hz. Yunus'u bir balık yutar. Balığın karnındaki Hz. Yunus burada uzun süre kalır ve düşünme fırsatı bulur. Düşününce yaptığı yanlışın farkına varır ve tövbe eder. Allah, Hz. Yunus'un tövbesini kabul eder, Cebrail'i Hz. Yunus'u yutan balığın yanına göndererek onu balığın karnından kurtarır.” Hurşidname'de Hz. Yunus'un bir balığın üzerinde gösterilmiş olması bu olayı simgeliyor olmalıdır. Hz. Yunus ve hayatı hakkında detaylı bilgi için bakınız; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, s.147–159.

¹⁹⁰ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Sâffât Suresi, 139–142, s.450.

¹⁹¹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.176.

¹⁹² Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.173.

¹⁹³ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.54.

¹⁹⁴ “Hz. Davut'a Allah tarafından birçok kabiliyet verilmişti. Demircilerin piri sayılan Hz. Davut, çok güzel zırhlar yapardı ve sabanı çok iyi kullanırdı. Ayrıca Hz. Davut'un sesi de çok güzeldi, o ilahi söylediği zaman bütün kuşlar yanına toplanır ve ona eşlik ederlerdi.” Hurşidname'de Hz. Davut'un önünde bir kuş gösterilmiş olması Hz. Davut'un güzel sesiyle ilahi söylerken kuşların ona eşlik etmesini simgeliyor olmalıdır. Hz. Davut hakkında detaylı bilgi için bakınız; İsmail **Yiğit**, *Peygamberler Tarihi*, İstanbul, 2008, s.498–516.

yapmaktayız”¹⁹⁵. “ Andolsun, Davut’a tarafımızdan bir üstünlük verdik. Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbih edin, dedik...”¹⁹⁶ şeklinde anlatılmaktadır.

HZ. SÜLEYMAN

Osmanlı resim sanatında Hz. Süleyman birçok eserde tasvir edilmiştir. Bu eserlerin başında Uzun Firdevsi tarafından hazırlanan ve Hz. Süleyman’ın hayatının, mucizelerinin anlatıldığı Süleymanname gelmektedir¹⁹⁷. Hz. Süleyman Süleymanname’den başka, Silsilename, Hümayunname, Falname, Zübdetü’t Tevarih, Acaibü’l Mahlûkat, Mantikü’t Tayr gibi eserlerde ve bir albümde gösterilmiştir. Silsilename’de babası Hz. Davut ile birlikte gösterilmiştir¹⁹⁸. Hümayunname’de bir taht üzerinde Hz. Süleyman ve Saba melikesi Belkıs oturmaktadır. Çevresinde melekler, hayvanlar ve cinler vardır¹⁹⁹. Falname’de Saba melikesi Belkıs ile bir tahtta oturmaktadır. Yanlarında melekler, hayvanlar ve cinler görülmektedir²⁰⁰. Zübdetü’t Tevarih’in Topkapı Sarayı Müzesi’ndeki nüshasında Hz. Süleyman bir sandık üzerinde oturmaktadır²⁰¹. Zübdetü’t Tevarih’in Chester Beatty Library’deki nüshasında ise tahtta oturan Hz. Süleyman’ın karşında başları haleli iki kişi görülmektedir. Daha aşağıda başka bir tahtta oturan miğferli bir adam görülür. Hz. Süleyman’ın yanında çeşitli yaratıklar bulunmaktadır²⁰². Acaibü’l Mahlûkat’da Hz. Süleyman cinlerle tasvir edilmiştir²⁰³. Mantikü’t Tayr’da ise Hz. Süleyman’ı ve tahtını taşıyan üç cin ve çok sayıda melek gösterilmiştir²⁰⁴. Hz. Süleyman Topkapı Sarayı Müzesi’nde bulunan albümde ise, Kraliçe Belkıs ile tahtta oturmaktadır. Tahtın altında bir ejderha vardır. Tahtın çevresinde ise çeşitli hayvanlar ve çok sayıda melek bulunmaktadır²⁰⁵. Hurşidname’de ise tüm bu eserlerden farklı olarak yalnız başına ve oldukça sade bir

¹⁹⁵ Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Enbiya Suresi, 79, s.327.

¹⁹⁶ Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Sebe Suresi,10, s.428.

¹⁹⁷ Süleymanname hakkında detaylı bilgi için bakınız; Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.46-48.

¹⁹⁸ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.54.

¹⁹⁹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.56-57.

²⁰⁰ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.172.

²⁰¹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.173.

²⁰² Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.176.

²⁰³ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.174.

²⁰⁴ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.179.

²⁰⁵ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.180.

şekilde betimlenmiştir. Kahverengi zemin üzerinde, mavi kaftanı ve halesiyle oturmakta ve elinde bir nesne tutmaktadır²⁰⁶.

HZ. DANYAL

Osmanlı resim sanatında Hz. Danyal, Silsilename ve Zübdetü't Tevarih'de gösterilmiştir. Silsilename'de, Hz. Musa, Hz. Harun, Hz.İşmoil ile birlikte tasvir edilmiştir²⁰⁷. Zübdetü't Tevarih'de Hz. Danyal'ın tasvirinin bulunduğu kaynaklarda geçmektedir ancak bizim bu tasviri görmemiz mümkün olmamıştır²⁰⁸. Hz. Danyal Hurşidname'de yeşil zemin üzerinde, sarı kaftanı ve halesiyle oturmakta ve elinde bir kitap tutmaktadır.²⁰⁹

HZ. ÜZEYİR

Osmanlı resim sanatında Hz. Üzeyir Zübdetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında gösterilmiştir. Hz. Üzeyir burada Kudüs'ün yıkılışına çok üzülmüştür. Allah bunun üzerine Kudüs'ün bir tarafını onarmıştır. Bu duruma çok şaşırarak Hz. Üzeyir durumu başını iki elinin arasına alarak seyretmektedir²¹⁰.

Hurşidname'de Hz. Üzeyir bir balık üzerinde gösterilmiştir. Ancak Hz. Üzeyir'in neden bir balığın üzerinde gösterildiği anlaşılamamıştır. Çünkü Hz. Üzeyir'in hayatında balığı simgeleyecek herhangi bir hikâyesi bulunmamaktadır.

HZ. ZEKERİYA

Osmanlı resim sanatında Hz. Zekeriya, Zübdetü't Tevarih ve Hadikatü's Süeda'da gösterilmiştir. Zübdetü't Tevarih'in Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki nüshasında Hz. Zekeriya'nın ağaçta şehit edilmesi anlatılmıştır. Hz. Zekeriya ağacın içindedir, yalnızca elbisesinin bir ucu görülmektedir. İki kişi ağacı kesmektedir²¹¹. Hadikatü's Süeda'da da

²⁰⁶ Hz. Süleyman hurma yaprağından zembil yapıp satar geçimini bununla sağlarmış. Hurşidname'de tasvir edilen Hz. Süleyman'ın elinde tuttuğu nesne zembil olmalıdır. Hz. Süleyman hakkında detaylı bilgi için bakınız; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, s.205–225.

²⁰⁷ Resim için bakınız; Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.254.

²⁰⁸ Hz. Danyal'ın Zübdetü't Tevarih'de geçtiğine dair bakınız; And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.124.

²⁰⁹ Hz. Danyal kitaplarından rüya tabirleri yaparmış. Bu sebeple Hurşidname'de elinde bir kitapla gösterilmiş olmalıdır. Hz. Danyal hakkında detaylı bilgi için bakınız; Köksal, *Peygamberler Tarihi*, s.269–276.

²¹⁰ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.217.

²¹¹ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.182.

Hız. Zekeriya'nın şehit edilmesi betimlenmiştir. Hız. Zekeriya ağacın içindedir ve elbisesinin bir kısmı görölmektedir²¹².

Hurşidname'de ise tüm bu sahnelerden farklı olarak oldukça sade bir biçimde tasvir edilmiştir. Hız. Zekeriya, kahverengi zemin üzerinde, pembe kaftanı ve halesiyle, oturur vaziyette resmedilmiştir.

Hız. YAHYA

Osmanlı resim sanatında Hız. Yahya, Zübdetü't Tevarih'in Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki nüshasında gösterilmiştir. Burada Hız. Yahya bebek olarak tasvir edilmiştir. Onu cennet sütleriyle beslemek için meleklerin Hız. Yahya'yı göğre çıkarması anlatılmıştır²¹³.

Hız. Yahya, Hurşidname'de ise Zübdetü't Tevarih'deki sahneden farklı olarak yeşil zemin üzerinde, sarı kaftanı ile oturur vaziyette, yalnız başına ve oldukça sade bir biçimde gösterilmiştir.

4.1.2. Hız. HABİL TASVİRİ

Hız. Habil Osmanlı resim sanatında, Falname ve Zübdetü't Tevarih gibi eserlerde tasvir edilmiştir. Falname'de Hız. Habil'in kardeşi Kabil tarafından öldürölmesi gösterilmiştir. Sahnede Hız. Habil bir kayanın dibinde uyumaktadır. Kardeşi Kabil ayaktadır ve elinde büyük bir taş tutmaktadır. Bir tepenin arkasında şeytan bu olayları seyretmektedir²¹⁴. Zübdetü't Tevarih'in Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki nüshasında Hız. Âdem ve on üç ikizi tasvir edilmiştir. Bu on üç ikiz içinde Hız. Habil'de bulunmaktadır²¹⁵. Zübdetü't Tevarih'in Chester Beatty Library'deki nüshasında da Hız. Âdem ve sekiz ikizi betimlenmiştir. Sahnede ortadan geçen derenin kıyısında sarı elbiseler içinde Hız. Habil ve ikizi görölmektedir²¹⁶.

Hurşidname'de ise Hız. Habil tasviri oldukça yalın bir şekilde verilmiştir. Hız. Habil, mavi zemin üzerinde, kırmızı kaftanı ve başında halesiyle oturur şekildedir.

²¹² Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.184.

²¹³ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.182.

²¹⁴ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.300.

²¹⁵ Resim için bakınız; Bağcı, vd *Osmanlı Resim Sanatı*, s.133.

²¹⁶ Resim için bakınız; And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.98.

4.2. HAYVAN TASVİRLERİ

Hurşidname’de altmış üç adet hayvan tasvir edilmiştir. Bu hayvan tasvirlerinden on tanesinin; (gerzan, kavkuhi, sak(n), çakavuk, kuçşunk, turum(torum), devlingeç, riş, kelnek, , naz), Türkçe karşılıkları, Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklerde bulunamamıştır. Bu sebeple bu hayvanlar değerlendirmeye alınmamıştır. Hurşidname içerisinde bulunan altmış üç hayvan tasvirinden 11a varağının üçüncü sırasında yer alan ejderha tasviri yırtılmış olduğu için değerlendirilememiştir. Altmış üç hayvan içerisinde eşek tasviri ise kulan ve himar isimleriyle iki kez işlenmiştir. Biz eşek tasvirini tek başlık altında inceledik.

Yaptığımız incelemeler sonucunda Hurşidname’de yer alan karakulak, sırtlan, çakal, zürafa, katır, kav, samur, kakum, sincap, sansar, pars, sığircık, kumru, kuzgun, kerkesen, kırlangıç, turaç, atmaca, devekuşu, kaz, kartal, çakır gibi hayvanların Osmanlı resim sanatında tasvir edilmediği görülmüştür. Bu sebeple söz konusu hayvanların Hurşidname’de tasvir edilmiş olmaları Osmanlı resim sanatı açısından oldukça önemlidir.

Hurşidname’de sürüngen tasviri ile deniz canlılarının tasvirleri bulunmamaktadır. Bunun sebebi Hurşidname’nin eksik olması değil, bu hayvanlara gereksinim duyulmamış olması olabilir. Hayvanların sevk etme durumunda, hayvanlar falcıyı bir peygambere sevk etmektedir. Ancak bazı hayvanların, özellikle de kuşların kişiyi direkt olarak bir peygambere sevk etmek yerine yine bir hayvana sevk ettiği görülmektedir (Tablo:1–2). Bu durumun neye göre belirlendiği ise Hurşidname’de üzerinde düşünülmesi gereken konuların bir diğeridir.

Sonuç olarak değerlendirmede yirmi dokuz hayvan ele alınmıştır. Bu hayvanlardan on tanesi; saksığan, semane, bülbül, hüdhüd, karga, keklik, ördek, humay, şahin, kırlangıç kuş familyasındandır. Geriye kalan on dokuz hayvan ise şibl, beber, kurt, tilki, gibi yırtıcı hayvanlar; eşek, at, koyun, keçi, köpek, kedi, deve gibi evcil hayvanlar ile maymun, ahu, tavşan, ayı, fil, gergedan, domuz, sıçan gibi orman hayvanlarından oluşmaktadır.

Hayvanlarla ilgili yapılmış çalışmalardan ilk olma özelliği taşıyan Kemalettin Demiri’nin Hayatü’l Hayevan adlı eserinde: hayvanların, anatomik, fiziksel vb. gibi

genel özellikleri anlatmaktadır. Ancak eser, hayvan ikonografileriyle ilgili herhangi bir bilgi içermemektedir²¹⁷.

MAYMUN

Maymun, İslamiyet öncesi ve sonrasında zekâsı ve çevikliğiyle tanınan bir hayvandır²¹⁸. İkonografide ise, hilekâr ve terbiye sahibi olmayan insanları temsil eder²¹⁹. Maymun Hurşidname’de Hz. Hasan’a sevk etmektedir. Ancak Hurşidname’de Hz. Hasan’a ait kısım eksik olduğu için fal metninin maymunla ilişkisi hakkında fikir belirtemiyoruz.

Osmanlı resim sanatında maymun, Humayunname, Şehname-i Selim Han ve Fatih Albümü’nde gösterilmiştir. Humayunname’de üç kez resmedilmiştir. İlk resimde kaplumbağanın kandırmak istediği maymunu gölden geçirmesi gösterilmiştir²²⁰. İkinci resimde, çevikliği ve zekâsıyla yaban domuzundan kurtulan maymun anlatılmıştır²²¹. Üçüncü resimde ise ayılarla maymunların savaşı betimlenmiştir²²². Şehname-i Selim Han’da Mısır’dan getirilen su aygırının Aslanhane’de halka gösterilmesi sahnesinde Aslanhane’nin kapısında bir maymun görülmektedir²²³. Topkapı Sarayı Müzesi’nde bulunan Fatih albümünde ise yaşlı adamı izleyen bir maymun resmedilmiştir²²⁴.

Hurşidname’de ise bu sahnelerden farklı olarak oldukça basit ve sade bir şekilde tasvir edilmiştir. Yeşil bir zemin üzerinde gösterilen hayvan, maymun görünüşünden çok farklı olarak betimlenmiştir.

TAVŞAN

Tavşan ikonografide iyi şans, bolluk, talih, kurnazlık ve koruyuculuk gibi anlamlar taşır²²⁵. Hurşidname’de tavşanın sevk ettiği peygamberin fal metni ile Türk Sanatındaki tavşan ikonografisi uymamaktadır.

Osmanlı resim sanatında tavşan tasviri, Humayunname, I. Ahmet Albümü ile Kelile ve Dimne’de gösterilmiştir. Kelile ve Dimne’de aslanı aldatan tavşan anlatılmıştır²²⁶. I.

²¹⁷ Kemalettin **Demiri**, *Hayatü'l Hayevan*, İstanbul,2001.

²¹⁸ Yaşar **Çoruhlu**, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul, 2006, s.160–161.

²¹⁹ Yaşar **Çoruhlu**, “Türk Sanatında Görülen Maymun Figürlerinin Sembolizmi”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 94, Ekim, 1994, s.48.

²²⁰ Çoruhlu, “Türk Sanatında Görülen Maymun Figürlerinin Sembolizmi”, s.48.

²²¹ Çoruhlu, “Türk Sanatında Görülen Maymun Figürlerinin Sembolizmi”, s.49.

²²² And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.279.

²²³ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.124.

²²⁴ Çoruhlu, “Türk Sanatında Görülen Maymun Figürlerinin Sembolizmi”, s.49.

²²⁵ Yaşar **Çoruhlu**, “Türk Sanatında Görülen Tavşan Figürlerinin Sembolizmi”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 92, Ağustos, 1994, s.89.

²²⁶ Çoruhlu, “Türk Sanatında Görülen Tavşan Figürlerinin Sembolizmi”, s.88.

Ahmet Albümü'nde zincire vurulmuş bir aslanın yakınında bir tavşan resmedilmiştir²²⁷. Humayunname'de ise iki kez resmedilmiştir. İlk resimde tavşanın fillerle karşılaşması gösterilmiştir²²⁸. İkinci resimde ise aldatan tavşan betimlenmiştir²²⁹.

Hurşidname'de ise tavşan kahverengi zemin üzerinde, oturur vaziyette gösterilmiştir. Tasvir, yalın ve basit bir şekilde verilmiştir.

AHU

Türk Sanatında ahu yer almaz. Ahu yerine geyik yer alır. Geyik ikonografisinin ahu için de geçerli olduğu varsayılırsa, ahu; yeniden doğuşu simgeler ve yer ile gök arasında aracı olarak kullanılır²³⁰. Ayrıca, bolluk, bereket, saadet, sevgi ve sevgilinin sembolüdür²³¹. Ahu Hurşidname'de Hz. Muhammet'e sevk etmektedir. Ancak Hz. Muhammet'e ait olan fal metni eksik olduğu için, ahu ile fal metni arasındaki ilişki hakkında fikir belirtemiyoruz.

Osmanlı resim sanatında da ahu tasviri görülmez. Ahu yerine tasvir edilen hayvan geyiktir. Geyik resim sanatında, av sahnelerinin yanı sıra²³² Fatih Albümü'ndeki gibi hayvan mücadele sahnelerinde ve Acaibü'l Mahlûkat'ta vahşi hayvanlar arasında gösterilmektedir.

Hurşidname'de de geyik yerine resmedilen hayvan ahudur. Ahu yalnız başına, sade bir biçimde betimlenmiştir.

ŞİBL(Aslan Yavrusu)

Türk Sanatında aslan fazlaca kullanılmış bir hayvandır. Aslanın fazlaca kullanılmasında, aslanın yiğitlik, hâkimiyet gibi anlamlar taşımasından kaynaklanmaktadır²³³. Ayrıca aslan, koruyucu bir simge, bir taht timsalidir ve bu durum Türk mitolojisinin yanı sıra birçok mitolojide bu şekildedir²³⁴. Şiblin Hurşidname'de neye ya da kime sevk ettiği anlaşılamamıştır. Bu sebeple şiblin sevk beyitini değerlendiremiyoruz.

²²⁷ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.401.

²²⁸ Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Tavşan Figürlerinin Sembolizmi", s.89.

²²⁹ Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Tavşan Figürlerinin Sembolizmi", s.91.

²³⁰ Engin Beksaç, "Türk Dünyasında Geyik Sembolizmi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.129, Aralık, 2000, s.195.

²³¹ Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Geyik Figürlerinin Sembolizmi", *Toplumsal Tarih*, S.18, Haziran, 1998, s.39.

²³² And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.406; Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.100.

²³³ Yaşar Çoruhlu, *Türk Sanatı'nda Hayvan Sembolizmi*, İstanbul, 1995, s.122.

²³⁴ Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.141.

Osmanlı resim sanatında şibl yerine aslan tasvir edilmiştir. Aslan resim sanatında fazlaca betimlenmiş bir hayvandır. Nizami'nin Hamse'si, Şehname-i Selim Han, Siyer-i Nebi, Surname-i Humayun, I. Ahmet Albümü, Şecâatname ve çeşitli albümlerde aslan tasvirleri yer almaktadır. Hamse'de Behram Şah'ın iki aslanla mücadele edip tahtını ve tacını ele geçirmesi hikâyesinde iki aslan gösterilmiştir²³⁵. Şehname-i Selim Han'da Mısır'dan getirilen su aygırının Aslanhane'de halka gösterilmesi sahnesinde Aslanhane'nin zemin katında aslanlar betimlenmiştir²³⁶. Siyer-i Nebi'de Hz. Ali'nin ejderi öldürmesi hikâyesinde Hz. Ali'nin yanında bir aslan gösterilmiştir²³⁷. Surname-i Humayun'da Sultan III. Murat'ın önünden geçirilen zincirli bir aslan tasvir edilmiştir²³⁸. I. Ahmet Albümü'nde bağlı bir aslan betimlenmiştir²³⁹. Şecâatname'de ormandaki hayvanların toplantısı anlatılmıştır²⁴⁰. Chester Beatty Library'de yer alan albümde ise, iki aslan tasviri karşımıza çıkmaktadır. İlki bir hayvan mücadele sahnesidir. Aslan bir geyiği avlamış, parçalamaktadır²⁴¹. Diğer tasvir ise, basit bir şekilde çizilmiş bağlı bir aslan tasviridir²⁴².

Hurşidname'de ise tüm bu sahnelerden farklı olarak yalnız başına ve aslan yavrusu olduğunu belirtebilmek için zayıfça betimlenmiştir.

BEBİR (Kaplan Yavrusu)

Kaplan Türk Sanatında, güç, kuvvet, hükümdarlık ve taht sembolü olarak kullanılmıştır²⁴³. Hurşidname'de de bebir tasvirinin yer alması kaplanın söz konusu ikonografileriyle fal baktıran kişiye bir takım şeyleri anlatmak içindir. Hurşidname'de bebir Hz. Ömer'e sevk etmektedir. Ancak Hurşidname'de Hz. Ömer'e ait fal metni eksik olduğu için bebir ile fal metni arasındaki ilişki hakkında yorum yapamıyoruz.

Osmanlı resim sanatında bebir Topkapı Sarayı Müzesinde 2160 Numarada kayıtlı bir albümde, ava giden bir grubun içinde yer almaktadır²⁴⁴. Diğer bir kaplan tasviri de,

²³⁵ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.52.

²³⁶ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.124.

²³⁷ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.163.

²³⁸ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.400.

²³⁹ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.401.

²⁴⁰ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.409.

²⁴¹ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.403.

²⁴² And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.405.

²⁴³ Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.142.

²⁴⁴ Çoruhlu *Türk Sanatı'nda Hayvan Sembolizmi*, s.282.

Kelile ve Dimme’de yer almaktadır. Burada bir avcının kaplan tarafından öldürülmesi verilmiştir²⁴⁵. Hurşidname’de bebir yalın bir şekilde betimlenmiştir.

HİMAR-KULAN (Eşek)

Türk Sanatında hayvan ile yapılan çalışmalarda eşeğin ikonografisiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple fal metniyle eşek ikonografisi arasında bir bağ kurulamamıştır.

Hurşidname’de eşek iki kez tasvir edilmiştir. Her iki tasvirde yalın bir şekilde gösterilmiştir. 9a varağında birinci sırada himar, 6b varağında üçüncü sırada kulan adıyla yer almıştır. Osmanlı resim sanatında eşek tasvir edilmiş bir hayvan değildir. Ancak eşeğin günlük hayatta fazlaca karşılaşılan bir hayvan olmasından dolayı nakkaşın betimlemesi kolaylaşmış olmalıdır. Ayrıca eşek tasvirinin Hurşidname’de tasvir edilmiş olması ve özellikle iki kez betimlenmiş olması oldukça önemlidir. Ancak diğer hayvanlar bir kez betimlenirken, eşeğin neden iki kez betimlendiği konusu oldukça düşündürücüdür. Bu konu cevaplandırılması gereken konular arasında yer almaktadır.

KURT

Kurt İslamiyet’ten önce Türklerde yol gösterici bir sembol idi.Yol gösterici sembol olmasının yanında, gök unsuruna bağlı olarak aydınlığın ve buna bağlı unsurların da sembolüdür²⁴⁶. İslamiyet’le beraber, yiğitlik ve güç simgesi olması, nazardan koruyucu sayılması gibi bazı anlamlar kazanmıştır²⁴⁷. Kurdun Hurşidname’de sevk ettiği peygamberin fal metni ile kurdun ikonografisi birbirine uymaktadır.

Osmanlı resim sanatında kurt Hümayunname’de tasvir edilmiştir. Kurt tasviri burada iki sahnede işlenmiştir. İlk sahnede keçilere saldırmaya hazırlanan kurdu bir şeyhin durdurması anlatılmıştır²⁴⁸. İkinci sahne ise aldatan tavşan hikâyesinde tavşanın aldattığı hayvan kurt olarak verilmiştir²⁴⁹. Hurşidname’de ise kurt tasviri oldukça basit bir şekilde betimlenmiştir.

²⁴⁵ Çoruhlu, *Türk Sanatı’nda Hayvan Sembolizmi*, s.284.

²⁴⁶ Çoruhlu, *Türk Sanatı’nda Hayvan Sembolizmi*, s.103.

²⁴⁷ Çoruhlu *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.140.

²⁴⁸ Yaşar **Çoruhlu**, “ Türk Sanatında Koyun, Koç, Keçi Figürlerinin Sembolizmi”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 1995, s.60.

²⁴⁹ Çoruhlu, “ Türk Sanatında Koyun, Koç, Keçi Figürlerinin Sembolizmi”, s.91.

HİREZ (Ayı)

Ayı genel olarak kabalığın, iri cüsseden doğan kuvvetin, kabalığın, kötü insanın simgesi olmuştur²⁵⁰. İslamiyet'ten sonra ayı bu anlamlarının dışında, kaba kuvvetin ve aptallığın simgesi olmuştur²⁵¹. Hurşidname'de ayının gönderdiği peygamberin fal metni ile ayının ikonografisi arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Osmanlı resim sanatında hirez, fazla resmedilmiş bir hayvan değildir. Humayunname'de ayılarla maymunların savaşı hikâyesinde ayı tasvirleri bulunmaktadır²⁵². Hurşidname'de yer alan ayı tasviri ise basit bir betimlemedir.

TİLKI

Tilki, Türk Sanatında alaycılığın, hilekârlığın, korkaklığın ve kurnazlığın simgesi olmuştur²⁵³. Hurşidname'de tilkinin sevk ettiği peygamberin fal metni ile tilkinin ikonografisi arasında bir ilikli bulunmamaktadır.

Osmanlı resim sanatında tilki, Hümayunname ve Ravvazü'l Uşşak'da tasvir edilmiştir. Hümayunname'de tilkilerin öyküsü anlatılmıştır²⁵⁴. Ravzatü'l Uşşak'ta ise derviş kılığına girmiş bir tilki gösterilmiştir²⁵⁵. Hurşidname'de ise bu sahnelerden farklı olarak tasvir yalın ve yalnız olarak ele alınmıştır.

KEDİ

Kedi Türk Sanatında, ayrılık, engel olma, ihanet, yalancılık ve açgözlülük gibi kavramları simgelemektedir²⁵⁶. Ayrıca, Türkler, kediyi ölümün habercisi olan hayvanlardan da saymışlardır²⁵⁷. Asya ve Türkiye Türklerinde kedi ile kehanette bulunma geleneği de vardır²⁵⁸. Kedinin Hurşidname'de sevk ettiği peygamberin fal metni ile kedinin söz konusu ikonografisi birbirine uyuşmamaktadır.

Osmanlı resim sanatında kedi fazlaca resmedilmiş olan bir hayvandır. Tercüme-i Acaibü'l Mahlûkat, Tercüme-i Baharistan, Hamse-i Atayi, Surname-i Hümayun, Kelile

²⁵⁰ Çoruhlu, "Türk Sanatında Koyun, Koç, Keçi Figürlerinin Sembolizmi", s.161.

²⁵¹ Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.144.

²⁵² And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.279.

²⁵³ Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Tilki Figürlerinin Sembolizmi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.95, Kasım, 1995, s.54.

²⁵⁴ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.281.

²⁵⁵ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.109.

²⁵⁶ Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatı ve Sembolizminde Kedi- Selçuklu ve Osmanlı Sanatında Kedi", *Toplumsal Tarih*, S. 124, Nisan, 2004, s.41.

²⁵⁷ Çoruhlu, "Türk Sanatı ve Sembolizminde Kedi- Selçuklu ve Osmanlı Sanatında Kedi", s.45.

²⁵⁸ Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatı ve Sembolizminde Kedi", *Toplumsal Tarih*, S. 123, Mart, 2004, s.76.

ve Dimne, Şecaatname, I. Ahmet Albümü ve Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan diğer albümler kedi tasvirinin olduğu başlıca eserlerdir. Tercüme-i Acaibü'l Mahlûkat'ta dervişin yanında kediler gösterilmiştir²⁵⁹. Tercüme-i Baharistan'da bakkalın kedisi ile fare anlatılmıştır²⁶⁰. Hamse-i Atayi'de padişahı korkutan kedi ve fare betimlenmiştir²⁶¹. Surname-i Hümayun'da cambaz kedi gösterilmiştir²⁶². Kelile ve Dimne'de avcıların kurmuş olduğu tuzağa yakalanmış bir kedi betimlenmiştir²⁶³. Şecaatname'de kafes içine konmuş kuşları avlamaya çalışan kediler tasvir edilmiştir²⁶⁴. I. Ahmet Albümü'nde kırdan dinlenen insanların yemeğini çalan kedi gösterilmiştir²⁶⁵. Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan albümlerde ise derviş ve kedisi²⁶⁶, kâtip ve kedisi²⁶⁷, çocuk ve kedisi²⁶⁸ gibi kedi tasvirleri bulunmaktadır.

Hurşidname'de bulunan kedi tasviri ise bütün bu tasvirlerden çok farklı şekilde, daha basit bir üslupla, oldukça yalın şekilde betimlenmiştir.

SIÇAN

Türk Sanatında hayvanlarla ve hayvan sembolizmiyle ilgili yapılan araştırmalarda sıçan ikonografisiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple fal metniyle sıçan ikonografisi arasında bir bağ kurulamamıştır.

Osmanlı resim sanatında sıçan değil, fare resmedilmiştir. Tercüme-i Baharistan, Hamse-i Atayi, Kelile ve Dimne fare tasvirlerinin görüldüğü eserlerdir. Tercüme-i Baharistan'da bakkalın kedisi ve hırsız fare anlatılmıştır²⁶⁹. Hamse-i Atayi'de padişahı korkutan fare ve fareyi kovalayan bir kedi betimlenmiştir²⁷⁰. Kelile ve Dimne'de ise avcıların kurduğu tuzağa yakalanan kediye yaklaşan fareler gösterilmiştir²⁷¹.

Hurşidname'de ise hayvan fare adıyla değil sıçan adıyla verilmiş ve basit bir şekilde tasvir edilmiştir.

²⁵⁹ Serpil Bağcı, "Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri", **Toplumsal Tarih**, S. 123, Mart, 2004, s.65.

²⁶⁰ Bağcı, "Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri", s.67.

²⁶¹ Bağcı, "Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri", s.69.

²⁶² Bağcı, "Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri", s.71.

²⁶³ Çoruhlu, "Türk Sanatı ve Sembolizmde Kedi- Selçuklu ve Osmanlı Sanatında Kedi", s.42.

²⁶⁴ Çoruhlu, "Türk Sanatı ve Sembolizmde Kedi- Selçuklu ve Osmanlı Sanatında Kedi", s.44.

²⁶⁵ Çoruhlu, "Türk Sanatı ve Sembolizmde Kedi- Selçuklu ve Osmanlı Sanatında Kedi", s.45.

²⁶⁶ Bağcı, "Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri", s.64.

²⁶⁷ Bağcı, "Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri", s.64.

²⁶⁸ Bağcı, "Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri", s.66.

²⁶⁹ Bağcı, "Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri", s.67.

²⁷⁰ Bağcı, "Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri", s.69.

²⁷¹ Çoruhlu, "Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri", s.42.

GERGEDAN

Türk Sanatında hayvan ile yapılan çalışmalarda gergedanın ikonografisiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple gergedanın sevk ettiği peygamberin fal metniyle gergedan ikonografisi arasında bir ilişki kurulamamıştır.

Osmanlı resim sanatında gergedan Şehname-i Selim Han'da gösterilmiştir. Sultana hediye edilmek üzere getirilen gergedan, bir kafes içerisinde²⁷².

Hurşidname'de görülen gergedan tasviri oldukça basit bir şekilde çizilmiştir. At şeklinde çizilen hayvana bir boynuz eklenmiştir.

FARAZ (At)

At, Türklerde, insan ömrünü ve ölümü sembolize etmektedir²⁷³. Savaşdaki yararları dolayısıyla da, sahibinin yakın arkadaşı, kuvvet ve kudret sembolü de sayılmıştır²⁷⁴. Atın Hurşidname'de sevk ettiği peygamberin fal metni ile atın kuvvet ve kudret ikonografisi birbirleriyle uyuşmamaktadır.

Osmanlı resim sanatında faraz en fazla resmedilmiş olan hayvanlardandır²⁷⁵. Günlük hayatın her aşamasında, avlarda, savaşlarda kullanıldığı için çokça resmedilmiştir. Hurşidname'de tasvir edilen faraz oldukça başarısız bir betimlemedir.

KÖPEK

Köpek, avda kullanılması ve avcıya yardım etmesi dolayısıyla sadakat, doğruluk timsali olmuştur²⁷⁶. Bunun yanı sıra, bazı Türk topluluklarında cenaze törenlerinde köpeği kurban etmeleri, köpeğin ölüme işaret eden bir simge olmasına da neden olmuştur²⁷⁷.

Osmanlı resim sanatında köpek tasviri, Heşt Bihişt, Kelile ve Dimne, Fatih Albümü, Acaibü'l Mahlûkat, Hünername, Zübdetü't Tevarih, Kıyasü'l Enbiya, Tercüme-i Miftah Cifrü'l-Cami gibi eserlerde gösterilmiştir. Heşt Bihişt'de Mecnun'un yaralı bir köpeği

²⁷² And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.398.

²⁷³ Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatında At Figürlerinin Sembolizmi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.98, Ekim, 1995c, s.171-219.

²⁷⁴ Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.145.

²⁷⁵ At tasvirleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız, Mehmet Başbuğ, "XVI. Yüzyıl Minyatür Ustalarından Nakkaş Osman'ın Minyatürlerinde At Tasvirleri", Gazi Üniversitesi SBE Ankara, 1990, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

²⁷⁶ Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatında Köpek Figürlerinin Sembolizmi", *Toplumsal Tarih*, C. 3, S.14, Şubat, 1995, s.21-22.

²⁷⁷ Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.159.

okşaması hikâyesinde siyah zayıf bir köpek betimlenmiştir²⁷⁸. Kelile ve Dimne’de suda aksini gören köpek tasvir edilmiştir²⁷⁹. Fatih Albümü’nde karakteristeik özellikleriyle tasvir edilmiş köpekler gösterilmiştir²⁸⁰. Acaibü’l Mahlûkat’da köpek şeklinde gösterilen yıldız kümeleri verilmiştir²⁸¹. Hünernâme’nin birinci cildinde Sultan I. Mehmet’in bal çalanları cezalandırması hikâyesinde atın ayakları dibinde sarı bir köpek betimlenmiştir²⁸². Zübdetü’t Tevârih’in Türk İslam Eserleri Müzesi’ndeki nüshasında yedi uyurların köpeği Kitmîr tasvir edilmiştir²⁸³. Kısasü’l Enbiya ve Tercüme-i Miftah Cifrü’l-Cami’de de yine Kitmîr betimlenmiştir²⁸⁴. Hurşidname’de ise bu sahnelerden farklı olarak köpek tasviri oturur vaziyette gösterilmiş, başarısız bir betimlemedir.

KEÇİ

Keçi, Türk Sanatında hayvan mücadele sahnelerinin mağlup olan tarafı olarak yer alır. Keçinin bu özelliği ona olumsuz bir anlam yüklemiştir²⁸⁵. Keçinin Hurşidname’de kime ya da neye sevk ettiği anlaşılammıştır. Bu sebeple keçinin ikonografisiyle fal metni arasındaki ilişki değerlendirilememiştir.

Osmanlı resim sanatında keçi Acaibü’l Mahlûkat, Hümayunname, Leyla u Mecnun gibi eserlerde tasvir edilmiştir. Acaibü’l Mahlûkat’ta keçi yalnız başına gösterilmiştir²⁸⁶. Hümayunname’de, keçilere saldırmaya hazırlanan kurdu şeyhin durdurması hikâyesinde dağ keçileri betimlenmiştir²⁸⁷. Leyla u Mecnun’un hikâyesinde Mecnun’un arkadaşlık kurduğu hayvanlar arasında dağ keçileri de bulunmaktadır²⁸⁸. Hurşidname’de görülen keçi tasviri ise gerçekçi bir üslupla, yalnız başına ve oturur şekilde ele alınmıştır.

HUK (Domuz)

Türk Sanatında hayvan ile yapılan çalışmalarda domuz ikonografisiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple domuzun sevk ettiği peygamberin fal metniyle domuz ikonografisi arasında bir ilişki kurulamamıştır.

²⁷⁸ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.51.

²⁷⁹ Çoruhlu, “Türk Sanatında Köpek Figürlerinin Sembolizmi”, s.25.

²⁸⁰ Çoruhlu, “Türk Sanatında Köpek Figürlerinin Sembolizmi”, s.25.

²⁸¹ Çoruhlu, “Türk Sanatında Köpek Figürlerinin Sembolizmi”, s.24.

²⁸² Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.143.

²⁸³ And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.233.

²⁸⁴ And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.235–236.

²⁸⁵ Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.156.

²⁸⁶ Çoruhlu, “Türk Sanatında Koyun, Koç, Keçi Figürlerinin Sembolizmi”, s.60.

²⁸⁷ Çoruhlu, “Türk Sanatında Koyun, Koç, Keçi Figürlerinin Sembolizmi”, s.60.

²⁸⁸ Yaşar Çoruhlu, “Türk Sanatında Koyun, Koç, Keçi Figürlerinin Sembolizmi”, s.60.

Osmanlı resim sanatında huk Hünername'nin ikinci cildinde görülmektedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın tek okla vurduğu üç yaban domuzu tasvir edilmiştir²⁸⁹.

Hurşidname'de görülen huk tasviri eser içerisinde yer alan diğer hayvan tasvirlerine göre oldukça başarılıdır.

ŞUTUR (Deve)

Deve, saygı duyulan koruyucu bir timsal olarak kabul edilmiştir. Özellikle erkek deve hükümdarlık timsalidir²⁹⁰. İslamiyetten sonra devenin alegorik olarak kullanılmış olduğu da görülmektedir. Deve alegorik olarak, dünya nimetlerine kapılmış insanları temsil etmektedir²⁹¹. Devenin Hurşidname'de sevk ettiği peygamberin fal metniyle devenin ikonografisi birbiriyle uyumaktadır.

Osmanlı resim sanatında deve tasviri; Şecaatname, Tercüme-i Baharistan-ı Cami, Siyer-i Nebi, Zübdetü't Tevarih, Kelile ve Dimne ve albümlerde görülür. Şecaatname'de iki deve buz adasının üzerinde denizde sürüklenirken çevrelerinde deniz canavarlarının görülmesi anlatılmıştır²⁹². Tercüme-i Baharistan-ı Cami'de boynuna asılmış kediyle satışı çıkarılmış deve gösterilmiştir²⁹³. Zübdetü't Tevarih'de Hz. Salih devesiyle birlikte gösterilmiştir²⁹⁴. Kelile ve Dimne'de kızgın bir deveden korkan adamın kendini kuyuya sarkıtması anlatılmıştır²⁹⁵. Albümde, bağlı bir deve ve bakıcıları tasvir edilmiştir²⁹⁶. Siyer-i Nebi'de ise deve tasviri bolca görülmektedir. Hz. Muhammed'in susuz kalan ordusuna mucize ile su sağlaması, Hz. Muhammed'in ceylanla konuşması, Hz. Muhammed'in deve ile konuşması üzerine deve sahibinin Müslüman olması sahneleri Siyer-i Nebi'de deve tasvirlerinin görüldüğü bazı sahnelerdir²⁹⁷.

Hurşidname'de görülen deve tasviri ise çok başarısız bir betimlemedir. Tasvir devenin vücut yapısına benzememektedir.

²⁸⁹ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.407.

²⁹⁰ Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Deve Figürlerinin Sembolizmi", *Türk Kültürü Araştırmaları Prof. Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan*, Yıl. XXXI/1-2, Ankara, 1995, s.101.

²⁹¹ Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, s.151.

²⁹² And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.403.

²⁹³ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.207.

²⁹⁴ And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitolojisi*, s.207-208.

²⁹⁵ Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Deve Figürlerinin Sembolizmi", s.103.

²⁹⁶ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.402.

²⁹⁷ And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitolojisi*, s.133.

KOYUN

Koyun, Türk Sanatında sükûnet, huzur, barış, bolluk ve bereket sembolüdür²⁹⁸. Hurşidname’de koyunun sevk ettiği peygamberin fal metni Türk Sanatındaki koyun ikonografisine uygun olarak bolluk ve bereket getireceği dolayısıyla falın iyi çıktığına delalettir. Koyun Hurşidname’de Danyal peygambere sevk etmektedir. Danyal peygamberin fal metniyle koyunun ikonografisini birbirine uymaktadır.

Osmanlı resim sanatında koyun yerine daha çok koç tasvir edilmiştir. Koyun tasviri Siyer-i Nebi’de görülmektedir. Çobanın altında oturduğu hurma ağacının Hz. Muhammed’in mucizesiyle meyve vermesi olayında arkada çobanın koyunları görülmektedir. Hurşidname’de görülen koyun tasviri basit bir şekilde verilmiştir.

FİL

Fil, Türk Sanatında güç, kuvvet, hükümdarlık, hâkimiyet ve yiğitlik gibi kavramları sembolize eder²⁹⁹. Hurşidname’de filin sevk ettiği peygamber Hz. Âdem’dir. Ancak Hz. Âdem’e ait varağın alt kısmı yırtık olduğu için fal metni ile fil ikonografisini karşılaştıramıyoruz.

Osmanlı resim sanatında fil tasviri, Humayunname, Tercüme-i Şehname, Acaibü’l Mahlûkat, Nizami’nin Hamse’si, I. Ahmet Albümü gibi eserlerde görülmektedir. Humayunname’de iki ayrı sahnede fil tasviri yer almaktadır. İlki Ray isimli bir hükümdar zenginliğini göstermek için tahtını beyaz bir file taşıtmaktadır³⁰⁰. İkinci sahnede ise Behruz isimli filin benekli fillerle karşılaşması gösterilmiştir³⁰¹. Tercüme-i Şehname’de Rüstem’in beyaz bir fili öldürmesi anlatılmıştır³⁰². Acaibü’l Mahlûkat’ta iyi nitelikli bir hayvan olarak fil gösterilmiştir³⁰³. Nizami’nin Hamse’sin de beyaz bir filin taşıdığı tahtında oturan Hüsrev betimlenmiştir³⁰⁴. I. Ahmet Albümü’nde ise fil ve sürücüsü tasvir edilmiştir³⁰⁵.

²⁹⁸ Çoruhlu, “Türk Sanatında Koyun, Koç, Keçi Figürlerinin Sembolizmi”, s.56.

²⁹⁹ Yaşar Çoruhlu, “Türk Sanatında Fil Figürlerinin Sembolizmi”, *Toplumsal Tarih*, S.23, Kasım, 1995, s.13.

³⁰⁰ Çoruhlu, “Türk Sanatında Fil Figürlerinin Sembolizmi”, s.9.

³⁰¹ Çoruhlu, “Türk Sanatında Fil Figürlerinin Sembolizmi”, s.12.

³⁰² Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.218.

³⁰³ Çoruhlu, “Türk Sanatında Fil Figürlerinin Sembolizmi”, s.12.

³⁰⁴ Çoruhlu, “Türk Sanatında Fil Figürlerinin Sembolizmi”, s.16.

³⁰⁵ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.309.

SAKSAĞAN

Saksağan Türk Sanatında, hıyaneti, kötülüğü ve hırsızlığı sembolize etmektedir³⁰⁶. Ayrıca bu kuş ahlaksız ve inançsız insanları temsil eder³⁰⁷. Hurşidname’de bazı hayvanlar, özellikle kuşlar direkt olarak bir peygambere sevk etmemektedir. Saksağanda da sevk tablosu bu şekildedir. Saksağan falcıyı samura sevk etmektedir. Samurda kişiyi Hz. Eyyüp’e göndermektedir(Bakınız: Samur).

Osmanlı resim sanatında saksağan bir albümde gösterilmiştir. Albümde ağaç dalına tünemiş şekilde tasvir edilmiştir³⁰⁸. Hurşidname’de yer alan saksağan betimlemesi oldukça gerçekçidir.

SEMANE (Bildircin)

Bıldircin Türk Sanatında, nezaket, zarafet sembolüdür. Ancak bazen ahmaklık ve aptallık timsali de sayılmıştır³⁰⁹. Bıldircin Hurşidname’de kakuma sevk etmektedir (Bakınız:Kakum)

Osmanlı resim sanatında bıldircin tasviri bir albümde karşımıza çıkmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi H.2160 numarada kayıtlı bu albümde iki bıldircin görülmektedir³¹⁰.Hurşidname’de tasvir edilen bıldircin yalnız başına gerçekçi bir şekilde betimlenmiştir

BÜLBÜL

Bülbül, ilahi aşkla yanan can veya ruhun sembolüdür³¹¹. Hurşidname’de bülbülde bir hayvana sevk etmektedir. Bülbülün sevk ettiği hayvan, sansardır (Bakınız: Sansar).

Osmanlı resim sanatında bülbül Dilsuzname’de sevgililerin vedası sahnesinde görülmektedir. Bülbül çiçeklerin üzerindedir. Bülbül güle bir çevre vermektedir. Burada bülbül çizgiseldir. Hurşidname’de görülen bülbül tasvirinde bülbül yalnız olarak betimlenmiştir.

³⁰⁶ Yaşar Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.103, Temmuz, 1995, s.55.

³⁰⁷ Halil Ersoylu, “Türk İnançlarında Bazı Kuşlar”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.17, 1982, s.181.

³⁰⁸ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları I*, s.394.

³⁰⁹ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.60.

³¹⁰ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.56.

³¹¹ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.59.

HÜDHÜD

Türk Sanatında hayvan sembolizmi hakkında yapılan çalışmalarda hüdhüd kuşu ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Hüdhüd kuşu Hurşidname’de kediye sevk etmektedir(Bakınız: Kedi).

Hüdhüd kuşu Hz. Süleyman ikonografisinin vazgeçilmez bir ögesidir. Bu sebeple Hz. Süleyman’ın betimlendiği eserlerde hüdhüd kuşunu görmek mümkün olabilir. Arifi’nin Enbiyaname adlı eserinde Hz. Süleyman’ın meclisinin gösterildiği sahnede cihannümal köşkün tepesinde hüdhüd kuşunu görmek mümkündür³¹². Hurşidname’de görülen hüdhüd tasviri de Enbiyaname’de görülen hüdhüd tasvirine benzemektedir.

KARGA

Karga, şeytanın ve kötülüğün sembolüdür³¹³. Karga Hurşidname’de kurda sevk etmektedir. (Bakınız: Kurt).

Osmanlı resim sanatında karga, Humayunname, Kelile ve Dimne’de tasvir edilmiştir. Humayunname’de üç farklı sahnede işlenmiştir. İlk sahnede baykuşları yakan kargalar betimlenmiştir³¹⁴. İkinci sahnede karga baykuşlar arasında gösterilmiştir³¹⁵. Üçüncü sahnede ise tavus, simurg, papağan, horoz, baykuş, ördek gibi hayvanlarla beraber kargayı da görüyoruz³¹⁶. Kelile ve Dimne’de de üç sahnede karga tasviri yer almaktadır. İlk sahnede kargalar hükümdarı gösterilmiştir³¹⁷. İkinci sahnede karga ile baykuş hikâyesi anlatılmıştır³¹⁸. Üçüncü sahnede ise kargalar ile baykuşlar arasındaki mücadele betimlenmiştir³¹⁹. Hurşidname’de görülen karga yalnız başına, gerçekçi bir şekilde betimlenmiştir.

KEKLİK

Türk Sanatında, keklük baharın, barışın ve huzurun sembolüdür³²⁰. Hurşidname’de keklük tavşana sevk etmektedir (Bakınız: Tavşan).

³¹² Bağcı, vd.,*Osmanlı Resim Sanatı*, s.98.

³¹³ Yaşar **Çoruhlu**, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-I”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.102, Haziran,1995, s.55.

³¹⁴ Bağcı, vd.,*Osmanlı Resim Sanatı*, s.251.

³¹⁵ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.59.

³¹⁶ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.58.

³¹⁷ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.57.

³¹⁸ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.59.

³¹⁹ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.56.

³²⁰ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-I”, s.59.

Osmanlı resim sanatında keklik tasviri Humayunname’de görülmektedir. Humayunname’de keklik gökyüzünde yaklaşmakta olan çaylağı izlerken betimlenmiştir¹. Hurşidname’de görülen keklik tasviri tahrip olduğu için net bir şekilde değerlendirilememektedir

ÖRDEK

Ördek Türk Sanatında, temizlik, saflık, dini bağlılık ve dini hüznün ile ilim irfan sahibi kişileri sembolize eder². Hurşidname’de ördeğin kime ya da neye sevk ettiği anlaşılamamıştır. Bu sebeple ördek ikonografisi değerlendirmek oldukça güçtür.

Osmanlı resim sanatında ördek tasviri Acaibü’l Mahlûkat, Humayunname ve Albüm’de betimlenmiştir. Acaibü’l Mahlûkat’ta uçan bir ördek şekline dönüştürülmüş yıldız kümesi şeklinde betimlenmiştir³. Humayunname’de kaplumbağayı havada uçuran iki ördek anlatılmıştır⁴. Topkapı Sarayı Müzesi’nde 2160 numarada kayıtlı Albüm’de ise oturan bir yaban ördeği tasvir edilmiştir⁵. Hurşidname’de görülen ördek tasviri tahrip olduğu için net bir biçimde değerlendirilememektedir.

HUMAY (Hüma)

Türk Sanatında hayvan sembolizmi hakkında yapılan çalışmalarda hüma kuşu ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. hüma kuşu Hurşidname’de kediye sevk etmektedir(Bakınız: Kedi).

Osmanlı resim sanatında hüma tasviri Topkapı Sarayı Müzesi 2162 numarada kayıtlı bir Albüm’de görülmektedir. Hüma ağzında bir çekirge tutmaktadır⁶. Hurşidname’de yer alan hüma tasvirini tahrip olmasından dolayı değerlendirmek mümkün olmamıştır.

ŞAHİN

Şahin Türk Sanatında diğer yırtıcı kuşlarla beraber, hükümdarlığı, hükümdarın gücünü ve kudretini sembolize etmektedir⁷.

Osmanlı resim sanatında şahin tasviri Humayunname’de görülmektedir. Şahinin karşısında bir de horoz durmaktadır⁸. Hurşidname’de yer alan şahin tasviri tahrip olduğu için değerlendirmek mümkün olmamıştır.

³²¹ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.58.

³²² Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.59.

³²³ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.55.

³²⁴ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.278.

³²⁵ Çoruhlu, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, s.59.

³²⁶ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.395.

³²⁷ Çoruhlu, *Türk Sanatı’nda Hayvan Sembolizmi*, s.84.

³²⁸ And, *Osmanlı Tasvir Sanatları 1*, s.397.

4.3. GEZEĞEN TASVİRLERİ

Hurşidname’de iki gezegen tasvir edilmiştir. Tasvir edilen bu gezegenler Merih(Mars) ve Utarit(Merkür)’dir. Bu gezegenlerin neye göre seçildiği, neden bu gezegenlerin kullanıldığı Hurşidname’de cevaplanamayan sorular arasındadır. Hurşidname’de cevaplanamayan sorulardan bir diğeri de sevk tablosunda bu gezegenlerin ne amaçla kullanıldığı, neye sevk ettikleri, bu gezegenlere falcıya neyin ya da kimin gönderdiğidir.

UTARİD(Merkür)

Osmanlı resim sanatında Merkür, Gurrurname, Acaibü’l Mahlûkat, Falname gibi eserlerde tasvir edilmiştir. Gurrurname’de önünde rahlesi, elinde kâğıt ve kalemiyle bir insan şeklinde betimlenmiştir⁹. Acaibü’l Mahlûkat’ta önünde rahlesi, elinde kalem ve kâğıdıyla geç bir erkek şeklinde tasvir edilmiştir¹⁰.Falname’de ise yine elinde kalem ve kâğıt, önünde rahlesiyle sakallı yaşlı bir adam şeklinde gösterilmiştir¹¹.Hurşidname’de bu eserlere benzer şekilde elinde kalem ve kâğıdıyla genç bir erkek şeklinde tasvir edilmiştir.

MERİH(Mars)

Osmanlı resim sanatında Mars, Gurrurname, Falname, Acaibü’l Mahlûkat gibi eserlerde resmedilmiştir. Gurrurname’de Mars dört kollu olarak tasvir edilmiştir. İki elinde kesik başlar görülmektedir. Başka bir elinde kılıç, diğer elinde meşale tutmaktadır¹². Falname’de yırtıcı bir hayvan üzerinde oturmuş şekilde, beş kollu olarak betimlenmiştir. Mars bu tasvirinde bir elinde kesik bir baş, diğer elinde akrep, bir başka elinde taç, bir elinde kılıç ve bir elinde de meşale tutmaktadır¹³. Acaibü’l Mahlûkat’ta elinde kılıcıyla oturur vaziyette gösterilmiştir¹⁴.Hurşidname’de ise bu eserlerdeki tasvirlerine benzer şekilde, bir elinde kesik baş diğer elinde ise kılıç tutan genç bir erkek şeklinde betimlenmiştir.

³²⁹ Metin And, “ Burçlar ve Gezegenler”, *Antik Dekor*, S.32,1995,s.76.

³³⁰ Başkan, “Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde 45 Hk. 5355 No’da Kayıtlı Sürûri Çevirisi Acaibü’l Mahlûkat Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi”, s.93.

³³¹ Akar, “*Topkapı Sarayı Müzesi’nde Bulunan İki Falname ve Resimleri*”.

³³² And, “ Minyatürlerle Osmanlı’da Burçlar ve Gezegenler”, s.185.

³³³ And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, s.354.

³³⁴ Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, s.245.

SONUÇ

Ankara Milli Kütüphane’de 5179 numarada “ Falname” adıyla kayıtlı olan eser, “HURŞİD” kelimesini oluşturan harflere kur’a atılması sonucu falcıyı çeşitli hayvanlara gönderen, hayvanlarında peygamberlere sevk etmesi sonucu fal metnine ulaşılan resimli bir Hurşidname nüshasıdır. İçerisinde 89 minyatür bulunduran eser genel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm gezegen tasvirleri, ikinci bölüm peygamber tasvirleri ve üçüncü bölüm ise hayvan tasvirleridir.

Hurşidname’de Merkür ve Mars gezegenleri olmak üzere iki adet gezegen tasvir edilmiştir. Bu gezegenler Osmanlı resim sanatında yer alan diğer tasvirlerle benzer şekilde ve genel şemaya uygun olarak betimlenmiştir. Eserin ikinci bölümünde yirmi dört peygamber tasvir edilmiştir. Tasvir edilen yirmi dört peygamberden yirmi ikisi Kuran peygamberidir. Geriye kalan iki peygamberin ise Kuran’da adı geçmeyen ancak Kısas’ül Enbiya’larda bahsedilen ve peygamber olarak kabul edilen kişiler olduğu görülmektedir. Peygamberler, Osmanlı resim sanatında çeşitli eserlerde gösterildiklerinden farklı olarak; sade bir zemin üzerinde, ayakta dururken ya da otururlarken betimlenmişlerdir. Bazı peygamberler ellerinde kendilerini simgeleyen çeşitli nesnelere tutmaktadırlar. Peygamberlerin yüzleri ya çizilmemiş ya da tahrip edilmiştir. Üçüncü bölümde altmış üç hayvan tasvir edilmiştir. Bu tasvirler, evcil hayvanlar, yabani hayvanlar ve kuşlardan oluşmaktadır. Hayvanlar ya koşmakta, ya ayakta durmakta ya da oturmaktadır. Hepsisi tek olarak tasvir edilmişlerdir. Hayvanların yerleştirildiği zeminlerin üzerine 16. yüzyıl Osmanlı bezeme sanatında sıkça karşımıza çıkan şakayık ve hataî çiçekleri işlenmiştir.

Hurşidname’de hayvan, peygamber ve gezegen tasvirlerinin yanı sıra bir Hz. Habil tasviride yer almaktadır. Hz. Habil oturur vaziyette oldukça yalın bir biçimde betimlenmiştir. Hurşidname ‘nin fal metinlerinde Hz. Osman, Hz. Ömer ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in isimleri de geçmektedir. Ancak bu kişilere ait tasvirler yazmanın eksik olmasından dolayı elimize ulaşamamıştır.

Hurşidname’de “HURŞİD” kelimesini oluşturan harfler dışında da harfler in kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu harflerin neden yer aldığı ve nasıl kullanıldığı cevapsız bir soru olarak kalmıştır. Çalışmamızda cevapsız kalmış başka sorularda vardır. Bu sorular; Hurşidname’ de kur’a işleminin nasıl başladığı, hangi harfin neye sevk ettiği, gezegenlerin sevk işlemindeki yeri, peygamber ve hayvanların neye göre seçildiği şeklindedir. Biz bu soruların büyük kısmını cevaplayamamış bulunmaktayız. Ancak yaptığımız çalışma Osmanlı resim sanatında belki de tek olma özelliği taşıyan resimli bir Hurşidname’nin tanıtılması açısından önem taşımaktadır.

Tablo 1:Hayvanların Peygamberlere Sevk Tablosu

HAYVAN*	HAYVAN	GÖNDERDİĞİ PEYGAMBER
	FİL	ÂDEM
	PARS	ŞİT
	SAK(N)?	İDRİS
	HUK(DOMUZ)	NUH
	KULAN(Eşek)	HUD
KEKLİK	TAVŞAN	SALİH
SEMANE(Bıldırım)	KAKUM	İBRAHİM
SIĞIRCIK	SİNCAP	İSMAİL
BÜLBÜL	SANSAR	İSHAK
	ŞUTUR(DEVE)	LUT
HÜDHÜD	KEDİ	YAKUB
TURUM(TORUM)?	SIÇAN	YUSUF
SAKSAĞAN	SAMUR	EYYÜP
UKAB(KARTAL)	AT	MUSA
HUMAY	ESTER(KATIR)	HARUN
DURRAÇ(TURAÇ)	TİLKİ	İLYAS
	KAV(Kara Sığır)	ELYASE
	KÖPEK	YUNUS
	HİMAR(EŞEK)	DAVUD
KARGA	KURT	SÜLEYMAN
	KAVKUHİ?	LOKMAN**
	KOYUN	DANYAL
		ÜZEYİR***
KUMRU	SIRTLAN	ZEKERİYA
KELAĞ-I SİYAH (KARAKARGA- KUZGUN)	HİREZ(AYI)	YAHYA
	AHU	MUSTAFA****

*Hayvanların bulunduğu ilk sütun falda çıkan ilk hayvanlardır. İkinci sütunda yer alan hayvanlar ise ilk hayvanların gönderdiği hayvanlardır.

**Lokman Peygamberin fal metni eksiktir.

***Üzeyir peygambere gönderen herhangi bir hayvan bulunmamaktadır.

**** Muhammed (Mustafa) peygamberin fal metni eksiktir.

Tablo 2: Hayvanların İnsanlara Sevk Tablosu

HAYVANLAR	HAYVANLAR	GÖNDERİLEN KİŞİLER
	PALNAK	HABİL
KAZ	BEBER(KAPLAN)	ÜMERUN(ÖMER)
KELNEK?	KARAKULAK	OSMAN
	GERZAN	ALİ
PARSIK(Kırlangıç)	MAYMUN	HASAN
KUNÇŞUNK	EJDERHA/GERGEDAN	HÜSEYİN

* Habil dışındaki diğer kişilerin fal metinleri eksiktir.

KAYNAKÇA

- AKAR, Zühal; **Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan İki Falname Ve Resimleri**, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , Ankara, 2002.
- ANAFARTA, Nigar; **Hünername Minyatürleri ve Sanatçıları**, İstanbul, 1969.
- AND, Metin; **Kırk Gün Kırk Gece**, İstanbul, 1959.
- AND, Metin; **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara,1982.
- AND, Metin; **XVI. Yüzyılda İstanbul: Kent-Saray-Günlük Yaşam**, İstanbul, 1993.
- AND, Metin; “Burçlar ve Gezegenler”, **Antik Dekor**, S.32, 1995, s.72- 76.
- AND, Metin;“Osmanlı Minyatürlerinde Peygamberler ve Mucizeleri”, **Türkiyemiz**, S. 78, Mayıs, 1996, s.16-22.
- AND, Metin; “Minyatürlerle Osmanlı’da Burçlar ve Gezegenler”, **Cogito**, S.22 (Bahar), 2000, s.177- 191.
- AND, Metin; **Osmanlı Tasvir Sanatları 1**, İstanbul, 2004.
- AND, Metin; **Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası**, İstanbul, 2010.
- ASLAN, Mehmet; “Osmanlı Saray Düğünlerinde Esnaf Alayları”, **Milli Folklor Dergisi**, S.12, Ankara, 1991, s.27–31.
- ASLAN, Mehmet; **Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğün ve Şenlikleri)**, Ankara, 1999.
- ATASOY, Nurhan; **1582 Surname-i Hümayun Düğün Kitabı**, İstanbul, 1997.
- ATIL, Esin; **Levni ve Surname, Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü**, İstanbul, 1999.
- AYAN, Hüseyin; **Hurşidname: Hurşid u Ferahşad**, Erzurum, 1979.

- BAĞCI, Serpil; “Osmanlı Dünyasında Efsanevi Yönetici İmgesi Olarak Büyük İskender Ve Osmanlı İskendernamesi”, **Humana: Bozkurt Güvenç’e Armağan**, 1994, s.111–131.
- BAĞCI, Serpil; “Osmanlı Resim Sanatında Kedi Portreleri”, **Toplumsal Tarih**, S. 123, Mart, 2004, s.64- 71.
- BAĞCI, Serpil, vd. ; **Osmanlı Resim Sanatı**, İstanbul, 2006.
- BAĞCI, Serpil; “Resimlerden Okunan Geleceğin Kitapları – Falnameler Üzerine Bir Sergi,” **Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ**, S.III, Ankara, 2009, s.227–228.
- BAŞBUĞ, Mehmet; **XVI. Yüzyıl Minyatür Ustalarından Nakkaş Osman’ın Minyatürlerinde At Tasvirleri**, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , Ankara, 1990.
- BAŞKAN, Gülhan; **Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde 45 Hk. 5355 No’da Kayıtlı Sürûri Çevirisi Acaibü’l Mahlûkat Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi**, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , Kayseri,2007.
- BEKSAÇ, Engin; “Türk Dünyasında Geyik Sembolizmi”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S.129, Aralık, 2000, s.191–208.
- BİNARK, İsmet; “Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı”, **Vakıflar Dergisi**, S. XII, Ankara, 1978, s.271- 290.
- ÇAĞMAN, Filiz; “Şehname-i Selim Han Ve Minyatürleri”, **Sanat Tarihi Yıllığı**, V, 1973, s.333–346.
- ÇAĞMAN, Filiz; “ Sultan II. Mehmet Dönemine Ait Bir Minyatürlü Yazma: Külliyyat-ı Kâtibi” **Sanat Tarihi Yıllığı**, VI, 1974–1975, s.333–346.
- ÇAĞMAN, Filiz; “Saray Nakkaşhanesinin Yeri Üzerine Düşünceler”, **Sanat Tarihinde Doğudan Batıya: Ünsal Yücel Anısına Sempozyum Bildirileri**, İstanbul, 1989, s.35–46.

- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet; “ Zati'nin Letayif-i I” **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.18,İstanbul, 1970, s.25–51.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet; “ Zati'nin Letayif-i II” **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.22,İstanbul, 1977, s.143–161.
- ÇİĞ, Kemal; “Sigetvar Seferine Dair Eşsiz Bir Eser”, **Tarih Dünyası**, S.9, 1950, s.370–371.
- ÇORUHLU, Yaşar; “Türk Sanatında Görülen Maymun Figürlerinin Sembolizmi”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 94, Ekim, 1994a, s.44–50.
- ÇORUHLU, Yaşar; “ Türk Sanatında Görülen Tavşan Figürlerinin Sembolizmi”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 92, Ağustos, 1994b, s.86–91.
- ÇORUHLU, Yaşar; **Türk Sanatı'nda Hayvan Sembolizmi**, İstanbul, 1995.
- ÇORUHLU, Yaşar; “ Türk Sanatında Koyun, Koç, Keçi Figürlerinin Sembolizmi”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, 1995a, s.52–61
- ÇORUHLU, Yaşar; “Türk Sanatında Görülen Tilki Figürlerinin Sembolizmi”, **Türk DünyasıTarih Dergisi**, S. 95, Kasım, 1995b, s.52–56.
- ÇORUHLU, Yaşar; “Türk Sanatında At Figürlerinin Sembolizmi”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.98, Ekim, 1995c, s.171–219.
- ÇORUHLU, Yaşar; “Türk Sanatında Köpek Figürlerinin Sembolizmi”, **Toplumsal Tarih**, C. 3, S.14, Şubat, 1995d, s.20–25.
- ÇORUHLU, Yaşar; “Türk Sanatında Görülen Deve Figürlerinin Sembolizmi”, **Türk Kültürü Araştırmaları Prof. Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan**, Yıl. XXXI/1–2, Ankara, 1995e, s.95–104.
- ÇORUHLU, Yaşar; “Türk Sanatında Fil Figürlerinin Sembolizmi”, **Toplumsal Tarih**, S.23, Kasım, 1995f, s.9–17.
- ÇORUHLU, Yaşar; “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-II”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S.103, Temmuz, 1995g, s.59–60.
- ÇORUHLU, Yaşar; “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-I”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 102, Haziran, 1995h, s.53

- ÇORUHLU, Yaşar; “Türk Sanatında Görülen Geyik Figürlerinin Sembolizmi”, **Toplumsal Tarih**, S.18, Haziran, 1998, s.33–42
- ÇORUHLU, Yaşar; “ Türk Sanatı ve Sembolizmde Kedi”, **Toplumsal Tarih**, S. 123, Mart, 2004a, s.72–77.
- ÇORUHLU, Yaşar; “Türk Sanatı ve Sembolizmde Kedi- Selçuklu ve Osmanlı Sanatında Kedi”, **Toplumsal Tarih**, S. 124, Nisan, 2004b, s.40–45.
- ÇORUHLU, Yaşar; **Türk Mitolojisinin Anahatları**, İstanbul, 2006.
- DEĞİRMENCİ, Tülün; **Resmedilen Siyaset: II. Osman Devri Resimli El Yazmalarında Değişen İktidar Sembolleri**, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi) , Ankara, 2007.
- DEĞİRMENCİ, Tülün; “Osmanlı Sarayının Geçmişe Özlemi: “ Tercüme-i Şaka’iku’n-Nu’maniye, **Bilig**, S.46, 2008(Yaz), s.105–132.
- DEMİRİ, Kemalettin; **Hayatü’l Hayevan**, İstanbul, 2001.
- DUVARCI, Ayşe; **Türkiye’de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: “Risale-i Falname Li Cafer-i Sadık” ve “Tefe’ülname”**, Ankara, 1993.
- EĞRİ, Sadettin; “ Meyvelerin Dilinden Fal ve İşaretler” **Turkish Studies**, 2008(sonbahar), S.3, s.626–660.
- ERAVŞAR, Osman; “Prophet Elijah, St. George & Al- Khodor”, **Aram (ayrı basım)**, C. 20, 2008, s.137–162.
- ERSOYLU, Halil; “Türk İnançlarında Bazı Kuşlar”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.17, 1982, s.167- 192.
- ERSOYLU, Halil; “ Fal, Falname ve bir Çiçek Falı: Der Aksam-ı Ezhar” **Türkiyat Mecmuası**, C.XX, İstanbul,1997,s.195–206.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet; **Falname**, İstanbul, 1951.
- ESİN, Emel; **Orta Asya’dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler**, İstanbul, 2004.
- EVLİYA ÇELEBİ; **Seyahatname**, c.2, İstanbul,1969.

- GALLAND, Antonie; **İstanbul'a Ait Günlük Anılar(1672–1673)**, C.I-II, Ankara,1987.
- GÜNEŞSEVER, Gönül, ŞAHSUVAROĞLU, N.; “Bilim ve Sanat Tarihi Bakımından Sabuncuoğlu Cerrahiyesi”, **Kültür ve Sanat**, S.4, 1976, s.44–51.
- İNAL, Güner; “Tek Figürlerden Oluşan Osmanlı Albüm Resimleri”, **Arkeoloji ve Sanat Dergisi**, S.3, İzmir, 1984, s.83–96.
- İNAL, Güner; **Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)**, Ankara,1995.
- KAYA, Ceval; “İrk Bitig’de Falcılık”, **Kültür Tarihimize Gizli Diller Ve Şifreler**, İstanbul, 2008, s.359–368.
- KESKİNER, Cahide; **Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler: Hataî**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,2000.
- KÖKSAL, M. Asım; **Peygamberler Tarihi**, C. I-II, Ankara, 2004.
- Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.
- LEWIS, Raphaela; **Osmanlı Türkiye’sinde Gündelik Yaşam**, İstanbul, 1973.
- MAHİR, Banu; “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. 12, s.316–322.
- MAHİR, Banu; **Osmanlı Minyatür Sanatı**, İstanbul, 2004.
- MAHİR, Banu; “Anadolu’da Türk Minyatürünün İlk Örnekleri,” **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.11, s.167–179.
- MARİON, Francis, CRAWFORD; **1890’larda İstanbul**, (çev. Şeniz Türkömer) , İstanbul,2006.
- Massumeh Farhad, BAĞCI, Serpil; **Falnama: The Book Of Omens**, Arthur H. Sackler Gallery, 24 Ekim 2010- 24 Ocak 2010, Washington, D.C.
- MERİÇ, Münevver, OKUR; **Cem Sultan Cemşid ü Hürşid**, Ankara,1997.
- ÖZBEK, Yıldray; “Şükri-i Bitlisi Selimnamesi Minyatürleri”, **E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.17, 2004, s.151–193.

- ÖZTEKİN, Ali; **Gelibolulu Mustafa Ali: Cami’ul Buhur Der Mecalisi Sur**, Ankara,1996.
- RENDA, Günsel; “Chester Beatty Kitaplığındaki Zübdetü’t – Tevarih ve Minyatürleri”, **Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan**, İstanbul, 1991, s.485–506.
- RENDA, Günsel; **Osmanlı Minyatür Sanatı**, İstanbul, 2001.
- TANINDI, Zeren; “Osmanlı Döneminde Türk Minyatürü”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.11, s.160–166.
- TANINDI, Zeren; **Siyer-i Nebi, İslam Tasvir Sanatında Hz. Muhammet’in Hayatı**, İstanbul, 1984.
- TANINDI, Zeren; **Türk Minyatür Sanatı**, Ankara, 1996.
- THEVENOT, Jean; **1655-1656’da Türkiye**, İstanbul, 1978.
- UBUCINI, F.H.A. ; **1855’de Türkiye**, (çev. Ayda Düz) , İstanbul,1977.
- UYGUN, Azize; **El Falı** , (T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , Isparta, 2005.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, İstanbul, 2003.
- YİĞİT, İsmail; **Peygamberler Tarihi**, İstanbul, 2008.
- YURAYDIN, Hüseyin; **Matrakçı Nasuh**, Ankara, 1963.
- YURAYDIN, Hüseyin; **Nasuh’s –Silahi (Matrakçı), Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han**, Ankara, 1976.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Esra GENCEL

Uyruđu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 10 Aralık 1986, Ankara

Medeni Durumu: Bekâr

Tel: 05358953827

email: esra.gencel@gmail.com

Yazışma Adresi: Bahçelievler Mah. Kardeşler Sok. Ođuz Sit. E Blok 14/1

Talas/KAYSERİ

EĞİTİM

Derece Kurum Mezuniyet Tarihi

Lisans EÜ Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü 2008

Lise Talas Lisesi, Kayseri 2003

YABANCI DİL

İngilizce